

BÂLDEA MAJA BIA
str. johann nepomuk preyer nr. 31
et. 1, ap. 12 / timisoara / ro
tel. 0040 0726311007 /
maja.baldea@gmail.com

GRAYZONESTUDIO

arh. Gabriela Domokos - Pașcu
CUI 44378637, J35/2222
Str. Gheorghe Lazăr nr.27 Bl.T3 et.3 ap.13 cam.1
Mun. Timișoara jud. Timiș
grayzonestudio.arch@gmail.com, 0040 745658683

ANEXĂ FIȘE PENTRU CLĂDIRILE ISTORICE PROTEJATE ETAPA 3

FIȘE MONUMENTE PROPUSE PRIN SIZ/PUZCP

FOAIE DE CAPĂT

Conținut:

Anexe

Data: 9.04.2026

Documentație nr. **57/2024** conf. registru de evidență

Cuprins

1. PROPUNERI DE INCLUDERE A UNOR IMOBILE ÎN LISTA MONUMENTELOR ISTORICE	3
FIȘE MINIMALE ALE OBIECTIVELOR PROPUSE SPRE CLASARE PRIN PUZCP	4
1 Numerotare tabel: a - imobil istoric învecinat fostei Industrii Română de Piele (IRP), fostă Fabrica de Piele „Arnold Deutsch”	4
2 Numerotare tabel: b.1. fosta moară „Hammer și Singer”, integrată în incinta Fabricii Crinul 12	
3 Numerotare tabel: b.2. fostul depou al tramvaielor cu cai, integrate în incinta Fabricii Crinul	24
4 Numerotare tabel: c - fosta berărie „La ursul negru”	32
5 Numerotare tabel: d.1. Coș de fum casa căldărilor, în incinta fostei Uzine Electrice (Colterm)	40
6 Numerotare tabel: d.2. hale din incinta fostei Uzine Electrice (Colterm)	47
7 Numerotare tabel: e – Ansamblu Sinagogă	55
Arhivele Naționale Timiș	65
8 Numerotare tabel: f.1. biserica turcească, ansamblul Fabricii de bere	84
9 Numerotare tabel: f.2. Fabrica de răcire, ansamblul Fabricii de bere	94
10 Numerotare tabel: f.3. Vila administrativă, Ansamblul Fabricii de bere	95
11 Numerotare tabel: f.4. Foste locuințe angajați și grajduri, Ansamblul Fabricii de bere	103
12 Numerotare tabel: g. Ansamblul Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)	111
13 Numerotare tabel: g.1. Castelul de aspirație al apei de răcire, fosta Uzină Electrică	117
14 Numerotare tabel: g.2. Aerisire canalizare	124
15 Numerotare tabel: g.3. Aerisire canalizare	131
16 Numerotare tabel: 12 - Casa văduvei Kunz	139

1. PROPUNERI DE INCLUDERE A UNOR IMOBILE ÎN LISTA MONUMENTELOR ISTORICE

Nr. Crt	Denumire	Adresă	Datare
a	imobil istoric învecinat fostei Industrii Română de Piele (IRP), fostă Fabrica de Piele „Arnold Deutsch”	Str. <u>Iulian Grozescu</u>	Sec. XIX
b.1	fosta moară „Hammer și Singer”, integrată în incinta Fabricii Crinul	str. Anton Pann nr. 9 și Piața Aurel Vlaicu nr. 1-2	Sec. XVIII-XX
b.2	fostul depou al tramvaielor cu cai, integrat în incinta Fabricii Crinul	str. Anton Pann nr. 9 și Piața Aurel Vlaicu nr. 1-2	Sec. XVIII-XIX
c	fosta berărie „La ursul negru”	Str. Ștefan cel Mare, incinta PPC	Sec. XVIII-XIX
d.1	Coș de fum casa căldărilor, în incinta fostei Uzine Electrice (Colterm)	Strada Johann Heinrich Pestalozzi	1926-1930, 1933
d.2	hale din incintei fostei Uzine Electrice (Colterm)	Strada Johann Heinrich Pestalozzi	Fin. Sec. XIX, 1926-1930
e	Ansamblu Sinagogă	str. Ep. J. Lonovici nr. 2	1897-1922
f.1	„Biserica turcească”, Ansamblul Fabricii de bere	Incinta Fabricii de bere	Sec. XIX
f.2	Fabrica de răcire - Identificată cu imobil clasat <i>Hală de îmbuteliere, cod LMI TM-II-m-B-06167.02</i> . Completare ca marcare plan	Incinta Fabricii de bere	1900
f.3	Vila, Ansamblul Fabricii de bere	Incinta Fabricii de bere	1920
f.4	Locuințe angajați și grajduri, Ansamblul Fabricii de bere	Incinta Fabricii de bere	1920-1925
g	Ansamblul Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)	Iosif Vulcan, Moise Nicoară (Fröbl), Tigrlului, Baba Dochia, Iepurelui, incinta PPC/Colterm	1927-1930
g.1	castelul de aspirație al apei de răcire, fosta Uzină Electrică	Incinta Colterm	1929-1930
g.2	aerisire canalizare	str. Baba Dochia, incinta C.S.E.I. „P. Popescu-Neveanu”	1929-1930
g.3	aerisire canalizare	str. Tigrlului colț cu Moise Nicoară	1929-1930
h	Parcul Regina Maria*	Bulevardul 3 august 1919	1849-1861, cu inaugurare pt. public în 1859
12	Casa văduvei Kunz	Bd. 3 August 1919, nr. 13	1868

Legendă datare

- Clădiri construite anterior de 1867, apartenența la Imperiul Austriac
- Clădiri construite între 1867-1919, apartenența la Regatul Ungariei
- Clădiri construite între 1919-1947, apartenența la Regatul României

*Fișă inclusă în documentația de peisaj

FIȘĂ MINIMALE ALE OBIECTIVELOR PROPUSE SPRE CLASARE PRIN PUZCP

- 1 Numerotare tabel: a - imobil istoric învecinat fostei Industrii Română de Piele (IRP), fostă Fabrica de Piele „Arnold Deutsch”

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	imobil istoric învecinat fostei Industrii Română de Piele (IRP), fostă Fabrica de Piele „Arnold Deutsch”

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300120
2.5.	Stradă	Strada Iuliu Grozescu (denumire anterioară Fortunei, Kanonen Gasse, Schiff Gasse, Hajo Utca) și str. Morarilor
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat/CF necunoscut

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Sec. XIX
4.3.	Datare prin intervale de date	-
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	Imobilul este amplasat în vecinătate cu fosta incintă a fabricii de piele „Arnold Deutsch”, devenită în urma naționalizării Industria Rom. de Piele (IRP), însă o corelare certă a parcelarului cu această incintă nu s-a putut trasa în baza documentelor istorice și a analizei parcelarului evolutiv. ¹
------	---------	---

¹ Deși Raluca Trifa în lucrarea ei Arhitectura Industrială istorică. Posibilități de Recuperare sustenabilă. Cazul Timișoara identifică în mod cert acest corp de clădire ca fiind parte din fosta Fabrica de Piele „Arnold Deutsch”

		<p>Adresa inițială a fabricii de piele este Splaiul Morarilor nr. 18, devenit în perioada contemporană str. Iuliu Grozescu. Fabrica de piele inițială a fost înființată de către Arnold Deutsch în anul 1895 ca tăbăcărie, prelucrând piei de vite, viței, oi și cai. Producția s-a realiza prin sistemul de tip „Chrom”, unde prin tăbăcire se obțineau tălpi, blank, box, piei pentru opinci și chevreau. Procesul folosea 5 motoare de 28 HP, curentul fiind furnizat de uzinele electrice, și lemn pentru procese de ardere. În luna mai a anului 1916, compania devine Arnold Deutsch & Comp. , prin cooptarea fiului proprietarului în afacere, Eugen Deutsch, iar în anul 1918, prin moartea lui Arnold Deutsch, văduva acestuia devine co-proprietar. În anul 1923 văduva Deutsch vinde părțile sale ginerelui Labovici Herman. În anul 1923, compania avea ca personal 3 persoane cu funcție administrativă și 18 lucrători, iar în anul 1924 fabrica se transformă în societate anonimă română pe acțiuni, devenind „Arnold Deutsch și Comp. S.A.R. fabrică de piele”. În anii 1928 și 1929, datorită crizei de materii prime generalizate de pe piețele mondiale, compania trebuie să lichideze angajamentele anterioare și înregistrează pierderi bănești, ajungând ca în anul 1930 să lichideze bunuri imobile.²</p> <p>În anul 1935 incinta se reactivează ca „Ideal” fabrica de piele S.A., iar în anul 1936 aceasta devine Industria Română de Piele S.A. Sucursala Timișoara, titulatură sub care va funcționa până în finalul perioadei socialiste. Începând cu perioada mijlocului secolului XX se întreprind transformări și extinderi ale incintei.³</p> <p>Imobilul este reprezentativ pentru modul în care s-a dezvoltat în raport cu configurația parcelarului de secol XVIII și XIX, menținând din punct de vedere al amprentei o geometrie anulată de operațiile de secol XX. Parcela și construcția de pe ea păstrează caracteristici de secol XIX, păstrând conturul oblic care preia la nivel de parcelar direcția stabilită de str. B.Șt. Delavrancea și având un vag decalaj față de traseul modern al străzii I. Grozescu. Este posibil să fi fost integrat în incinta de producție ca fiind casa de locuit (imobil preexistent), având însă caracteristici arhitecturale mai vechi decât anul fondării fabricii Arnold Deutsch, sau să fi rămas ca un imobil alipit incintei, releveul său nefiind regăsit în cadrul documentelor fabricii.</p> <p>Din punct de vedere al plasticii arhitecturale, imobilul are o rezolvare specifică arhitecturii de secol XVIII-XIX din zona Țesutului istoric, prezentând goluri cu terminație în arc în plin cintru, brâie decorative din tencuială trasă și o friză de cornișă cu modilioane (console) stilizate, posibil indicator al unui imobil construit de populația de etnie evreiască din cartier.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

² Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiunii VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

³ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiunii VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

6. DOCUMENTARE

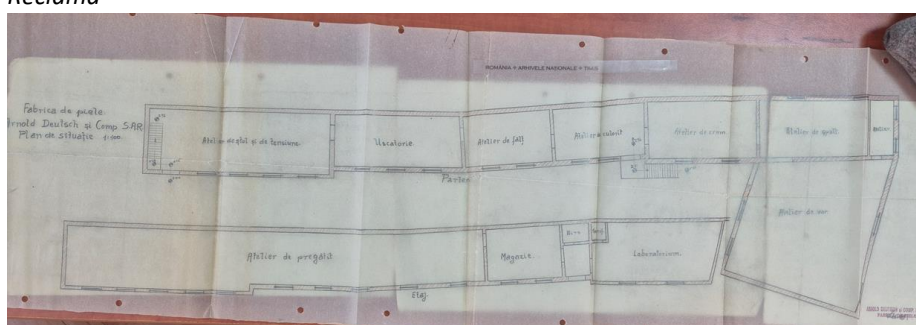
6.1. Fotografii

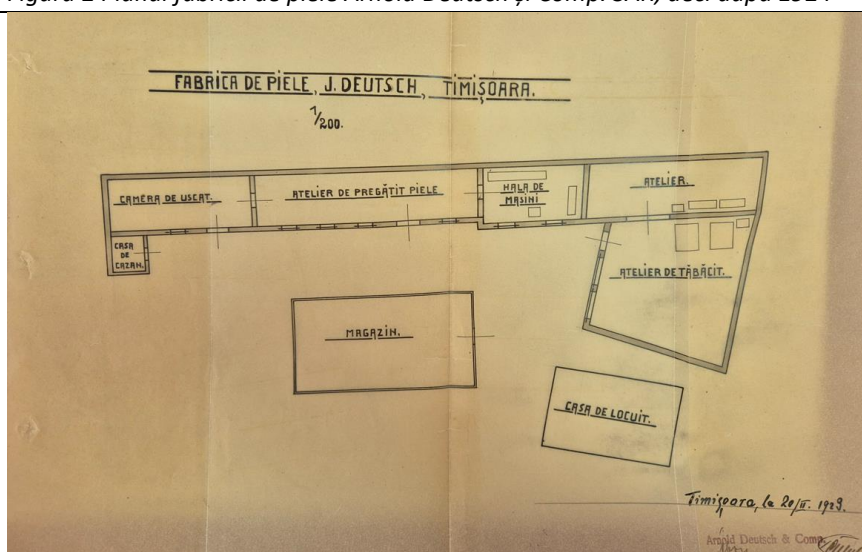
Figură 1 Sigla fabricii de piele „Arnold Deutsch”⁴

Reclamă⁵

Figură 2 Planul fabricii de piele Arnold Deutsch și Comp. SAR, deci după 1924⁶

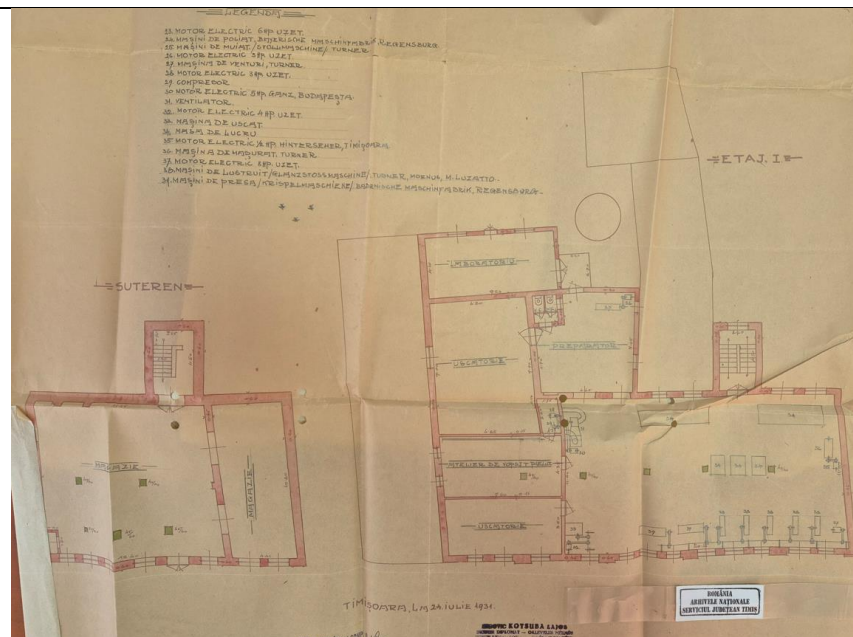
Figură 3 Planul fabricii de piele J. Deutsch Timișoara, 20.02.1929⁷

⁴ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiunii VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

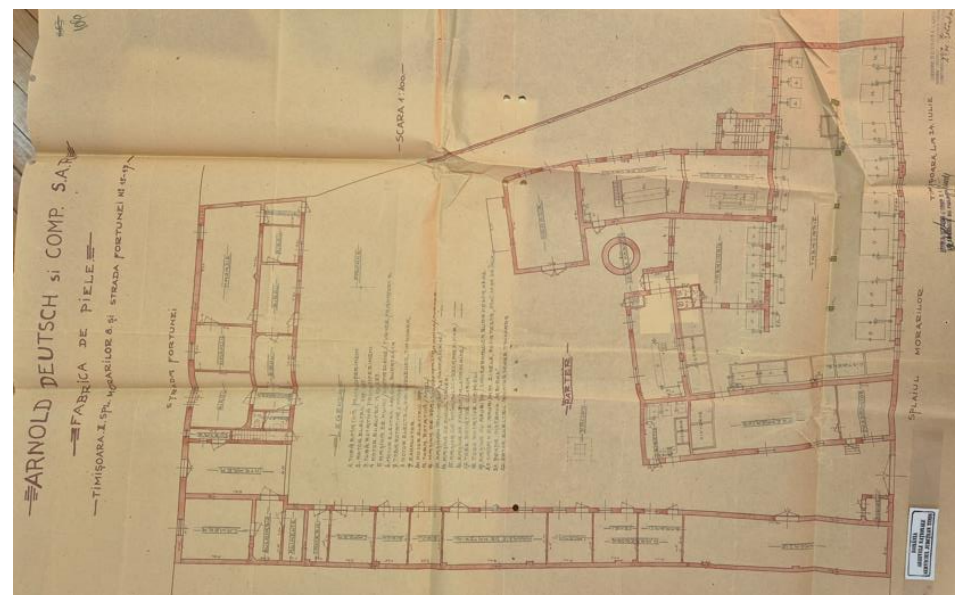
⁵ Curierul Pielei, 1924 (III/1-21)1924-04-05 / No. 7

⁶ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiunii VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

⁷ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiunii VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

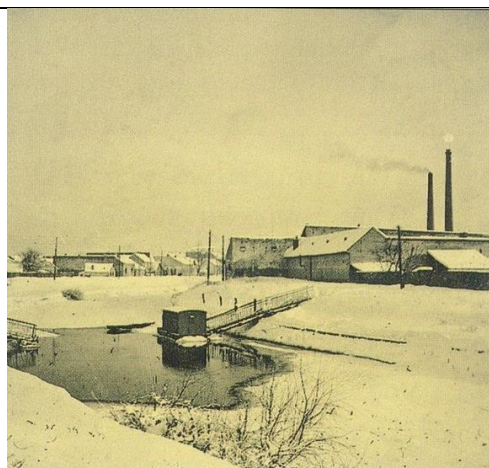
Figură 4 Planul etajelor subsol și etaj I al fabricii de piele A. Deutsch și Comp. SAR, 1931⁸

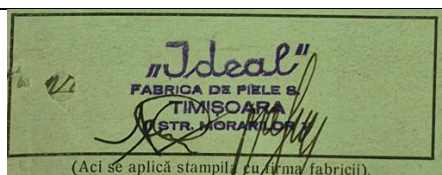
Figură 5 Planul de ansamblu al fabricii de piele A. Deutsch și Comp. SAR, 1931⁹

⁸ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiuni VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

⁹ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiuni VIII Timiș, inventar 1665, Dosar 495-496

Vedere de pe malul nordic către incinta fabricii Industria Română de Piele, an aprox. 1940¹⁰

Figură 6 Ștampila fabricii de piele Ideal pe un document din anul 1936

Figură 7 Cea de-a doua ridicare topografică militară, 1806-1869¹¹

Figură 8 Plan parcelar 1881¹²

Figură 9 Plan parcelar 1904¹³

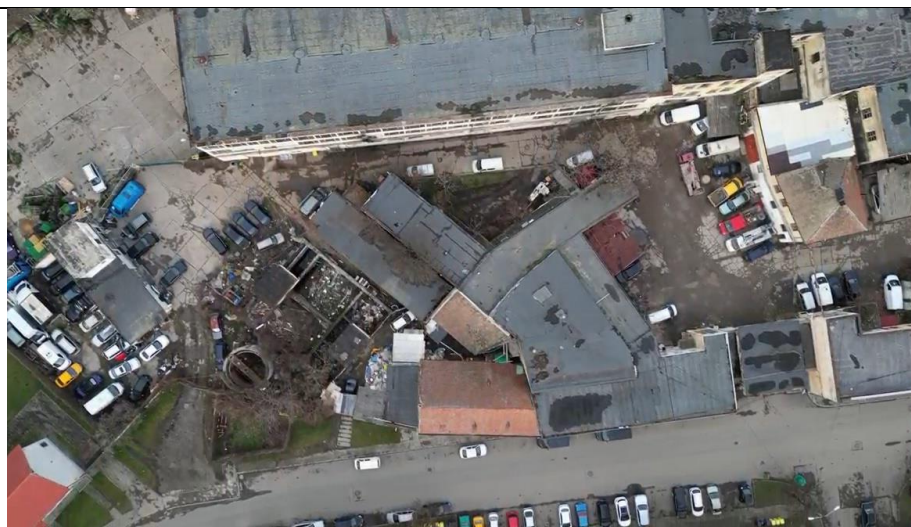
Figură 10 Planul topografic al Municipiului Timișoara (planul Sarmeș), anul 1954

¹⁰ sursă: Lucian Muntean, <https://www.facebook.com/photo?fbid=7041913352600877&set=a.5366180580174171>

¹¹ <https://maps.arcanum.com>

¹² Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul industrial al Regiuni VIII Timiș,

¹³ Arhivele Aquatim, cercetare 2023

Vedere din dronă¹⁴

Figură 5 Fațada către str. Iuliu Grozescu, august 2025¹⁵

Figură 6 Detaliu fațadă¹⁶

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	Arhitectură

¹⁴ sursă SUBCONTROL

¹⁵ Maja Bâldea

¹⁶ Maja Bâldea

7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii MARE
		acordat în baza categoriei c) imobil ridicat între anii 1831-1870 – mare . Pentru această categorie s-au avut în vedere planurile cu ridicări topografice pe care imobilul apare marcat încă din cea de-a doua ridicare topografică militară.
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; mică b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mare c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; medie d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie e) componente artistice valoroase; - f) instalații și componente tehnice valoroase; - g) calitatea amenajării peisajere; - h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; mică i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; - j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; -
		Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MEDIE
La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; medie b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; - c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mare d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; medie e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; medie		
Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MICĂ		
La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mică b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheologice; mică c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -		
Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A.		

	Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.	
7.4.	Data și documentul protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură	
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia		
8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 <i>Urbanism istoric – 2.Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D</i>	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 <i>3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice</i>
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

- 2 Numerotare tabel: b.1. fosta moară „Hammer și Singer”, integrată în incinta Fabricii Crinul

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	fosta moară „Hammer și Singer”, integrată în incinta Fabricii Crinul

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300102, 300103
2.5.	Stradă	str. Anton Pann nr. 9 și Piața Aurel Vlaicu nr. 1-2
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datate început	-
4.1.2.	Datate sfârșit	-
4.2.	Datate prin perioade	Sec. XVIII, Sec. XIX, transformări în sec. XX
4.3.	Datate prin intervale de date	-
4.4.	Datate precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	<p>În incinta actuală care a derivat din fosta incintă industrială Crinul s-au identificat două funcțiuni distincte care se unifică în prima jumătate a secolului XX, pe de-o parte corpuri aparținând fostei mori „Hammer și Singer”, cât și un imobil parter ce funcționa la finalul secolului XIX ca depou al tramvaielor cu cai.</p> <p>Fosta moară figura deja pe una dintre cele mai vechi hărți ale cartierului, cea din 1754, având o alcătuire definită de 2 corpuri distincte. În anul 1782 sunt documentate în cartierul Fabric 4 mori, identificate într-un document din anul 1799 drept morile Sf. Ioan, Nicolae, Mihail și Gheorghe, funcționând într-un sistem de arendare, iar morile Sf. Nicolae și Sf. Mihail erau notate ca funcționând pe fosta</p>
------	---------	--

	<p>stradă Pava, actuala Anton Pann. Iar vizavi de moara Sf. Mihail va fi construită în anul 1820 moara particulară Sf. Iosif.¹⁷</p> <p>Pe planul de rectificare a fluxurilor canalelor Bega și Subuleasa din anul 1883, amplasamentul este identificat cu denumirea <i>Moara Hammer și Singer</i>. Conform documentației privind istoria mulinologiei în Banat, R. Trifan identifică în documentul de evidență a morilor comerciale funcționale după război faptul că anul construcției morii este 1846¹⁸ și concluzionează că sistemul tehnic inițial al morii era definit de două corpuri de clădiri.¹⁹ Din cercetările lui J. Szekernyés reiese faptul că în cele două corpuri inițiale conțineau la 1863 halele și depozitele de cereale și făină, integrate în Prima Societate pe Acțiuni de Morărit, iar o construcție din incintă era reședința morarului șef Frigyes Neugebauer.²⁰ În finalul secolului XIX procesul de morărit este preluat de acționarea cu motor (un motor de 157 CP, 5 valțuri și o capacitate de măcinare de 25 tone/24 ore).</p> <p>Nu este clar anul reconstruirii morilor în configurația de început de secol XX documentată în imaginile de la 1900, însă e plauzibil ca anul să fie cel identificat de R. Trifan, respectiv anul 1846.²¹ La finalul secolului XIX sunt documentate incendiile morilor din Piața Rosza (actuală Aurel Vlaicu)²² deținute de oraș, una arzând în anul 1869 și cealaltă în anul 1878, ceea ce determină cel mai probabil reconstrucția ambelor corpuri într-o configurație arhitecturală specifică finalului de secol XIX. Se știe că după distrugerea lor, un timp terenul rămâne neutilizat, până ce administrația orașului decide reconstrucția unei mori moderne dar de dimensiune mai mică, în locul morilor arse. După reconstrucție moara trece din administrația orașenească în administrare privată, orașul închiriind clădirea morii însă vânzând echipamentele.²³</p> <p>La începutul secolului XX și până aproximativ în anii 1920 are loc anularea canalelor de apă care deserveau morile interioare cartierului, prin astupare. După anularea prezenței morilor, acestea se refuncționalizează, în principal în funcțiuni de producție cu caracter industrial.</p> <p>Cu puțin timp înainte de incendiul care va distruge din nou moara la începutul secolului XX (1929), moara trece în chiria Societății cu Răspundere Limitată Kratochvill János, integrată în Institutul de Economii și Împrumuturi Timișiana. Aceștia reutilizează moara cu utilaje moderne, moara fiind compusă din trei clădiri distincte: birourile „prima parte a clădirii”, moara și depozitul aferent în „a doua parte a clădirii”, mai mare, și o fabrică de amidon (al treilea corp). În curtea morii este documentată și o casă de locuit. Stocurile și produsele morii aparțineau Societății pe Acțiuni Kratochvill, în timp ce fabrica de amidon era deținută direct de Timișiana.²⁴ Într-o reclamă din anul 1921 este notată moara amplasată în Piața Aurel</p>
--	---

¹⁷ Kakucs Lajos, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717 -1918*, Timișoara, Editura Mirton, 2008

¹⁸ Posibil fie o reconstruire, având în vedere prezența morii din hărțile de secol XVIII.

¹⁹ Trifan Radu, *Morile Banatului. Patrimoniul mulinologic al județelor Timiș și Caraș-Severin*, Timișoara, 2023

²⁰ Szekernyés János, TEMESVÁR KÖVEI. A Rózsa tér, *Heti Új Szó*, 2016. április-június (22. évfolyam, 14-26. szám), 2016 aprilis 8, p. 8

²¹ Trifan Radu, *Morile Banatului. Patrimoniul mulinologic al județelor Timiș și Caraș-Severin*, Timișoara, 2023

²² Roșiu identifică o sursă care numește incendiul unei mări din strada Pava din aceeași perioadă.

²³ *Incendiu mare la o moară din Timișoara. Scurtcircuit sau incendiere*, TEMESVARI HIRLAP, anul XXI, nur. 233, 17 octobrie 1923

²⁴ *Incendiu mare la o moară din Timișoara. Scurtcircuit sau incendiere*, TEMESVARI HIRLAP, anul XXI, nur. 233, 17 octobrie 1923

	<p>Vlaicu nr. 2 și deținută de Ioan Kratochwill și soț(ia), întreprindere descrisă ca „societate de mori” care este descrisă ca fiind „cea mai veche moară din Timișoara”.²⁵ Moara arde în noaptea de 17 octombrie 1923, degradările fiind localizate la acoperiș și șarpanta morii, grinzile nivelurilor intermediare și echipamentele din lemn, precum și depozitul și proviziile. Doar motorul morii rămâne intact, și fabrica de amidon.²⁶</p> <p>La 22 noiembrie 1939 Consiliul de Miniștri acordă <i>Fabricii de Produse ceramice ce firma „Caolinul” industrie românească ceramică S.A.</i>, str. Anton Pann nr. 13, înlesniri și foloase pentru încurajarea industriei naționale. Acest fapt este o marcă clară a refuncționalizării, cel puțin parțiale, a fostei mori. În același an este înregistrată societatea „<i>Crinul</i>” <i>Industrie Română Ceramică S.A.</i>, societate anonimă. Momentul începerii activității este 1 ianuarie 1941, scopul principal a fost fabricarea de articole de menaj standard.²⁷ Între anii 1956-1957 întreprinderea intră în folosința <i>Combinatului de Industrie Locală</i>. În anul 1963 Ministerul Industriei Ușoare intabulează clădirile și apare o referire la Întreprinderea de morărit.²⁸ Cel mai probabil forma actuală a incintei de producție ce integrează fosta moară se reconfigurează la mijlocul anilor 50. În anul 1956 sunt documentate lucrări de construcție la <i>Fabrica de produse ceramice „Crinul” SA</i>, definite ca „șantier mic”, sau „lucrare cu volum redus” în articolele perioadei.²⁹ Totuși, funcțiunea de moară nu este complet abandonată în această perioadă, fiind găsite indicii ale sediului Morii „Tineretului” Timișoara la adresa Piața Aurel Vlaicu nr. 1, care recruta în anul 1962 tineri pentru profesionalizarea de ucenici și maiștri morari.³⁰ În anul 1967 apare o reclamă în ziar la adresa incintei care specifică Moara Tineretului ca fiind <i>Moară și întreprindere de decorticare orez</i>. Pe amplasament este documentată și o ramură a industriei chimice între anii 1960-1970, prin înființarea unei secții de mase plastice. În anul 1972 are separarea dintre sectorul chimic și industria ceramică și preluarea întreprinderii de către „<i>Extraceram</i>”. Chiar și în anul 1991 se mai produc aici mase plastice, cauciuc și produse din PVC, dar întreprinderea devine secție a „<i>Ceraplast</i>” SA.³¹ La finalul anilor 90 întreprinderea se privatizează.</p> <p>Cele două foste incinte distincte funcționează ca o incintă unică cel mai probabil după naționalizare, însă păstrând în linii mari subdiviziunea parțiarului de dinainte de naționalizare. Principala alterare a parțiarului este dezlipirea colțului de nord-est a parcelei fostului depou de tramvaie și alipirea sa unor parcele cu front la strada Constantin Titel Petrescu (posibil final de secol XX, înainte de căderea comunismului) și dezlipirea unei parcele cu front către strada Anton Pann din parcela fostei mori, care funcționează ca un spațiu de producție distinct (perioada postdecembristă).</p>
5.2.	Autor -

²⁵ Knezy Iosif (colonel), *Istoricul Cetății Timișoara. Perla Banatului*, Timișoara, 1921

²⁶ *Incendiu mare la o moară din Timișoara. Scurtcircuit sau incendiere*, TEMESVARI HIRLAP, anul XXI, nur. 233, 17 octombrie 1923

²⁷ Arhivele Naționale Timiș, Fond Inspectoratul Industrial al Regiunii VIII, dosar nr. II/681 1939-1946

²⁸ Roșiu Liliana, Studiu istoric pentru PUZ „Reconversie incintă industrială în zona mixtă” SC „Ceramica Crinul” SA

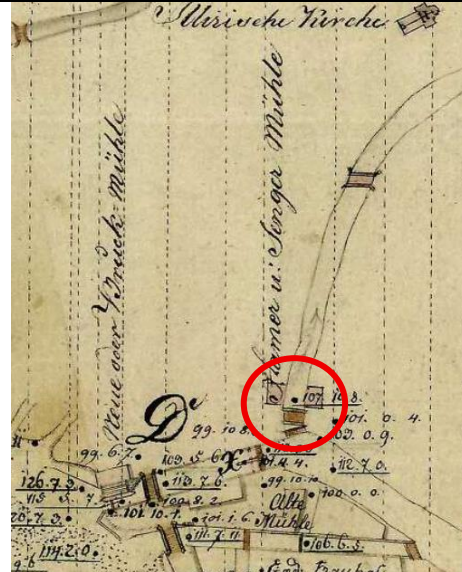
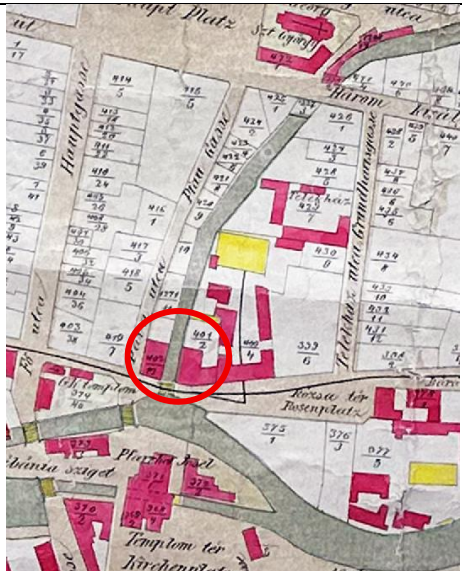

²⁹ Șantierele mici, Constructorul, Anul VIII, nr. 332, 26 mai 1956

³⁰ Drapelul Roșu anul XVIII, nr. 5483, 17 august 1962

³¹ Roșiu Liliana, Studiu istoric pentru PUZ „Reconversie incintă industrială în zona mixtă” SC „Ceramica Crinul” SA

5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	 <p>Figură 1 Planul cetății Timișoara din anul 1754³²</p>	 <p>Figură 3 Planul morii Hammer și Singer având două corpuri dispuse de-o parte și de alta a canalului morii, care debușă în zona Insula Morilor (actuala Piața Aurel Vlaicu, Ciclop), 1836³³</p>
		 <p>Figură 2 Planul suburbiei Fabric după noile denumiri stradale și numerotare a caselor 1881³⁴</p>	 <p>Figură 4 Planul parcelarului la 1904 într-un plan al canalizării urbane³⁵</p>

³² <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/33/>

³³ No. 1399. A Béga- és Subulasa-csatorna Temesvárnál lévő szakaszának szabályozási térképe. , anul 1836, <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/2939/>

³⁴ Sursă: Arhivele Naționale Timiș

³⁵ Arhivele Aquatim, cercetare 2023

Figură 5 Schița de sistematizare a orașului Timișoara, etapa 1970³⁶

Figură 6 Vedere din sud asupra fostei mori, 1900³⁷

³⁶ arhiva Radu Radoslav

³⁷ Lucian Muntean,

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=502475669878044&set=a.424552211003724>

Figură 7 Imagine cu montajul canalului de aerisire al Uzinei electrice, anul 1929. În fundal fosta moară, cu trei corpuri corelate între ele, unul construit central peste fostul canal.

Figură 7 Timisoara - Fabric, vedere către corpul estic al fostei mori și construcțiile înglobate ulterior în incintă (1905) foto Uhrmann Heinrich³⁸

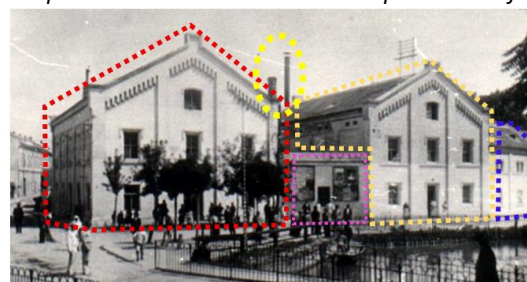
³⁸ Banatul Timișoarei, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=128266129982206&set=a.128266426648843>

Figură 10 Imagine aeriană a incintei fostei Fabrici Crinul, incluzând fosta moară Hammes și Singer și a fostului depou de tramvaie cu cai

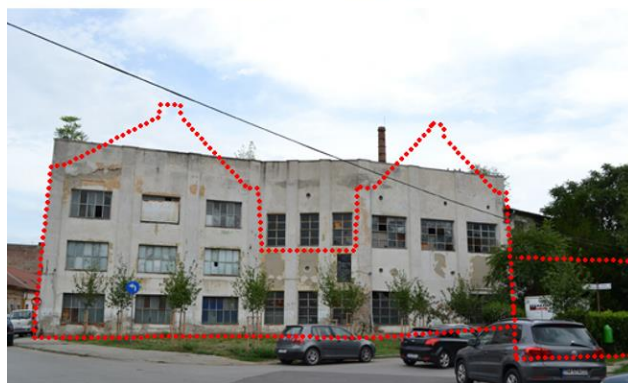
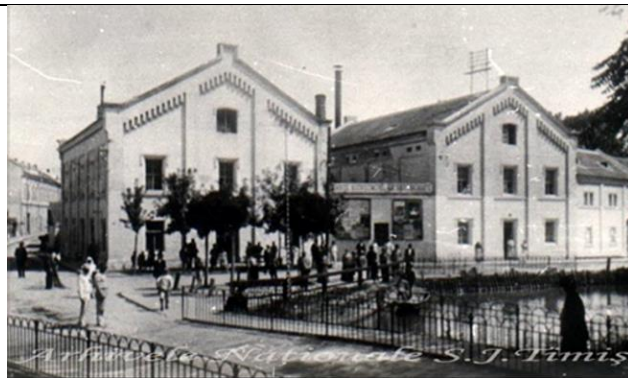

Figură 11 Etape constructive distincte: potențial secol XVIII-XIX (culoare roșie). Principalele zone marcate cu roșu conțin elemente cu caracter istoric și coincid ca amprentă cu configurația morii de la 1881 și cu fostul depou de tramvaie cu cai, deși din punct de vedere constructiv corpurile au suferit reconfigurări în diferite faze

Interpretare corpuri în baza descrierii:

1. Birouri
2. birouri de vânzare
3. Moara și depozit
4. Fabrica de amidon
5. Coș de fum păstrat (posibil cu reconstruire parțială)

Figură 12 Colaj comparativ ce indică modul în care silueta corpului vestic al fostei mori a fost integrat în perioada socialistă. Cu roșu sunt marcate părți din fosta moară, timpanele și corpul mai mic de legătură, iar în partea dreaptă este marcat corpul învecinat, înglobat și el în incintă și transformat prin operațiile din perioada socialistă.

Figura 13 Fațada din lungul străzii Anton Pann

Figura 14 Detaliu al unor arcade de cărămidă zidite specifice sistemelor istorice de zidire la partea superioară a ferestrelor,

Figura 15 Profilatură a cornișei pilastrului lateral menținută din configurația anterioară – corp secundar estic

		<p><i>indicație a păstrării și modificării pereților de contur inițiali</i></p>	
			
		<p><i>Figura 16 Detaliu la baza fațadei zonei centrale dintre corpurile gemene – posibilă reminiscență a morii</i></p>	

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Clasare existentă	Situl urban "Fabric" (I), cod LMI TM-II-s-B-06096
7.2.	Grupa valorică	B
7.3.	Categoria după natura obiectivului	II arhitectură / sit
7.4.	Criterii de evaluare globală	<p>Criteriul vechimii MARE</p> <p>Calificativ de pornire <u>excepțional</u>, bazat pe definirea primelor amprente ale primei versiuni constructive a celor două corpuri ale morii, amplasate de- parte și de alta a Canalului Morilor. Conform normelor de clasare și inventariere, imobilul se încadrează la calificativul a) imobil ridicat până în anul 1775 – excepțional.</p> <p>Evaluarea în baza criteriului vechimii este de asemenea ponderată de:</p> <p>0) Datarea mai recentă a corpurilor morii integrate în construcția din perioada socialistă, realizate după anii 1869/1878, ceea ce determină un calificativ de definire al vechimii ca „mare”, în acord cu perioada 1831-1870</p> <p>a) <i>autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – foarte mare</i>. Este relevant faptul că amplasamentul integrează o succesiune de straturi istorice care pornesc de finalul secolului XVIII, urmând apoi rescrierea incintei morii de-a lungul refacerilor succesive după diferite incendii (1869/1878, 1923), procesul finalizându-se prin reconversia incintei de producție în perioada anilor 1950.</p> <p>b) <i>categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – foarte mare</i>. Din perspectiva păstrării urmelor fostei mori, fiind singura moară din grupajul de mori din cartierul istoric Fabric încă păstrată.</p> <p>La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:</p>

a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – după vechimea inițială a parcelarului și posibil a fundațiilor– calificativ „*exceptional*”; după etapele de reconstrucție intermediare – calificativ „*mare*” și „*medie*”; după ultima reconfigurare esențială care a definitivat forma ansamblului – calificativ „*mică*” – prin ponderare „*medie*”

b) vechimea elementelor componente ale imobilului; - „*mare*”, „*medie*” și „*mică*” - – prin ponderare „*medie*”

c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării –

d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – „*mare*” și „*mică*” – prin ponderare „*medie*”

e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – „*mare*”, fiind înscrisă în tipologia morilor din perioada industrială de secol XIX-XX

Calificativul acordat la acest criteriu devine prin ponderarea tuturor factorilor cel de „*mare*”.

Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică
MEDIE

Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică are ca scop stabilirea valorii imobilului dpdv. estetic, funcțional și tehnic.

a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; - „*valoare mare*”, ansamblul păstrând configurația specifică definită la finalul secolului XVIII, având două corpuri distincte dispuse de cele două margini ale firului de apă care deservea moara hidraulică, menținute inclusiv prin etapele succesive de refacere. Pe de altă parte, concepția de final de secol XIX este alterată prin modificările de la mijlocul secolului XX.

b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; - „*valoare mare*” ca segment reprezentativ pentru perioada industrială, final de secol XIX – început de secol XX

c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; - „*valoare mare*”

d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; - „*valoare mică*”

e) componente artistice valoroase; - „*valoare mică*”

f) instalații și componente tehnice valoroase; -

g) calitatea amenajării peisajere; -

h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; - „*valoare mică*”

i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; -

j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total. – „*valoare mare*” – importanța este sporită ca parte integrantă din situl clasat, iar ca parte integrantă contribuie la exprimarea evoluției istorice (prin refacerile și reconfigurările prin care a trecut)

k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii – „*valoare foarte mare*”

Calificativul acordat la acest criteriu devine prin ponderarea tuturor factorilor cel de „*valoare medie*”

Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) **MEDIE**

		<p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; medie</p> <p>b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; mică</p> <p>c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mare</p> <p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; mare</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mare</p> <p>Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mică</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheologice; mare</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; medie</p>
	<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p> <p>În baza acestei încadrări imobilul este corect încadrat în sit dar ar putea fi clasat și ca monument individual, de valoare locală.</p>	
7.4.	Data și documentul protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	<p>Încadrat în sit protejat</p> <p>În curs de definire prin PUZCP</p> <p>Se vor menține cel puțin coșul de fum și pereții perimetrali ai celor trei construcții istorice – moara, depozitul și fațada fostei fabrici de amidon</p>

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură	
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia		
8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024

		Urbanism istoric – 2.Şef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D	3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

Atât clădirile cu valoare istorică cât și cele din perioada socialistă se află într-o stare de degradare avansată, incinta pierzându-și funcționalitatea în urmă cu câțiva ani. În prezent incinta face obiectul unor intenții de reorganizare pentru care a fost emis PUZ.

- 3 Numerotare tabel: b.2. fostul depou al tramvaielor cu cai, integrate în incinta Fabricii Crinul

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	fostul depou al tramvaielor cu cai, integrat în incinta Fabricii Crinul

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300102, 300103
2.5.	Stradă	str. Anton Pann nr. 9 și Piața Aurel Vlaicu nr. 1-2
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

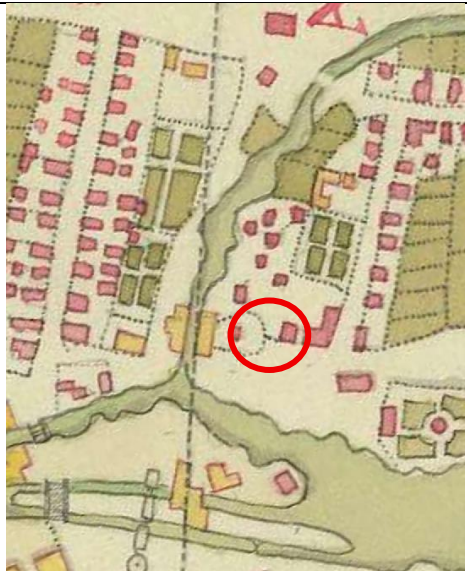
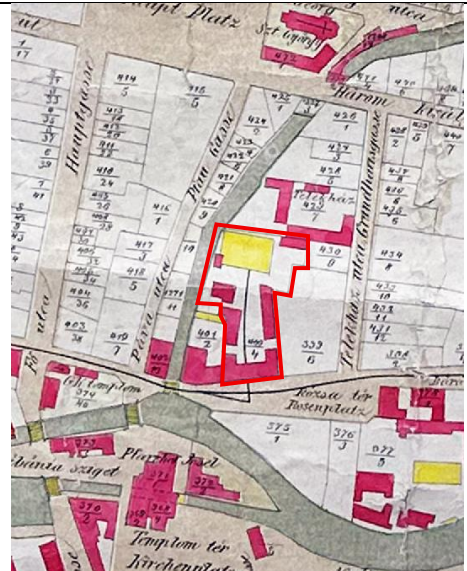
4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datate început	-
4.1.2.	Datate sfârșit	-
4.2.	Datate prin perioade	Sec. XVIII- XIX, transformări în sec. XX
4.3.	Datate prin intervale de date	-
4.4.	Datate precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	<p>În incinta actuală care a derivat din fosta incintă industrială Crinul s-au identificat două funcțiuni distincte care se unifică în prima jumătate a secolului XX, pe de-o parte corpuri aparținând fostei mori „Hammer și Singer”, cât și un imobil parter ce funcționa la finalul secolului XIX ca depou al tramvaielor cu cai.</p> <p>Depoul tramvaielor trase cu cai (Piața Aurel Vlaicu nr. 1, fostă Rosza Ter nr. 4) coincide parțial cu incinta fostei industrii Ceramica Crinul, deși inițial parcela acestuia era mai amplă. Acesta a funcționat în imobilul cu regim de înălțime parter și caracter istoric, cel mai probabil odată cu introducerea tramvaiului cu tracțiune cabalină pe ruta Fabric-Cetate dată în folosință în anul 1969. Funcția imobilului s-a păstrat probabil până puțin după încetarea folosirii cailor pentru tracțiune și a introducerii tramvaiului electric, în anul 1899, dovadă notația din hărțile din anii</p>
------	---------	---

		<p>1881 și 1904, în care în cadrul parcelei figurează linia de tramvai integrată parcelei. Pe harta din anul 1881 care definește o imagine destul de completă a organizării parcelei, de poate observa cum prin poarta principală a imobilului orientat către stradă intră în incintă traseul de tramvai, care se finalizează într-un corp de clădire de culoare galbenă, distinct, posibil nou construit sau în curs de construcție care reprezintă depoul efectiv, iar corpurile de clădire laterale reprezintă cel mai probabil spații de adăpostire a cailor și nutrețului. Din monografia tramvaielor se desprinde o statistică ce indica în anul 1869 1 controlor, 6 încasatori, 7 vizitii și 3 paznici, la finalul folosinței tramvaiului cu cai numărul personalului crește la 39 de persoane, dintre care 20 de vizitii, 1 maistru, 1 medic veterinar, 2 grăjdari și 2 manevranți de vagoane.³⁹</p> <p>Cele două foste incinte distincte funcționează ca o incintă unică cel mai probabil după naționalizare, însă păstrând în linii mari subdiviziunea parcellarului de dinainte de naționalizare. Principala alterare a parcellarului este dezlipirea colțului de nord-est a parcelei fostului depou de tramvaie și alipirea sa unor parcele cu front la strada Constantin Titel Petrescu (posibil final de secol XX, înainte de căderea comunismului) și dezlipirea unei parcele cu front către strada Anton Pann din parcela fostei mori, care funcționează ca un spațiu de producție distinct (perioada postdecembristă).</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	 <p>Figură 1 Planul cetății Timișoara din anul 1754⁴⁰</p>	 <p>Figură 2 Planul suburbiei Fabric după noile denumiri stradale și numerotare a caselor 1881⁴¹</p>
------	------------	---	---

³⁹ Sarca D., Radulovici Gh., Centenarul tramvaielor din Timișoara (1869 – 1969). Monografie, 1969

⁴⁰ <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/33/>

⁴¹ Sursă: Arhivele Naționale Timiș

Figură 4 Planul parcelarului la 1904 într-un plan al canalizării urbane⁴²

Figură 5 Schița de sistematizare a orașului Timișoara, etapa 1970⁴³

Figură 6 Timișoara - Fabric, vedere către corpul estic al fostei mori și construcțiile înglobate ulterior în incintă (1905) foto Uhrmann Henrik⁴⁴

⁴² Arhivele Aquatim, cercetare 2023

⁴³ arhiva Radu Radoslav

⁴⁴ Banatul Timișoarei, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=128266129982206&set=a.128266426648843>

		<p>Figură 10 Etape constructive distincte: potențial secol XVIII-XIX (culoare roșie). Principalele zone marcate cu roșu conțin elemente cu caracter istoric și coincid ca amprentă cu configurația morii de la 1881 și cu fostul depou de tramvaie cu cai, deși din punct de vedere constructiv corpurile au suferit reconfigurări în diferite faze</p>
		<p>Figura 11 Fațadă imobil în lungul Pieței Aurel Vlaicu, fostul depou de tramvaie cu cai</p>
		<p>Figura 12 Fațadă imobil în lungul Pieței Aurel Vlaicu, fostul depou de tramvaie cu cai</p>

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Clasare existentă	Situl urban "Fabric" (I), cod LMI TM-II-s-B-06096
7.2.	Grupa valorică	B
7.3.	Categorია după natura obiectivului	II arhitectură / sit
7.4.	Criterii de evaluare globală	
	Fostul depou de tramvaie cu cai	<p>Criteriul vechimii MARE</p> <p>Calificativ de pornire foarte mare, imobilul fiind datat în baza evaluării amprentelor din hărțile istorice ce îl definesc ca fiind ridicat la finalul secolului XVIII și cel târziu începutul secolului XIX.</p> <p>Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – „medie”. Imobilul prezintă elemente de autenticitate din perspectiva valorii istorice, iar amplasamentul susține calitatea (dată de mixajul funcțiunilor) și coerența sitului clasat.</p>

b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – „mică”. Clădirea nu a fost dezvoltată inițial cu scopul de a satisface un program tipologic special.

La acord. calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:

a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – după vechimea inițială a amprentei – calificativ „mare”;

b) vechimea elementelor componente ale imobilului; - „foarte mare”, „mare” și „medie” – din perspectiva predominanței manifestate, vechimea este „foarte mare”

c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării –

d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – cele mai multe elemente componente sunt încadrate ca având valoare „foarte mare”

e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – „mică”, fiind cel mai probabil inițial dezvoltată ca locuință

Criteriul valorii arhitecturale, artistice și urbanistice **MICĂ**

Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică are ca scop stabilirea valorii imobilului dpdv. estetic, funcțional și tehnic.

a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; - „valoare medie”, imobilul păstrând configurația specifică definită la finalul secolului XVIII/încep. secolului XX, fiind reprezentativ din punct de vedere al concepției tehnice însă nereprezentând un obiectiv deosebit. Totuși, din perspectiva tipologiei constructive rămâne un imobil specific și foarte puțin alterat (caracterul autentic)

b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; - „valoare medie” ca imobil reprezentativ pentru țesutul urban dezvoltat între finalul de secol XVIII – început de secol XIX

c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; - „valoare medie”- imobilul este reprezentativ pentru dezvoltarea urbană caracteristică a cartierului între sec. XVIII-XIX

d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; - „valoare mică”

e) componente artistice valoroase; -

f) instalații și componente tehnice valoroase; -

g) calitatea amenajării peisajere; -

h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; - „valoare mică”

i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; -

j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total. – „valoare medie” – importanța este dată de faptul că imobilul face parte constitutivă dintr-un sit dezvoltat între finalul secolului XVIII și începutul secolului XIX

k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii – „valoare medie” – deși servește la un moment dat ca depou pentru tramvaiele cu tracțiune cabalină, imobilul nu a fost conceput pentru a servi acestei funcțiuni

Criteriul frecvenței (raritate și unicitate) **MEDIE**

La acordarea calificativelor în baza criteriului referitor la frecvența (raritate și unicitate) se au în vedere:

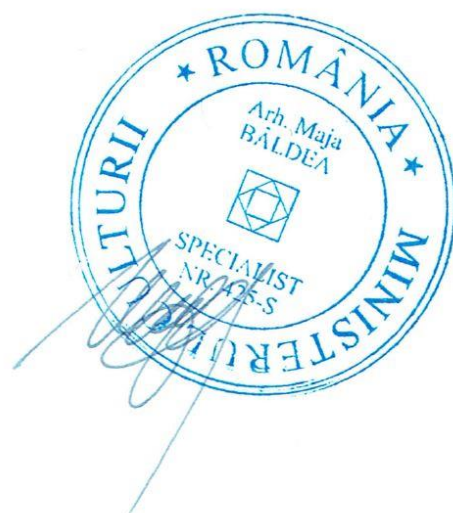
		<p>a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; - „valoare medie” - în ciuda transformărilor din perioada comunistă, se percepe configurația imobilului ridicat la final de sec. XVIII și încep. de sec. XIX.</p> <p>b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; - „valoare medie” – din perspectiva materializării funcției unui fost imobil cel mai probabil de locuit, dar având ulterior funcția de depou de tramvaie cu tracțiune cabalină, imobilul are un grad de specificitate destul de ridicat</p> <p>c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; - „valoare medie”</p> <p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; „valoare medie”</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit. - „valoare medie” - Calitatea de a încorpora un obiect tipologic din perioada fondării cartierului Fabric, în contextul în care țesutul a suferit diminuări și alterări</p> <p>Valoare memorial simbolică MEDIE</p> <p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; - „valoare medie”, prin corelarea cu istoricul unui tip de transport comun reprezentativ pentru perioada de început a cartierului, tramvaiul cu cai</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheologice; -</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; - „valoare medie” – imobilul este parțial recunoscut la nivelul comunității locale ca fiind o fostul depou al tramvaielor cu cai, dar acest tip de cunoaștere nu face parte din cultura generală, ci e rezervată unor pasionați de istoria locală.</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale. –</p>
		<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p> <p>În baza acestei încadrări imobilul este corect încadrat în sit dar ar putea fi clasat și ca monument individual, de valoare locală.</p>
7.4.	Data și documentul protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în sit protejat În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	

8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 <i>Urbanism istoric – 2.Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D</i>	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 <i>3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice</i>
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

4 Numerotare tabel: c - fosta berărie „La ursul negru”

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	Fosta berărie „La ursul negru”

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300102
2.5.	Stradă	Strada Ștefan cel Mare (f.n.)
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat/PPC

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	-
4.3.	Datare prin intervale de date	Sec. XVIII-XIX
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	<p>Imobilul cu regim de înălțime P+1E este una dintre cele mai cunoscute berării din cartierul Fabric, imobilul funcționând până la începutul secolului XX ca berărie. Denumirea berăriei era Berăria „La Ursul Negru” (<i>A Fekete Medvehez</i> (Hu.), <i>Zum Schwarzen Bären</i> (Germ.)). În acest sens a constituit un loc fundamental de socializare pentru cartier, fiind amplasat în relație cu actuala Piață Aurel Vlaicu, fosta insulă a Morilor. La etaj, conform firmei de pe fațadă recognoscibilă în imaginile istorice, a funcționat și depozitul de bere Dreher (înscris în limba germană „<i>A. Dreher Haupt Bierdepot</i>”).</p> <p>În corelare cu extinderea constantă a incintei uzinei electrice amplasate în imediata proximitate, imobilul devine în urma operațiilor de extindere din anii 1926-1930 parte integrantă a acestei incinte, iar în cea de-a doua jumătate a secolului XX este refuncționalizat ca și casierie ENEL, funcțiune pe care a păstrat-o până după</p>
------	---------	---

		<p>începutul secolului XXI, când plățile au devenit realizate online sau la reprezentanțe comerciale de dimensiune mai mică. În momentul de față imobilul este nefolosit. Conform hărților istorice, parcela este definită și aparent construită deja în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, imobilul făcând inițial parte dintr-o parcelă de format dreptunghiular alungit, la fel ca și toate parcelele cuprinse între str. Ștefan cel Mare și Piața Romanilor. La finalul secolului al XIX-lea, imobilul era separat de țesutul de case de la nord printr-o stradă care agrementa fostul traseu al tramvaiului cu tracțiune cabalină. Este posibil ca imobilul să dobândească încă un nivel la finalul secolului al XIX-lea, acest fenomen fiind regăsit la nivelul întregului cartier. La începutul secolului XX, odată cu extinderea uzinei electrice și construirea de corpuri noi, imobilul de pe capătul vestic al parcelei este demolat pentru a permite extinderea uzinei.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	 <p>Figura 1 Încadrare pe harta de la 1754⁴⁷</p>	 <p>Figură 2 Planul suburbiei Fabric cu noi denumiri stradale și numere de case, 1881⁴⁸</p>
		 <p>Figură 3 Planul parcelarului la 1904 într-un plan al canalizării urbane⁴⁹</p>	 <p>Figură 4 Planul de extindere al orașului, datat 1901-1903⁵⁰</p>

⁴⁷ <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/33/>

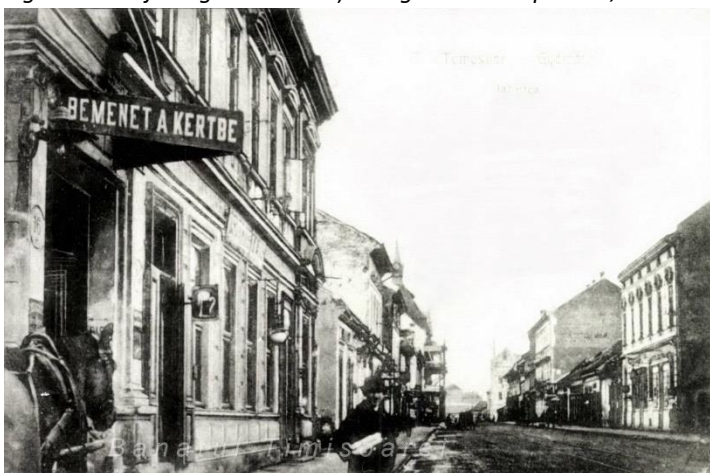
⁴⁸ Sursă: Arhivele Naționale Timiș

⁴⁹ Arhivele Aquatim, cercetare 2023

⁵⁰ Arhivele Aquatim, cercetare 2023

Figură 5 Colaj imagine istorică și imagine contemporană, Lucian Muntean⁵¹

Figură 6 Berăria la Ursul Negru, în lungul străzii principale, aproximativ pe amplasamentul fostei casierii Enel⁵²

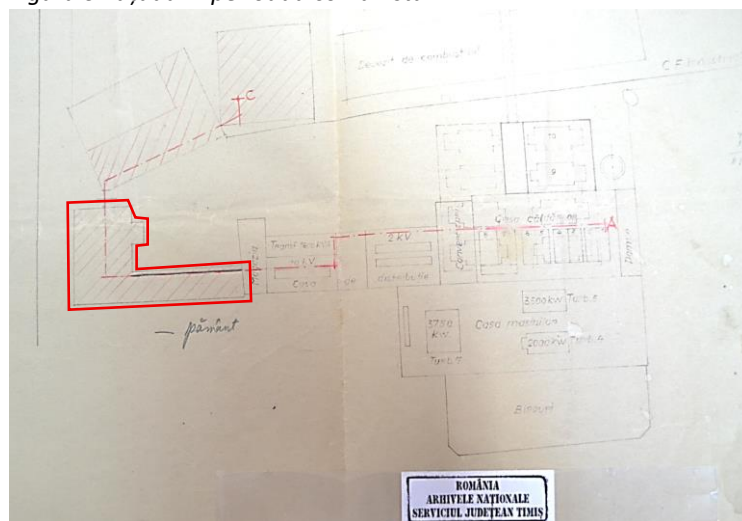
⁵¹ <https://www.facebook.com/photo/?fbid=439435096182102&set=a.424552211003724>

⁵² Sursă: Banatul Timișoarei,

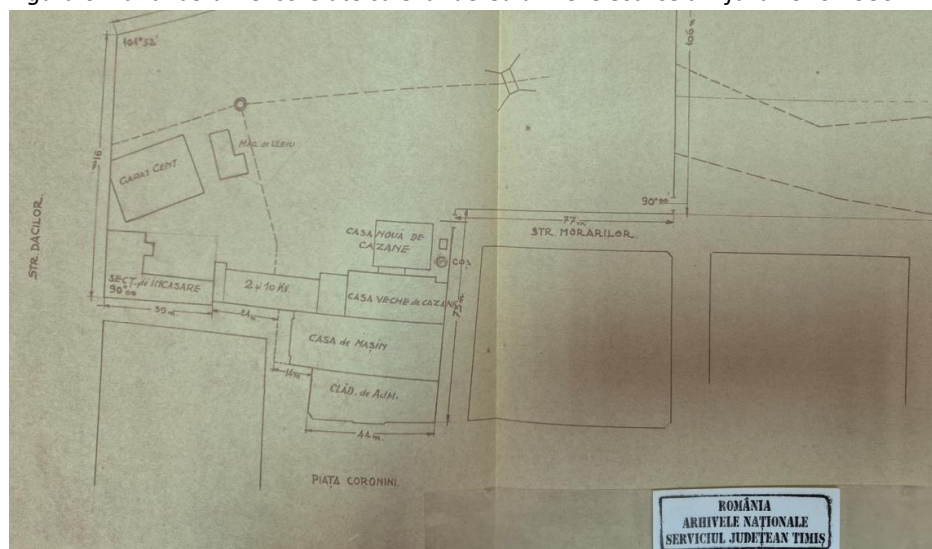
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=128261159982703&set=a.128266426648843>

Figură 5 Fațada în perioada comunistă⁵³

Figură 6 Planul berării corelate cu extinderea uzinei electrice din faza 1926-1930⁵⁴

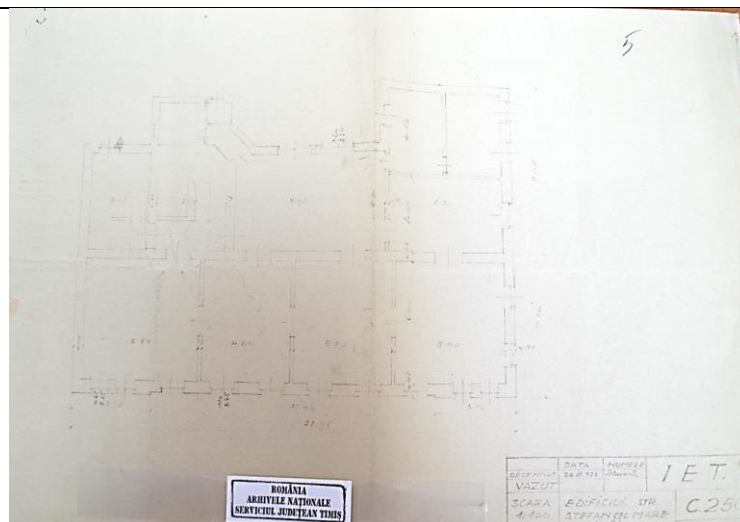
Plan de situație cu marcarea imobilului ca fiind „Secție de încășare”, învecinat cu „garaj central”⁵⁵

⁵³ Ioan Bader,

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10213257556110633&set=p.10213257556110633&type=3>

⁵⁴ Arhivele Naționale Timiș, Dosar IET Întreprinderea Electrică 591, 404-1939 planuri și fotografii

⁵⁵ Arhivele Naționale Timiș, Dosar IET Întreprinderea Electrică 591, 390-1927-1938 diverse uzina electrică

Planul edificiului din Ștefan cel Mare nr. 24, etaj, an 1938⁵⁶

Figură 6 Vedere din Piața Aurel Vlaicu, intersecție cu Anton Pann⁵⁷

Figură 4 Vedere din incinta Crinul, panoramă asupra Fabricii de Bere, PPC și fosta berărie Ursul Negru⁵⁸

7. NIVEL CLASARE

⁵⁶ Arhivele Naționale Timiș, Dosar IET Întreprinderea Electrică 591, 404-1939 planuri și fotografii

⁵⁷ Maja Bâldea

⁵⁸ Maja Bâldea

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii FOARTE MARE
		acordat în baza categoriei imobil ridicat până în anul 1775 – excepțional. Pentru această categorie s-au avut în vedere planurile evolutive succesive. Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de: a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – mare. b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – foarte mare. La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și: a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – după vechimea inițială a parcelarului și posibil a fundațiilor și parterului – calificativ „excepțional”; după etapele de reconstrucție intermediare – calificativ „mare” și „medie”; – prin ponderare „mare” b) vechimea elementelor componente ale imobilului; - „mare” c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării – d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – „mare” e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – „mare”, fiind înscris în tipologia imobilelor cu funcția de berărie și depozit de bere
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; medie c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; mare d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie e) componente artistice valoroase; medie f) instalații și componente tehnice valoroase; - g) calitatea amenajării peisajere; - h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; mică i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; - j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; medie
		Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MEDIE
La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; medie b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; -		

		<p>c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mare</p> <p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; medie</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; medie</p> <p>Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; medie</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheologice; -</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -</p>
	<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p>	
7.4.	Data și documentul protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură	
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia		
8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 <i>Urbanism istoric – 2.Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D</i>	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 <i>3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice</i>
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

Clădirea a fost reabilitată în urmă cu aproximativ 15 ani, în prezent având câteva degradări de tip local. Starea de conservare a clădirii în general este medie, existând degradări punctuale: decapări ale soclului datorate utilizării unor tencuieli incompatibile, deteriorări la nivelul cornișei datorate infiltrațiilor de la nivelul învelitorii, etc.

Handwritten signature in blue ink.

- 5 Numerotare tabel: d.1. Coș de fum casa căldărilor, în incinta fostei Uzine Electrice (Colterm)

**FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice**

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	Coș de fum casa căldărilor, în incinta fostei Uzine Electrice (Colterm)

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	307200
2.5.	Stradă	Strada Johann Heinrich Pestalozzi
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Sec. XX
4.3.	Datare prin intervale de date	1926-1930, 1933
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	În anul 1853 administrația locală dorește introducerea iluminatului cu gaz, intenție pentru care se realizează un contract în anul 1855 cu „Societatea austriacă pentru iluminatul cu gaz”, care primește un teren în concesiune pentru 25 de ani. Societatea va începe să livreze gaz începând cu anul 1857, pentru uzul iluminatului public și privat. Contractul pentru iluminatul stradal se reziliază în anul 1882, încheind un nou contract în același an cu firma „Anglo Austrian Brush Electrical Company Ltd” afiliată întreprinderii „International Electric Company Limited” din Londra. Contractul prevedea înlocuirea iluminatului cu petrol și gaz cu 300 de lămpi incandescente, însă numărul acestora este amendat prin contracte adiționale astfel că în anul 1884 numărul lămpilor incandescente era de 731. În paralel se construia noua uzină
------	---------	---

		<p>electrică a orașului, iar iluminatul public este pus în funcțiune la 12 noiembrie 1884. În anul 1887 Societatea „Internațional Electric Company Limited” intră în lichidare, iar uzina trece în proprietatea societății „Anglo American Electric Light Corporation Ltd”, începând să livreze curent și consumatorilor particulari. În anul 1891 uzina e preluată de societatea „Brush Electrical Engineering Comp. Ltd” din Londra, însă datorită comunicării și răspunsului greoi cu aceștia, societatea încearcă vânzarea uzinei. Consiliul Comunal și primarul Carol Telbisz decid la 22 septembrie 1892 achiziția uzinei de la societatea engleză, uzina intrând de la 1 ianuarie 1893 în administrarea și regia orașului, denumită „Uzina Electrică a orașului Timișoara”.⁵⁹ Odată cu anii 1900, uzina trece prin procese de înlocuire ale instalațiilor și extinderi. Se construiește imobilul de birouri către Piața Romanilor și locuința directorului. Începând cu anul 1903 uzina electrică preia și tramvaiele, care au trecut anterior de la tracțiunea cabalină la propulsie electrică. Datorită utilizării active în acea perioadă a apei ca sistem de propulsie al morilor, inginerul Emil Szilard face un studiu hidrolic și ulterior un proiect pentru uzina hidroelectrică, aceasta devenind funcțională la 3 mai 1910. În baza creșterii constante a consumului, uzina suferă noi extinderi și re tehnologizări între anii 1926-1930.⁶⁰ În această fază se construiesc turnul nou și halele adiacente, dispuse la nord de imobilul administrativ. Pe proiectul identificat în Arhivele Naționale, planșa care cuprinde coșul de fum pentru casa căldărilor este datată 1933. Coșul de fum, deși nu face parte din coșurile de fum cele mai vechi ale incintei, rămâne o componentă care punctează prezența uzinei electrice la nivel urban. De asemenea, prin pierderea coșurilor de fum inițiale datorită re tehnologizării succesive a incintei, coșul de fum menținut până în prezent poate avea și o valoare simbolică și de frecvență crescute.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	 <p>Figură 1 Planul suburbiei Fabric cu noi denumiri stradale și numere de case, 1881⁶¹</p>	 <p>Figură 2 Planul de extindere al orașului, datat 1901-1903⁶²</p>
------	------------	---	--

⁵⁹ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁶⁰ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁶¹ Sursă: Arhivele Naționale Timiș

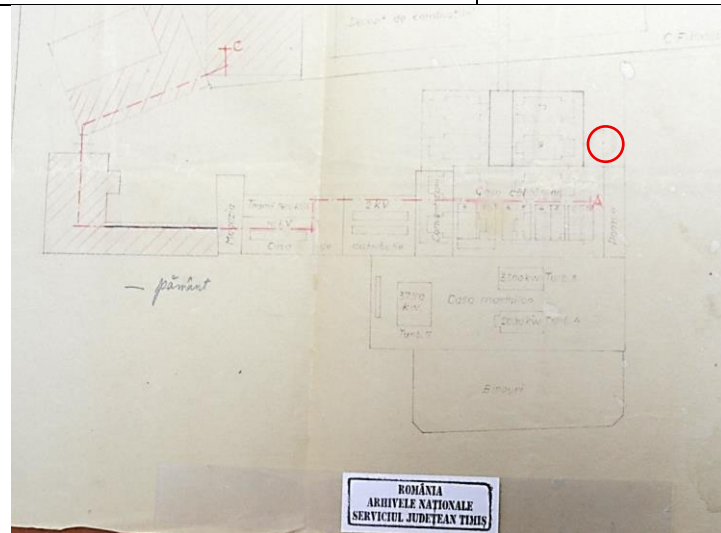
⁶² Arhivele Aquatim, cercetare 2023

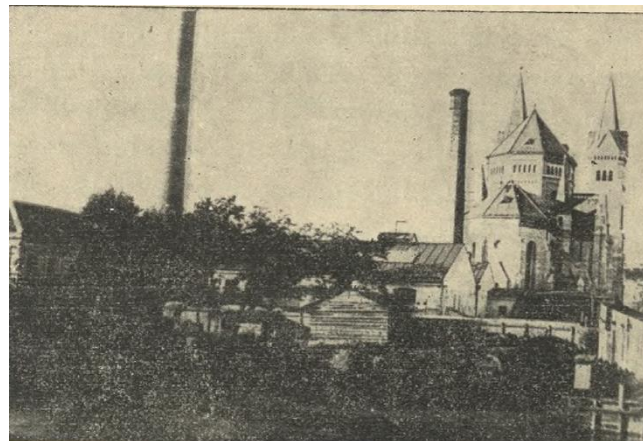
Figură 3 Planul topografic din 1954⁶³

Figură 4 Schița de sistematizare 1970⁶⁴

Figură 5 Uzina electrică, plan datat 1934⁶⁵

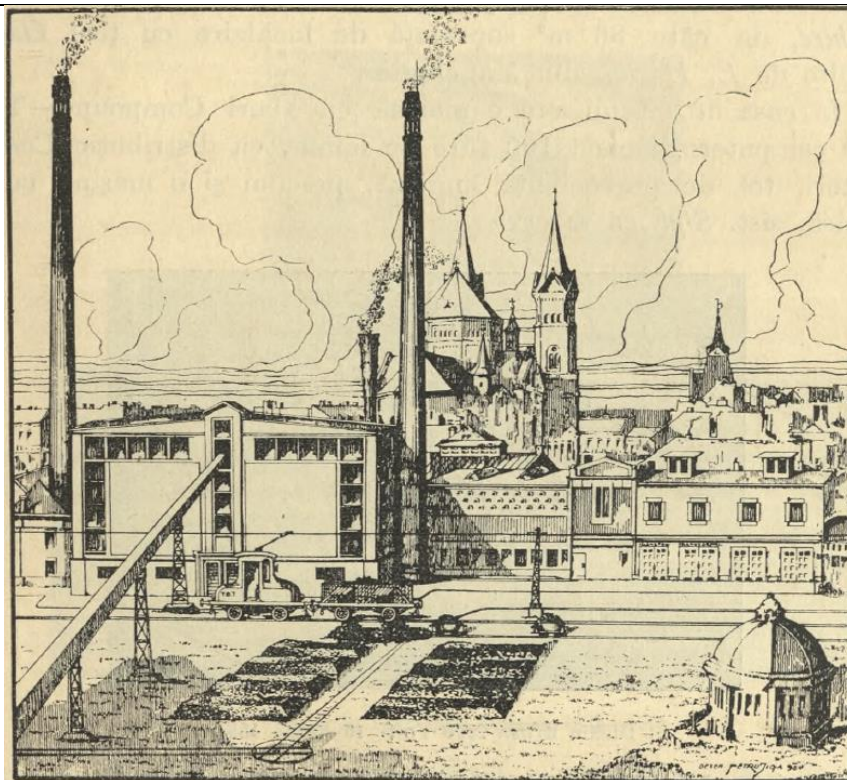
Figură 6 Uzina înainte de anul 1900⁶⁶

⁶³ Autor ing. I. Sarmăș

⁶⁴ Arhiva Radu Radoslav

⁶⁵ Arhivele Naționale Timiș, Dosar IET Întreprinderea Electrică 591, 404-1939 planuri și fotografii

⁶⁶ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

Figură 7 Perspectiva uzinei după construirea noilor hale de căldări, proiect pentru extinderea din 1926-1930⁶⁷

Figură 8 Vedere din incinta Crinul, panoramă asupra Fabricii de Bere, PPC și fosta berărie Ursul Negru⁶⁸

⁶⁷ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁶⁸ Maja Bâldea

Figură 9 Uzina electrică comunală Timișoara, coșul de fum pentru casa căldărilor, proiect datat 1933⁶⁹

Figură 10 Vedere în lungul aleii din interiorul actualei incinte PPC/Colterm, 2025⁷⁰

Figură 11 Vedere în lungul fostului splai Kunz, integrat în interiorul actualei incinte PPC/Colterm, 2025⁷¹

⁶⁹ Arhivele Naționale Timiș, Dosar IET Întreprinderea Electrică 591, 404-1939 planuri și fotografii

⁷⁰ Maja Bâldea

⁷¹ Maja Bâldea

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	<p>Criteriul vechimii MEDIE</p> <p>acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – medie. b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – medie.</p> <p>La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:</p> <p>a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – medie b) vechimea elementelor componente ale imobilului; medie c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării – d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – medie</p>
		<p>Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie b) reprezentativitatea pentru o epocă ist., un autor sau stil; medie c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; medie d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie e) componente artistice valoroase; medie f) instalații și componente tehnice valoroase; - g) calitatea amenajării peisajere; - h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; medie i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; - j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; medie</p>
		<p>Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MICĂ</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; medie b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; - c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mică d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; medie</p>

		e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mică
		Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; medie b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; - c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -
	Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.	
7.4.	Data și documentul protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate / În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură	
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia		
8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 <i>Urbanism istoric – 2.Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D</i>	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

Starea de conservare a obiectivelor este medie, având în vedere vechimea și funcțiunea lor utilitară.

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	hale din incinta fostei Uzine Electrice (Colterm)

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	307200
2.5.	Stradă	Strada Johann Heinrich Pestalozzi
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datate început	-
4.1.2.	Datate sfârșit	-
4.2.	Datate prin perioade	Fin sec. XIX, 1926-1930
4.3.	Datate prin intervale de date	-
4.4.	Datate precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	În anul 1853 administrația locală dorește introducerea iluminatului cu gaz, intenție pentru care se realizează un contract în anul 1855 cu „Societatea austriacă pentru iluminatul cu gaz”, care primește un teren în concesiune pentru 25 de ani. Societatea va începe să livreze gaz începând cu anul 1857, pentru uzul iluminatului public și privat. Contractul pentru iluminatul stradal se reziliază în anul 1882, încheind un nou contract în același an cu firma „Anglo Austrian Brush Electrical Company Ltd” afiliată întreprinderii „International Electric Company Limited” din Londra. Contractul prevedea înlocuirea iluminatului cu petrol și gaz cu 300 de lămpi incandescente, însă numărul acestora este amendat prin contracte adiționale astfel că în anul 1884 numărul lămpilor incandescente era de 731. În paralel se construia noua uzină electrică a orașului, iar iluminatul public este pus în funcțiune la 12 noiembrie 1884. În anul 1887 Societatea „Internațional Electric Company Limited” intră în lichidare,
------	---------	--

		<p>iar uzina trece în proprietatea societății „Anglo American Electric Light Corporation Ltd”, începând să livreze curent și consumatorilor particulari. În anul 1891 uzina e preluată de societatea „Brush Electrical Engineering Comp. Ltd” din Londra, însă datorită comunicării și răspunsului greoi cu aceștia, societatea încearcă vânzarea uzinei. Consiliul Comunal și primarul Carol Telbisz decid la 22 septembrie 1892 achiziția uzinei de la societatea englezească, uzina intrând de la 1 ianuarie 1893 în administrarea și regia orașului, fiind denumită „Uzina Electrică a orașului Timișoara”.⁷²</p> <p>Odată cu anii 1900, uzina trece prin procese de înlocuire ale instalațiilor și extinderi. Se construiește imobilul de birouri către Piața Romanilor și locuința directorului. Începând cu anul 1903 uzina electrică preia și tramvaiele, care au trecut anterior de la tracțiunea cabalină la propulsie electrică. Datorită utilizării active în acea perioadă a apei ca sistem de propulsie al morilor, inginerul Emil Szilard face un studiu hidrolic și ulterior un proiect pentru uzina hidroelectrică, aceasta devenind funcțională la 3 mai 1910. În baza creșterii constante a consumului, uzina suferă noi extinderi și re tehnologizări între anii 1926-1930.⁷³ În această fază se construiesc turnul nou și halele adiacente, dispuse la nord de imobilul administrativ.</p> <p>Halele analizate datează din faza de modernizare din anii 30, având însă potențial și straturi mai vechi de la finalul secolului XIX, din fosta incintă. Halele sunt considerate obiectivele cu cea mai mare reprezentativitate arhitecturală și tehnică în corelare cu incinta istorică a uzinei electrice.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	 <p>Figură 1 Planul suburb. Fabric cu noi denum. stradale și numere de case, 1881⁷⁴</p>	 <p>Figură 2 Planul de extindere al orașului, datat 1901-1903⁷⁵</p>
			

⁷² Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁷³ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁷⁴ Sursă: Arhivele Naționale Timiș

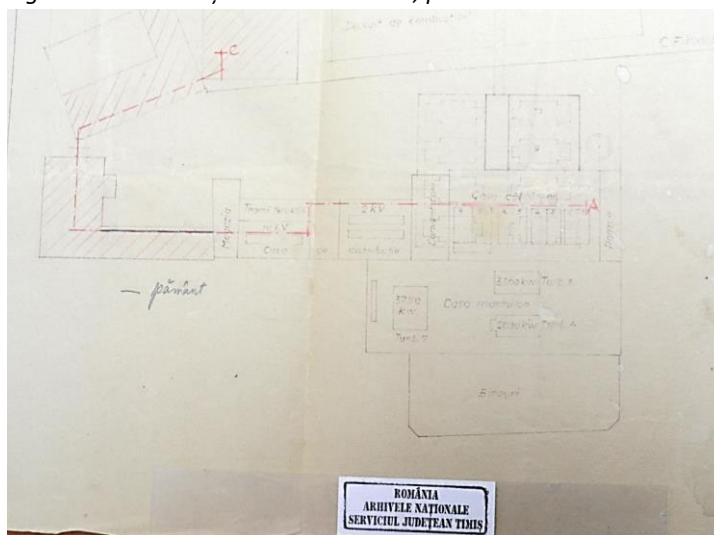
⁷⁵ Arhivele Aquatim, cercetare 2023

Figură 3 Planul topografic din 1954⁷⁶

Figură 4 Schița de sistematizare 1970⁷⁷

Figură 5 Planul orașului din anul 1903, proiect de instalare a liniei aeriene electrice⁷⁸

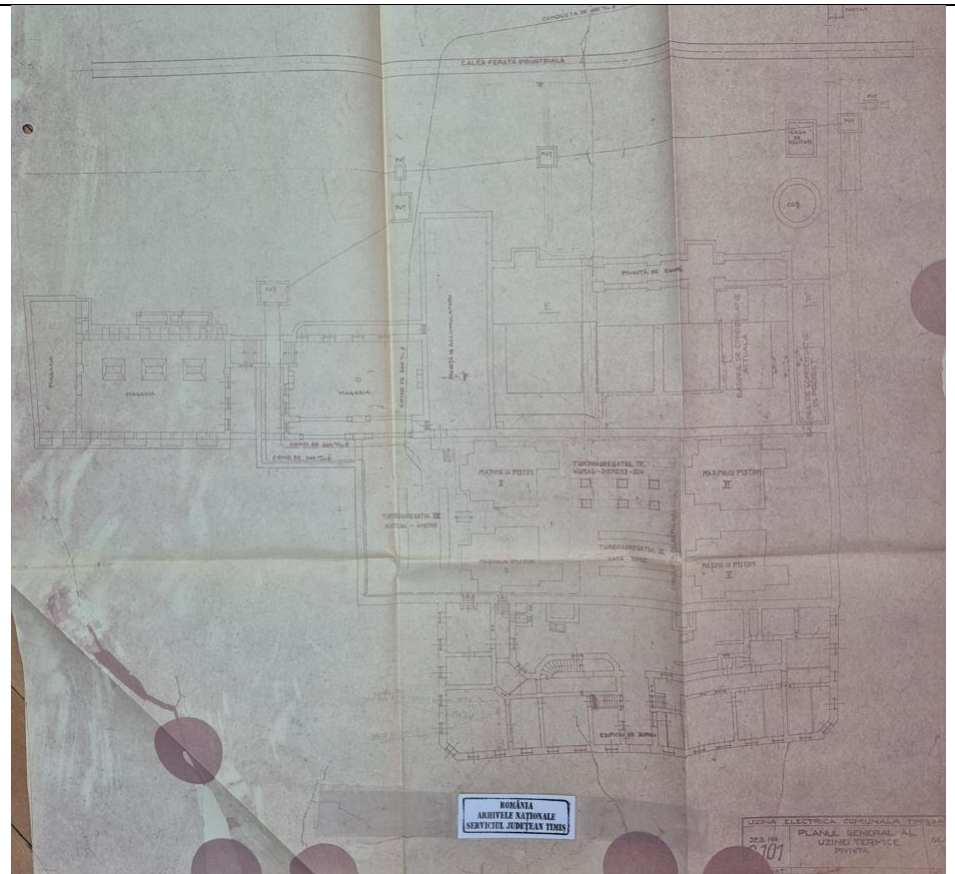
Figură 6 Uzina electrică, plan datat 1934⁷⁹

⁷⁶ Autor ing. I. Sarmăș

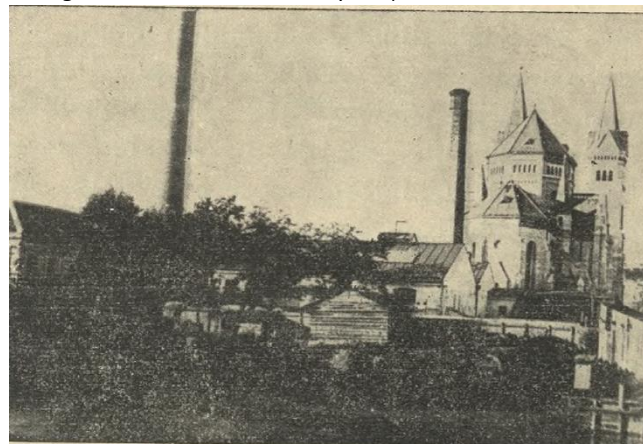
⁷⁷ Arhiva Radu Radoslav

⁷⁸ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, dosar nr. 1915-44 investiție prelungire linie aeriană

⁷⁹ Arhivele Naționale Timiș, Dosar IET Întreprinderea Electrică 591, 404-1939 planuri și fotografii

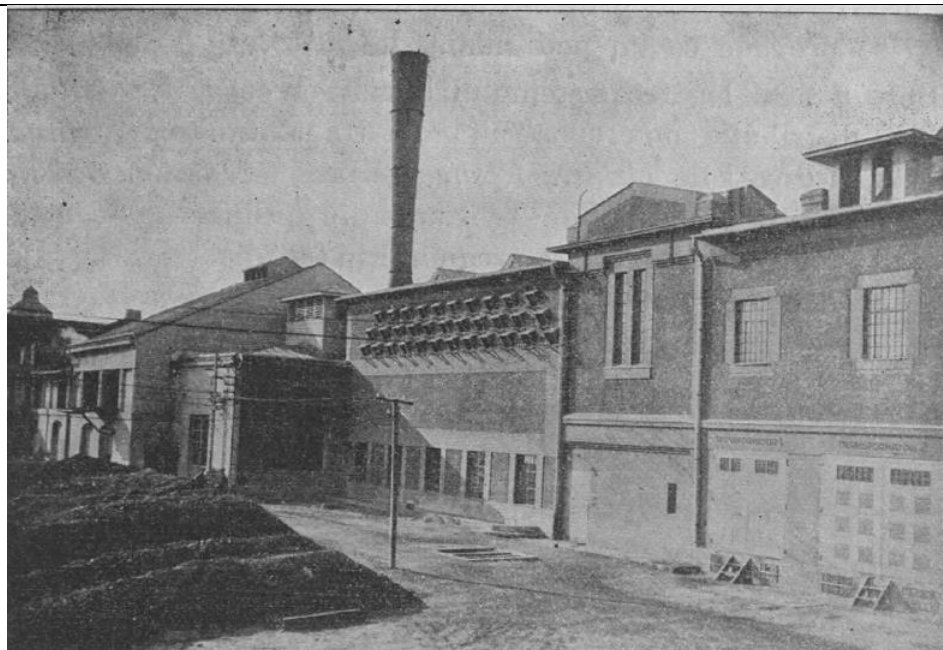

Plan general al uzinei termice, pivnița

Figură 7 Uzina înainte de anul 1900⁸⁰

⁸⁰ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

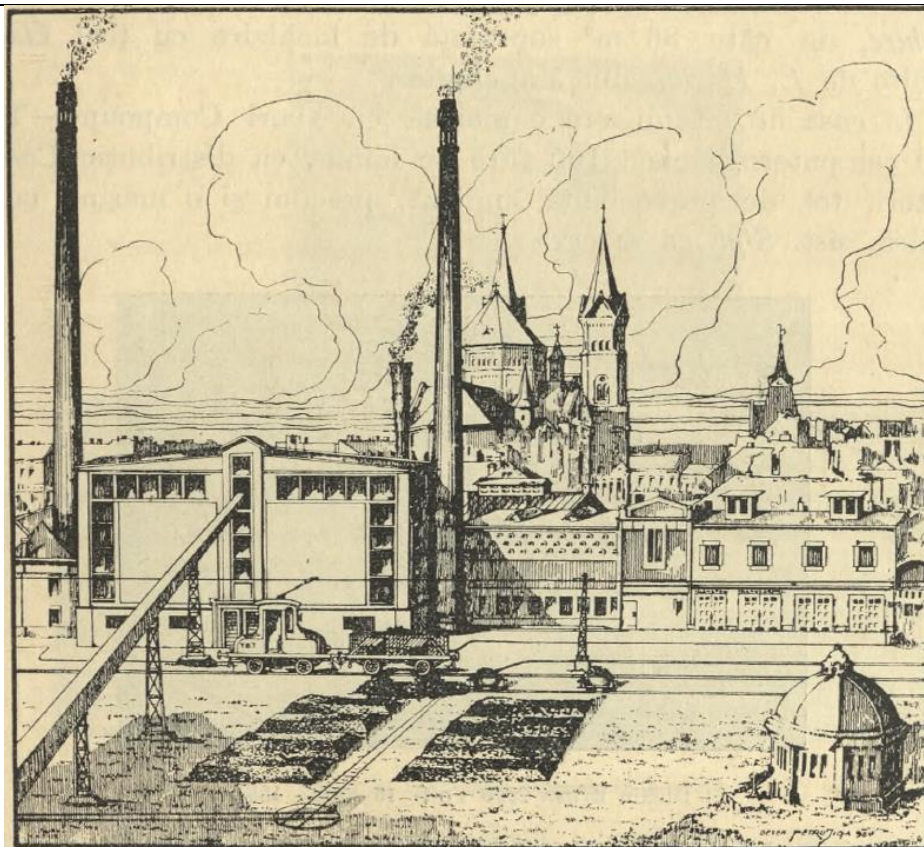
Figură 8 Vedere spre casa cu cazane, 1929.⁸¹

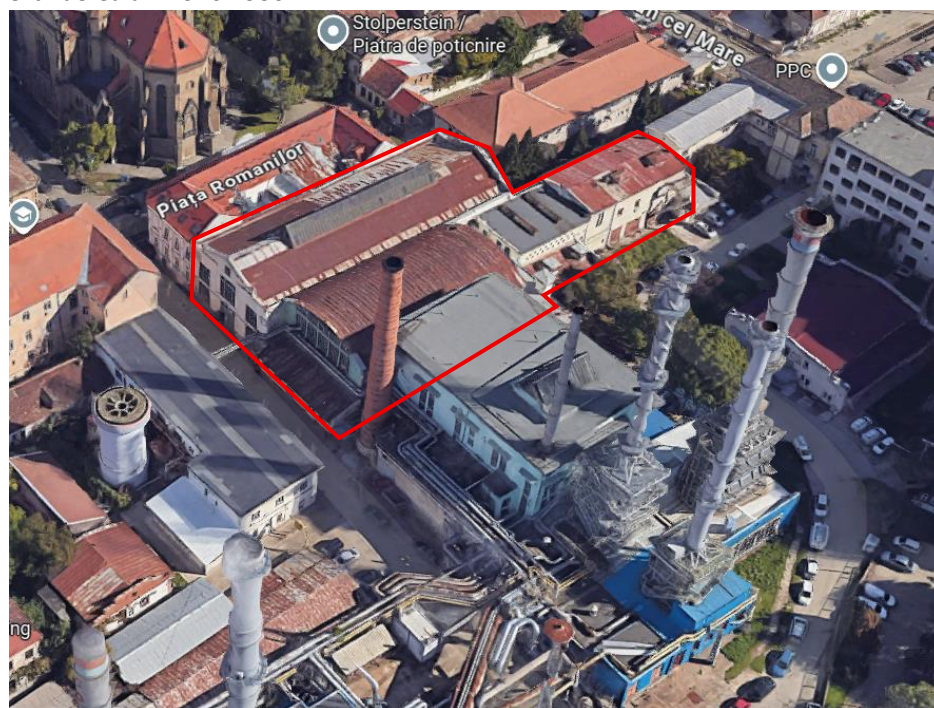
Figură 8 Vedere de ansamblu a uzinei electrice, 1930.⁸²

⁸¹ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁸² Lucian Muntean, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=448736511918627&set=a.449084631883815>

Figură 9 Perspectiva uzinei după construirea noilor hale de căldări, proiect pentru extinderea din 1926-1930⁸³

Figură 10 Vedere aeriană a imobilelor analizate⁸⁴

⁸³ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

⁸⁴ Google maps

NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	<p>Criteriul vechimii MEDIE</p> <p>acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – medie. b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – medie. La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:</p> <p>a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – mare, halele au fost ridicate pe amprenta componentelor inițiale ale uzinei electrice b) vechimea elementelor componente ale imobilului; medie c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării – d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – medie</p>
		<p>Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; medie c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; medie d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie e) componente artistice valoroase; medie f) instalații și componente tehnice valoroase; - g) calitatea amenajării peisajere; - h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; medie i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; - j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; medie</p>
		<p>Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MICĂ</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; medie b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; - c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mică</p>

		<p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; medie</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mică</p>
		<p>Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; medie</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; -</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -</p>
		<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p>
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea
8.2.2.	Prenume	Maja
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 Urbanism istoric - Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric - D
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

- Stare generală de conservare:

		X		
--	--	---	--	--

Starea de conservare a obiectivelor este medie, având în vedere vechimea și funcțiunea lor utilitară.

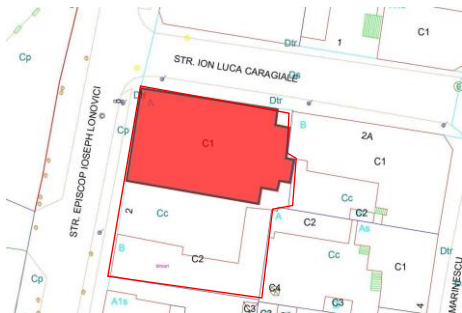
7 Numerotare tabel: e – Ansamblu Sinagogă

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Categorie	Ansamblu de arhitectură
1.3.	Denumire oficială	Ansamblu Sinagoga

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România - RO
2.2.	Județ	Timiș (TM)
2.3.	Localitate	Timișoara
2.5.	Stradă, număr actuale	Str. I.L. Caragiale nr. 2 conform LMI 2015 str. Ep. J. Lonovici nr. 2 conform adresă din CF
2.7.	Stradă, număr anterioare	Kunz Sor (ante 1900); Splaiul Iosif Kunz (1900-1949); Splaiul Coloniei (1949); str. M(indescifrabil) posibil Mircești (1970)
2.8.	Coordonate geografice	Latitudine 21.24554517904002, Longitudine 45.75640687327342
2.8.1	Referințe geografice	Nr. CF 412922 Timișoara, suprafața (mp) 662, teren in intravilan (sinagoga) Nr. CF 422908 Timișoara, suprafață (mp) 672, teren în intravilan (casă și curte)
2.8.2	Identificare cartografică	geometrie extrasă din CF:

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Comunitatea Evreilor / Mozaică din Timișoara, în cotă de 1/1/ În prezent preluată în administrare pentru 49 de ani de Primăria Municipiului Timișoara, conform Hotărârii nr.465/17.10.2023. (Sinagoga) Comunitatea Evreilor/Mozaică/ din Timișoara (Casa de rugăciune)

4. DATARE

4.1.	Epocă	Epoca modernă
------	-------	---------------

4.1.1.	Datare început	1897
4.1.2.	Datare sfârșit	1899 (sinagoga), 1922 (casa de rugăciune)
4.2.	Datare prin perioade	sec. al - XIX-lea
4.3.	Datare prin intervale de date	1897-1922
4.4.	Datare precisă	3 septembrie 1899 (sinagoga a fost dată în folosință)

5. ISTORIC. PERSOANE ȘI EVENIMENTE ASOCIATE ISTORIEI MONUMENTULUI

5.1.	Istoric	<p>Câmpul Frângerilor și Parcul Coronini, parte a Grădinii Comandamentului Militar, au fost achiziționate de primărie de la armată, în anul 1868, când a fost redusă și zona <i>Non Aedificandi</i>, de la 800 de stânjani (949 m) la 500 stânjani (569 m). Primăria a divizat zona Câmpului Frângerilor - cuprinsă între Piața Romanilor și actuala Piață Corneliu Mikloși - în 26 de parcele dispuse în 4 cvartale - cuprinse între canalul de Mori (str. Ep. J. Lonovic), <i>Andrassy Ut.</i> (Bd. 3 August 1919), Piața Romanilor și str. Ep. Joseph Nischbasch - care ulterior au fost vândute antreprenorilor locali. Această zonă va purta denumirea de <i>Vorpark</i> - în traducere (din germană), parcul din față. Cel care a achiziționat cele mai multe loturi de teren a fost antreprenorul și constructorul Josef Kunz, care deținea fabrica de cărămidă - Josef Kunz & Co. Comunitatea israelită "<i>Status Quo Ante</i>" din Fabric care își desfășura activitatea într-un vechi templu devenit neîncăpător, iar prin președintele, Bernat Deutsch, se mobilizează un comitet condus de Miksa Steiner care avea să strângă capitalul necesar achiziționării terenului pe care se va ridica un nou templu care marchează trecerea în noul secol. Astfel, în urma capitalului strâns de la Asociația Femeilor Israelite din Fabric, Asociația Chevra-Kadisha, Asociația Talmud-Torah și din urma străngerii de fonduri de la membrii comunității, se cumulează capitalul cu care se vor cumpăra 2 loturi de 381 stânjani, vândute de Josef Kunz, dispuse la intersecția a 2 canale ale Begăi, în proximitatea porții de intrare în cartierul Fabric (Casa Arhiducelui și a palatului Josef Kunz). În 1896 este mobilizat alt comitet, de data aceasta condus de Mano Tauber, care avea scopul străngerii de fonduri pentru edificarea noii sinagogi. La strângerea capitalului au contribuit primarul Karoly Telbisz, fondul școlar național israelit, și s-a organizat o loterie publică la care puteau participa toți locuitorii orașului. Este ales ca arhitectul evreu budapestean Lipót Baumhorn, supranumit arhitectul sinagogilor. Planurile au fost finalizate în 1897, iar la 28 iulie, în același an, începe construcția sinagogii coordonată de meșterul local Josef Kremer Sr. Acesta a colaborat cu o multitudine de firme din Budapesta precum: firma J. Oppenheimer, care a realizat sculpturile și ornamentele, firma Gaz și Asociații, care a realizat feronerie, firma Adolf Gotz, a realizat pictura, lăcătușeria și dulgheria de meșteri locali, iar vitraliile de J. Baruch și Fii din Timișoara. Orga a fost construită de Leopold Wegenstein, iar corpurile de iluminat au fost realizate la Uzina electrică aflată în apropiere. Bugetul total alocat construirii și amenajării sinagogii, a fost de 163.000 de coroane. Sinagoga a fost inaugurată la 3 septembrie 1899, în ajun de Roș Hașana, iar ocazia a fost marcată de discursul primarului Telbisz care declară: "<i>Casa de rugăciuni nou construită a congregației israelite din orașul-Fabric este o mărturie a creșterii binevenite a comunității religioase drepte maghiare și maghiarizante și, de asemenea, a adăugat la numărul de clădiri publice din orașul nostru o clădire originală din toate punctele de vedere, aproape un spectacol</i>". Volumetria sinagogii a fost proiectată integral în 1897 de Baumhorn, și nu a suferit modificări ulterioare, dar au loc o serie de lucrări de reparații și înlocuirea</p>
------	---------	--

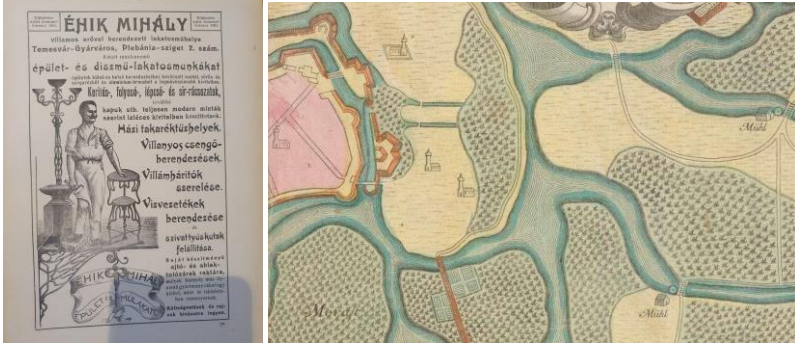
	<p>ceasului dispus inițial pe fațada vestică. În interior, orga era dispusă inițial pe peretele vestic, iar ulterior se va muta pe peretele estic, deasupra <i>Aron Hakodeș-ului</i> - Dulapul Sfânt. Zona unde era dispusă inițial orga devine o a treia galerie destinată femeilor.</p> <p>Sinagoga era înconjurată de o serie de clădiri achiziționate de comunitate pentru a acomoda funcțiunile mozaice necesare. Singurele clădiri construite de comunitatea israelită sunt sinagoga și casa de rugăciune (1922). Clădirile care făceau parte din complexul mozaic sunt: școala gimnazială israelită (Casa Adolf Grünberger, str. I.L. Caragiale nr. 1), centrul israelit de îngrijire al bătrânilor (Casa Miklós Kossáriu, str. I.L. Caragiale nr. 2), casa de rugăciune a sinagogii (str. Joseph Lonovic nr. 2A), casa rabinului dr. Ernst Neumann (str. Joseph Lonovic nr. 3), casa cantorului Jakab Friedmann (pe strada Dr. Gheorghe Marinescu nr. 5) și sinagoga neologă (str. Joseph Lonovici nr. 1). Primul rabin al sinagogii, dr. Jakab Singer și secretarul comunității, Iuliu Rosenthal Gyula, locuiau în clădirile de apartamente construite de Laszlo Szekely de pe strada Dionisie Linția la numărul 1 (Palatul văduvei Szekely) și la numărul 2 (Palatul Koss Karoly). De asemenea, alți membrii locuiau pe strada Dacilor, sau în alte zone din proximitate. Sinagoga a avut o serie de denumiri de-a lungul timpului: sinagoga maură, Sinagoga neologă din Fabric și Sinagoga <i>Status Quo</i>.</p> <p>Stilurile arhitecturale utilizate în realizarea fațadelor și a decorațiilor din interior sunt stilul neo-maur, stilul neo-baroc, secesion, și neo-renascentismul italian. Din punct de vedere al structurii sinagogii, aceasta este mixtă și cuprinde pereți perimetrali de zidărie, planșee din lemn, beton și profile metalice, stâlpi metalici care susțin tamburul cupolei și șarpantă cu arbaletrieri metalici. Acest sistem structural mixt era unul din cele mai inovative în Timișoara anilor 1900 și a fost folosit cu succes de Lipót Baumhorn în toate proiectele sale.</p> <p>Casa de rugăciune, a fost construită mai târziu, în anul 1922, într-o stilistică specifică arhitectului Lipot Baumhorn, chiar dacă nu au fost descoperite documente clare în acest sens, în cercetarea prezentă.</p> <p>Complexul mozaic nu a fost unul planificat, ci s-a recurs la inserarea sinagogii într-un țesut construit existent. Elementele spectaculoase care puneau sinagoga în prim plan au fost canalele Begăi, grădina din fața acesteia și parcul cu grădinile sale. Vegetația joasă, existența și canalelor asigurau vizibilitatea și dominanța sinagogii, casele construite pe parter din jurul acesteia nealterând imaginea acesteia. Sinagoga putea fi vizibilă atât de pe strada Pestalozzi cât și de la intrarea pe Bd. 3 August. Din 1907 până în 1916, Canalul de Mori din fața sinagogii se va asana (1907), bd. 3 August va fi mobilat cu palate de raport de la podul Decebal până la Casa Arhiducelui (1902-1916), parcul Regina Maria va fi îngrădit (1910), inserându-se intrări monumentale, se construiește cinematograful Apollo, iar vegetația străzii și a parcului va crește exponențial. Densificarea zonei continuă și în anii 40' când datorită numărului în scădere al evreilor (evenimentele antisemite din această perioadă ducând la emigrări masive înapoi în Țara Sfântă), nu se mai justifică financiar ocuparea a multiplelor case de comunitatea devenită neologă în 1920, acestea fiind vândute sau date spre închiriere. Complexul se va rezuma din acest moment la sinagogă, casa de rugăciune și fostul centru de îngrijire al bătrânilor.</p> <p>Pe parcela alipită sinagogii, în continuarea Șirului Kunz (denumire existentă până în anul 1948, actualmente str. Ep. Joseph Lonovici și str. Ep. Joseph Nischbach), aflată de asemenea în proprietatea sinagogii, se construiește în anul 1922, casa</p>
--	---

		<p>de rugăciune și o serie de anexe în partea din spate care acomodează grupuri sanitare, spații de depozitare și loc de luat masa după procesiunile religioase. În acest moment sinagoga încă este vizibilă de pe strada Pestalozzi, vizibilitate care devine extrem de limitată după construirea Colterm-ului pe suprafața pe care se afla ultimul braț secundar al Begăi (anii 70'). În anul 1986, este descoperit faptul că structura sinagogii este periclitată de o ciupercă (anunț infirmat ulterior). În același an, sinagoga își închide porțile și este desacralizată, casa de rugăciune devenind lăcașul de cult, iar marele templu neolog este lăsat în paragină, fiind dat în concesiune de la o administrație/ asociație la alta.</p> <p>De-a lungul anilor, au avut loc intrări prin efracție în sinagogă, fiind furate frecvent multe piese de mobilier și spărgându-se majoritatea ferestrelor frumos ornamentate cu vitralii colorate. În anul 2009, sinagoga a fost dată în concesiune de Comunitatea Evreilor din Timișoara, către Teatrul Mihai Eminescu, care în 35 de ani avea obligația să restaureze imobilul. În urma acestui demers, a fost realizat un proiect de refuncționalizare în 2013 de către firmele S.C. Archaeus S.R.L și S.C. Colhicum S.R.L, care aveau să transforme sinagoga în sală de spectacole, proiect care nu s-a materializat din cauza lipsei de fonduri. Din acel punct, sinagoga continuă să se degradeze datorită infiltrării apei prin învelitoare și prelingerea acesteia prin șorțurile de tablă de la atice, aspect ce a dus la degradarea ornamentelor fațadei și chiar la degradări structurale de tip fisuri diagonale. O parte din planșeele etajului s-au surpat, precum și elementele șarpantei sunt putrezite iar sistemul de colectare a apelor devine complet nefuncțional, toate burlanele fiind înfundate. Un aspect care a produs aceste degradări a fost distrugerea ferestrelor de vietăți precum porumbei, daune care au permis ciclurilor de îngheț - dezgheț să pericliteze integritatea structurală a sinagogii. În concluzie, agenții atmosferici, cazurile de vandalism, lipsa mentenanței au contribuit masiv la starea de colaps în care se află clădirea.</p>
5.2.	Autor	Lipót (Leopold) Baumhorn este documentat a fi arhitectul sinagogii, și conform stilisticii arhitecturale casei de rugăciune este considerat că acesta este și arhitectul acestui imobil (în cadrul acestei cercetări nu au fost identificate documente scrise în acest sens).
5.3.	Comanditar	Comunitatea israelită „ <i>Status Quo Ante</i> ” din Fabric
5.4.	Ctitor	-
5.5.	Meșter	Josef Kremer Sr. (local)
5.6.	(Pictor)	Colaborări sinagogă: firma J. Oppenheimer (Budapesta): sculpturile și ornamentele; firma Gaz și Asociații (Budapesta): feroneria; firma Adolf Gotz (Timișoara): pictura, lăcătușeria și dulgheria; firma Baruch și Fii (Timișoara): iar vitraliile; Leopold Wegenstein (Timișoara): orga; Uzina electrică (Timișoara): corpurile de iluminat.

6. DESCRIERE

6.1.	Zona	La mijlocul secolului XIX, în zona Pieței Romanilor se afla zona denumită Câmpul Frângerilor și reprezenta terenul de antrenament al armatei. La vest de aceasta, de la limita vestică a Pieței Romanilor până la cele 3 canale de plutărit se afla Vorpark - primul parc al Timișoarei - la acea vreme nefiind amenajat, aflându-se sub administrația armatei. În acea perioadă, partea vestică a bd. 3 August era punctată de case cu parter, iar zona avea un
------	------	--

	<p>caracter predominant rural și organic, fiind acoperită de canale ale Begăi și câmpuri mlăștinoase. Pe teritoriul actualului parc, între canalul Morii ce trecea prin fața sinagogii și canalele de plutărit ce se aflau sub actuala clădire a palatului Neptun, existau o serie de pavilioane militare care acomodau restaurante și săli festive. După această perioadă, începând cu anul 1868 când armata cedează terenul Vorpark-ului primăriei, începe procesul de urbanizare și industrializare al zonei, astfel încât la sfârșitul anilor 1890, exista deja Uzina electrică, iar majoritatea din cele 26 de parcele erau deja mobilate cu palate construite în stil eclectic - cu unul sau 2 etaje de-a lungul bd. 3 August 1919 și cu parter în zona Șirului Kunz (actualmente str. Ep. J. Nischbasch și Lonovic). Se concluzionează caracterul urban al zonei la finele secolului XIX, când se inaugurează cele 2 mari lăcașuri de cult ale zonei - biserica Millenium (1902) și sinagoga din Fabric (1899).</p> <p>În primul deceniu al secolului XX, se desființează canalele de plutărit din partea vestică a bd. 3 August 1919, și în locul lor apar palatele de raport construite în stil eclectic cu influențe ale secesion-ului maghiar. De asemenea, tot în această perioadă se asanează majoritatea canalelor (1905-1907), se dispune gardul și porțile în stil secesion în jurul parcului, proiect realizat de Laszlo Szekely (1907-1910), se construiește cinematograful Apollo (1907), iar traseul tramvaiului nu va mai fi deviat prin Piața Romanilor prin strada care în prezent se află pe proprietatea Transelectrica, ci va continua pe bd. 3 August 1919, pe traseul pe care îl știm astăzi.</p> <p>Etapa interbelică se caracterizează prin păstrarea morfologiei arhitectonice și urbanistice a perioadei anterioare și prin evoluția infrastructurii industriale și negustorești a cartierului. Perioada comunistă și contemporană sunt caracterizate de alterarea și degradarea infrastructurii de circulație a zonei cât și a imobilelor istorice, dar mai ales de densificarea masivă din jurul arealului de intervenție care a dus la blocarea unor legături importante din etapele anterioare.</p> <p>Ansamblul sinagogii este mărginit la nord de strada I.L. Caragiale și palatul Josef Kunz, la vest de strada Joseph Lonovic și parcul Regina Maria, la est de calcanul casei Nicolae Coșariu și la sud de altă parcelă unde se afla casa rabinului (în prezent este modificată).</p>
--	--

		 <ol style="list-style-type: none"> 1. Casa Arhiducelui (1870) 2. Casa Jozsef Bocz (1888-1889) 3. Casa Adolf Grunberger / Fosta școală primară israelită (1889-1890) 4. Casa Miklos Kossariu / Fostul centru israelit de îngrijire al bătrânilor (1891-1892) 5. Palatul David Hubsch (1891) 6. Palatul Josef Kunz (1892) 7. Casa dr. Karoly Muhlbach (1891) 8. Casa dr. Bela Fulop (1892) 9. Palatul Ferencz Prushinovszky (1893) 10. Sinagoga din Fabric (1899) 11. Casa de rugăciune (1920-1930) 12. Anexele casei de rugăciune (1920-1930) <p>Sursă: Prediplomă Casian Avram, coordonator conf. dr. arh. Gabriela Domokos-Paşcu Sursă fotografie din dronă: Daniel Ștefăroi Sursă fotografii: Casian Avram</p>
6.2.	Elemente de peisaj cultural și natural	 <ol style="list-style-type: none"> 1. Reclamă din Fabric la început de secol XX Sursă: Secția Documentar-Periodice - Biblioteca Județeană „Sorin Titel” Timiș 2. Hartă din 1718 cu zona unde va apărea cartierul Fabric, în jurul anului 1744 Sursă hartă istorică: https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/24994/view/?bbox=-4047%2C-7426%2C12192%2C298

6.2.1	Peisaj cultural	Comunitatea Israelită “ <i>Status Quo Ante</i> ” s-a stabilit în Fabric, în zona Vorpark, într-un moment de saturație din punct de vedere constructiv și reprezintă ultima funcțiune implementată în peisajul cultural al zonei - componenta confesională. Acest areal cuprinde o serie de funcțiuni complementare care acomodează noua burghezie instaurată în zonă, astfel că își construiesc palate de raport sau case pe parter - componenta de locuire, își desfășoară activitățile profesionale ca antreprenori și deținători de întreprinderi industriale din zonă - componenta industrială, se bucură de zona de parc, de malurile Begăi și de vegetația luxuriantă ce mărginesc bulevardele - componenta peisajeră, își trimit copiii la școlile din apropiere - Școala de înot Igiena (pe malul canalului care trecea prin zona actualei străzi Ep. J. Lonovici), (actualul liceu J.L. Calderon) - componenta educațională și frecventează cinematograful Apollo și curtea Hanului La Regina Angliei, berăria La Ursul Negru, băile termale de la Băile Hungaria (Palatul Neptun) din apropiere - componenta recreativă/ culturală. Putem concluziona prezența unui “ecosistem” complex, care s-a născut în urma juxtapunerii unor funcțiuni care se completează reciproc și dau naștere unei zone rezidențiale de înaltă clasă. O dată cu apariția componentei mozaice, se instaurează în zonă și burghezia israelită care își deschid o multitudine de manufacturi, întreprinderi comerciale, cabinete medicale, de arhitectură și de avocatură. De-a lungul bd. 3 August 1919, principalii arhitecți care au proiectat și construit imobile sunt: Eduard Reiter, Josef Kunz, Leopold Baumhorn, Laszlo Szekely și Josef Kremer Jr. și Sr.
6.2.2	Peisaj natural	Componenta de peisaj natural se poate identifica la început de secol XVIII, când în zonă nu erau decât brațe naturale ale Begăi, terenuri mlăștinoase și câteva mori de apă. Caracterul natural s-a păstrat parțial și la început de secol XIX, când Vorpark era încă sub administrația armatei și gardul perimetral nu era existent. Componenta organică a vegetației luxuriante plantate de om persistă până în anul 1905 când grădina din fața sinagogii și canalul Morii sunt înlocuite de străzi pavate cu piatră cubică bazaltică. În prezent, este important de menționat vecinătatea parcului Regina Maria ce păstrează caracteristici ale unui mod de organizare ce tinde spre caracterul natural avut odinioară de această zonă.
6.3.	Categoria de arhitectură	Fost ansamblu de cult
6.3.1	Funcțiunea actuală	Lipsit de funcțiune
6.3.2	Funcțiunea anterioară	Sinagoga din Fabric a funcționat ca lăcaș de cult până în 1986, când a fost închisă pentru public și a fost desacralizată; casa de rugăciune a continuat să funcționeze până aproximativ în 2015.

6.4	Descriere obiectiv individual	<p>Sinagoga</p> <p>Sinagoga ocupă o parcelă în suprafață de 662 mp. Tipul de ocupare este cu aliniament în front, către str. I.L. Caragiale imobilul dezvoltând un front continuu cu o mică sincopă/retragere a masei construite în relație cu calcanul vecin la est, în timp ce spre str. Ep. Joseph Lonovici imobilul este aliniat la front, dar retras, iar primele două trepte care facilitează accesul sunt evazate față de planul fațadei.</p> <p>Aceasta este construită într-o stilistică eclectică cu influențe neo-maure. Casa de rugăciune a fost realizată mai târziu, în anul 1922. Regimul de înălțime este parter. Clădirea este în formă de L, cu zona dinspre stradă mai înaltă (raportat la cota de la coamă și de la cornișă). Stilistica, deși mult mai simplă, în raport cu sinagoga, se încadrează în același limbaj arhitectural.</p>
6.4.1	Plan	<p>(Sinagoga)</p> <p>Din punct de vedere planimetric, sinagoga cuprinde (pe axa vest-est): <i>Ulam</i>- zona de intrare a bărbaților, <i>Hekal</i>- zona unde stăteau bărbații în timpul rugăciunii, <i>Bimah</i>- zona unde stătea rabinul și cantorul care citeau din Torah, <i>Aron Hakodeș</i>- adăpostea Dulapul Sfânt, unde se depozitau sulurile Torei, urmat de camera de rugăciune pe timp de iarnă. La etaj erau galeriile destinate femeilor și zona orgii și a corului. Erau 4 case de scară care facilitau accesul femeilor în galeriile destinate acestora și a corului în zona destinată orgii. Inițial, pe latura vestică, la etaj, unde în prezent se află una din galeriile destinate femeilor, se afla orga până în 1905, când aceasta se mută pe latura estică.</p> <p>Sinagoga este alipită prin calcan cu fostul centru israelit de îngrijire al bătrânilor, cu care era conectat prin sala de rugăciune pe timp de iarnă. Sinagoga este unită de asemenea cu un gard cu soclu din zidărie și parte metalică în partea superioară de feronerie, iar în partea posterioară a parcelei se învecinează cu anexele casei de rugăciune într-o zonă cu multiple debușee (retrageri succesive) și calcane vecine.</p> <p>(Casa de rugăciune)</p> <p>Este un volum simplu, dezvoltat pe parter, în formă de L, cu o zonă mai ridicată înspre stradă. Fațadele sunt punctate de o ritmare a suprafețelor de tencuială și a zonelor cu cărămidă aparentă. Învelitoarea este din țiglă solzi.</p>
6.4.2	Fațade	<p>(Sinagoga)</p> <p>Cele 2 fațade longitudinale orientate către strada I.L. Caragiale și curtea sinagogii sunt identice, iar fațada principală este considerată cea dinspre strada Ep. J. Lonovici, Fațada din partea estică nu este vizibilă datorită calcanului cu fostul centru israelit de îngrijire al bătrânilor și datorită vegetației.</p> <p>Stilistica fațadelor interioare și exterioare ale sinagogii sunt foarte complexe și pot fi asociate curentului eclectic istoricist. Acestea cuprind decorații Secesion: vitraliile cu motive florale, decorațiile din interior, elementele de feronerie de la nivelul fațadei – suporturi de lampadare stradale, cele de la nivelul balustradelor scărilor, frescele cu motive florale de pe plafoanele sinagogii și policromia fațadei, unde este folosită cărămidă aparentă și tencuială groasă de 10 cm de culoare deschisă; elemente neo-renascentiste italiene și neo-romanice: cupola cu timpanele triunghiulare ale acesteia, cupoletele cu nervuri cu motive vegetale, colonetele angajate în zidărie ce mărginesc frontoanele triunghiulare ce conțin rozetele și arcadele în plin</p>

		<p>cintru de pe fațade; elemente neogotice: frontoanele triunghiulare ce conțin rozetele, portalele de acces în clădire, cele 4 rozete cu vitralii, ancadramentele bivalente ale ferestrelor; elemente neobaroce: stucaturile stâlpilor din interior, folosirea stratului aurit ca mod de finisare al ornamentelor, piesele de mobilier – jilțurile rabinului și cantorului; elemente neo-maure: brâul de arcade ce decorează cornișa, pilaștrii arcuți ce mărginesc tamburul exterior al cupolețelor de pe fațada principală, cele 2 arce crenelate în plin cintru din interior, ancadramentele cu arce maure ale ferestrelor, tamburul capitulurilor coloanelor din interior – element caracteristic utilizat de Baumhorn; decorațiile și elementele specifice religiei iudaice: tablele legii dispuse deasupra frontoanelor principale, vasul de spălare pe mâini, <i>menora</i> - sfeșnicul cu 7 brațe ce simbolizează statul Israel, Steaua lui David inscripționată în multe locuri în interior, sulurile <i>Torei</i> depozitate în dulapul sfânt - <i>Aron Hakodeș</i>, orga realizată de Leopold Wegenstein care în prezent este depozitată în afara sinagogii și picturile realizate de Götz Adolf, reprezentând cerul înstelat dispuse pe cupola și deasupra orgii și a galeriei vestice dedicate femeilor (simbolizează faptul că înainte de construirea Templului lui Solomon, evreii se rugau sub cerul înstelat).</p> <p>(Casa de rugăciune)</p> <p>Fațada de la stradă este împărțită în trei registre verticale, punctate de pilaștrii și goluri de dimensiuni mari, ce se termină în partea superioară cu arce în plin cintru. În partea superioară există un mic fronton cu un gol oval pentru iluminarea și ventilarea podului. Fațada laterală (latura nordică) este mai lungă, cu patru goluri, dar se încadrează în aceeași stilistică arhitecturală. Extinderea corpului de la stradă, în ceea ce privește fațadele, se face într-o manieră asemănătoare, excepție fiind forma golurilor, ce nu se mai termină cu arc în plin cintru, ci sunt de formă dreptunghiulară. Tâmplăria ferestrelor și ușilor este din lemn, în mare parte original.</p>
6.4.3	Formă acoperiș	<p>(Sinagoga)</p> <p>Acoperișul este simetric și cuprinde 3 segmente - cel frontal cu cupolețele, cel median pătrat care înconjoară cupola și segmentul posterior cu debușee.</p> <p>(Casa de rugăciune)</p> <p>Volumul de la stradă are acoperișul în patru ape, cu o deviere a apelor dinspre limita de parcelă sudică prin intermediul a încă două ape. Extinderea acestui volum, cu regim de înălțime mai redus, are acoperișul într-o singură apă, înspre curtea interioară.</p>
6.4.4	Extinderi	-
6.4.5	Anexe	-
6.5.	Structură (Analiza structurală a sinagogii are la bază Nota tehnică justificativă privind intervenții în regim de urgență pentru reparații și conservare - punerea în siguranță a edificiului sinagoga Fabric/ Expert tehnic	<p>(Sinagoga)</p> <p>Structura de rezistență a clădirii Sinagogii este mixtă, fiind realizată ingenios pentru a rezolva spațial programul complex. Astfel, aceasta se compune din:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pereți perimetrali exteriori și pereți interiori din zidărie de cărămidă; - patru stâlpi centrali, metalici, așezați pe un contur pătrat, legați între ei la nivelul planșeului de peste parter cu grinzi metalice, respectiv la nivelul planșeului de peste etaj cu un ansamblu de ferme metalice care formează totodată baza tamburului cupolei; - cupola, formată din arce metalice ce pornesc din montanții verticali ai tamburului și talpa octogonală de la baza cupolei (inel metalic) și se

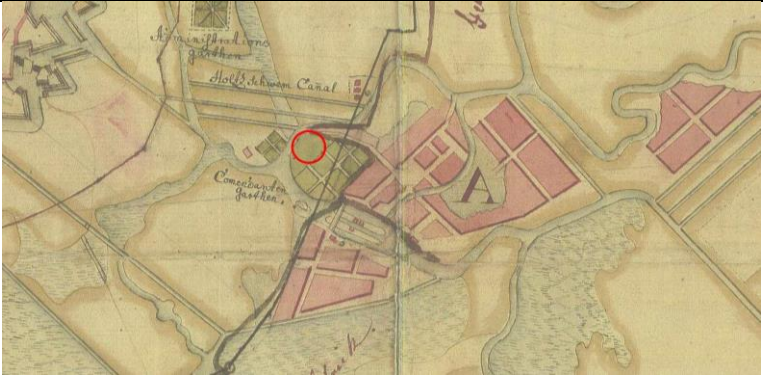
	prof.dr.ing. Marin Marin)	<p>încheie în ultimul inel octogonal de la partea superioară a cupolei (partea inferioară a cupoletei);</p> <ul style="list-style-type: none"> - planșeele, realizate în general cu structuri mixte metal-lemn și chiar metal-beton (la nivelul balcoanelor din zona centrală a Sinagogii); în unele locuri, apar și planșee tip boltă; - acoperișul, realizat complex, în mai multe ape, cu o structură spațială pe zona sălii centrale, alcătuită din elemente de lemn, ce conlucrează cu structura metalică de la partea inferioară; în zona caselor de scară principale, acoperișul este de tip turlă, cu o structură spațială din elemente din lemn. <p>(Casa de rugăciune) Zidurile sunt realizate de cărămidă, planșeul peste parter din lemn și șarpanta din lemn.</p>
6.6.	Materiale de construcție	Cărămidă, mortar pe bază de var, lemn, metal, beton, tencuială, piatră, cărămidă aparentă, sticlă.
6.6.1	Materiale de construcție acoperiș	Structura este realizată din lemn și contravânturi metalice. Materialul învelitorii este tablă plană fălțuită, însă nu este cea originală. Aceasta a fost înlocuită, cel mai probabil, în urma unor lucrări de reparații din anii 1990-2000.
6.7.	Tehnici de construcție	Tehnică mixtă metal-beton-lemn.
6.8.	Încadrare stilistică	Clădirea se încadrează în curentul eclectic istoricist, cu influențe neo-maure, secesion, neo-renascentiste și neo-gotice.
6.9.	Inscripții	<p>(Sinagogă) În interior este inscripționat pe arcadă: <i>“Până la venirea Sa, lăudați pe Domnul”</i>, iar la exterior: <i>„Și să-Mi facă un sanctuar, ca să locuiesc în mijlocul lor.”</i> În interiorul sinagogii, pe peretele vestic se găsesc 2 plăci inscripționate cu cei care au donat bani pentru construirea sinagogii.</p>
		
		<p>Sursă fotografii: Casian Avram</p>

7. CONSERVARE, RESTAURARE, AMENINȚĂRI

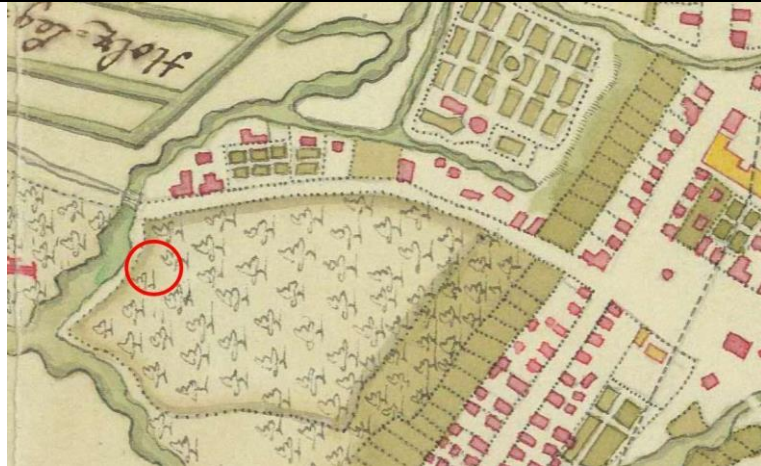
7.1.	Stare generală de conservare	Medie (sinagogă). Medie spre bună (casa de rugăciune).
7.2.	Lucrări anterioare de restaurare	<p>(Sinagogă) S-au efectuat operațiuni de schimbare a învelitorii, a sistemului pluvial de scurgere și reparații minore la nivelul unor zone cu tencuiala degradată în anii 1990-2000. Există posibilitatea ca înaintea intervențiilor din anii 1990 - 2000 să se fi realizat intervenții de hidroizolare deasupra soclului prin aplicarea unui strat de bitum la nivelul zidurilor și prin introducerea unei hidroizolații orizontale deasupra soclului.</p> <p>În ceea ce privește casa de rugăciune nu au fost identificate intervenții de restaurare anterioare.</p>
7.3.	Riscuri/amenințări	(Sinagoga) Există riscul ca elementele decorative, tencuiala și bucăți de zidărie să pice pe zonele pietonale. De asemenea există riscul ca la interior, planșeele să cedeze, sau elemente locale să se prăbușească.

		Pe termen lung există riscul ca în lipsa intervențiilor imobilul să colapseze. (Casa de rugăciune) Există probleme la nivelul învelitorii ce permit infiltrarea apelor meteorice, ce a dus în anumite locuri (reduse ca dimensiune) la afectarea și prăbușirea planșeului de peste parter.
7.3.1	Eroziune	Degradările principale sunt cele produse de factorii atmosferici (ploaie, vânt, cicluri îngheț-dezghet) și biologici (vegetație, mușchi, igrasie, porumbei).
7.3.2	Inundații	-
7.3.3	Alunecări de teren	-
7.3.4	Agricultură	-

8. DOCUMENTARE

8.1.	Bibliografie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mihai Opriș, Timișoara - O mică monografie urbanistică 2. Prin Banat, Heritage of Timișoara nr. 2 – Vorpark 3. Ș. Bădescu, M. Miclăuș și O. Bădescu, ANF - Atelierul Non-formal de Planificare Spațială, S.C. ARCHEUS S.R.L., S.C. COLHICUM S.R.L. „Lucrări de intervenție în primă urgență Sinagoga din Fabric” 4. M. Miclăuș, O. Bădescu și Ș. Bădescu, S.C. ARCHEUS S.R.L. ,S.C. COLHICUM S.R.L., „Lucrări de consolidare, conservare și refuncționalizare - Sala de spectacol Sinagoga Fabric Timișoara, strada Episcop Josef Lonovic” 5. M. Moldovan, Sinagoga - arhitectură a monoteismului 6. A. Streja și L. Schwartz, Sinagogi în România, București, Hasefer, 2015. 7. Getta Neumann, Pe urmele Timișoarei evreiești, Brumar, 2019 8. M. Moldovan, O abordare cronologică Art Nouveau în Timișoara, Patrimonia, 2022 9. Casian Avram, Lucrare Teoretică de Licență, Prediplomă, coordonator conf. dr. arh. Gabriela Domokos-Pășcu 10. R. Klein, Synagogues in Hungary 1782-1918 - Genealogy, Typology and Architectural Significance, Terc, 2017 11. Josef Geml, Vechea Timișoară, Cosmopolitan Art, 2016 12. https://maps.hungaricana.hu/en/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJUZW1lc3dhciJ9
8.2.	Dosare și rapoarte, în arhive	Arhivele Naționale Timiș
8.3.	Hărți, planuri, desene	
8.3.1.	Hărți	 <p>Harta Fabricului, anul 1747, iar cu roșu e marcată zona unde va fi construită sinagoga Sursă:</p>

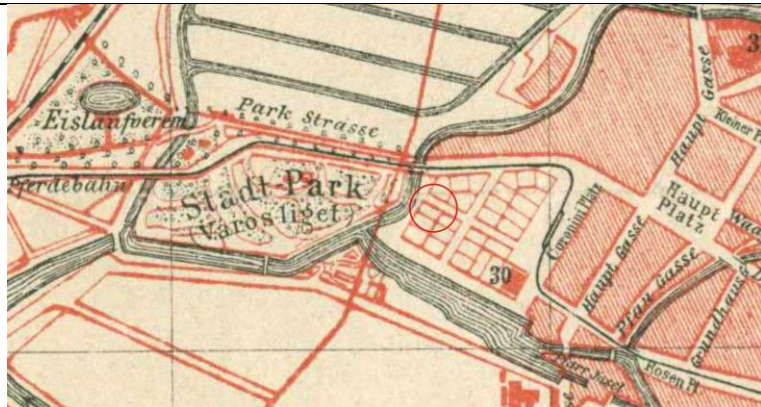
<https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/36041/view/?bbox=-2637%2C-7751%2C13601%2C-26>

Harta Fabricului, anul 1754, iar cu roșu e marcată zona unde va fi construită sinagoga
Sursă: <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/33/view/?bbox=319%2C-12015%2C9287%2C-4654>

Harta Fabricului, anul 1852, iar cu roșu e marcată zona unde va fi construită sinagoga
Sursă: <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/36085/view/?bbox=2024%2C-3435%2C6083%2C-1504>

Harta Fabricului, anul 1880-1890, unde se observă faptul că Vorpark este deja în posesia primăriei, care a lotizat partea estică a acestuia în 26 de parcele, iar tramvaiul circulă prin actuala Piața Romanilor. Cu roșu e marcată zona unde va fi construită sinagoga.
Sursă: <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/36091/view/?bbox=-632%2C-2727%2C5108%2C3>

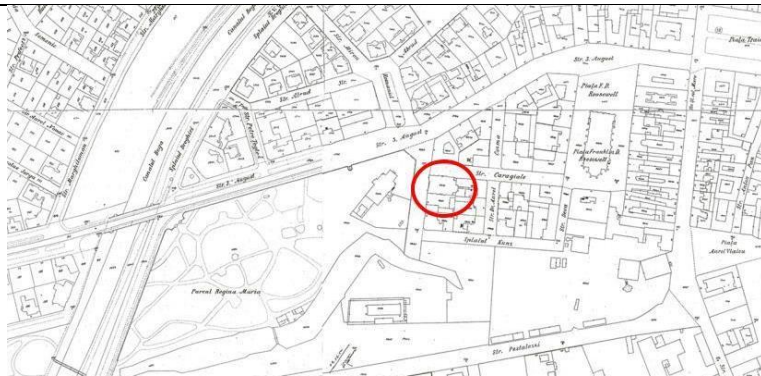
Harta Fabricului, anul 1905, iar cu roșu e marcată zona unde s-a construit sinagoga

Sursă: <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/36087/view/?bbox=-1106%2C-2793%2C4634%2C-63>

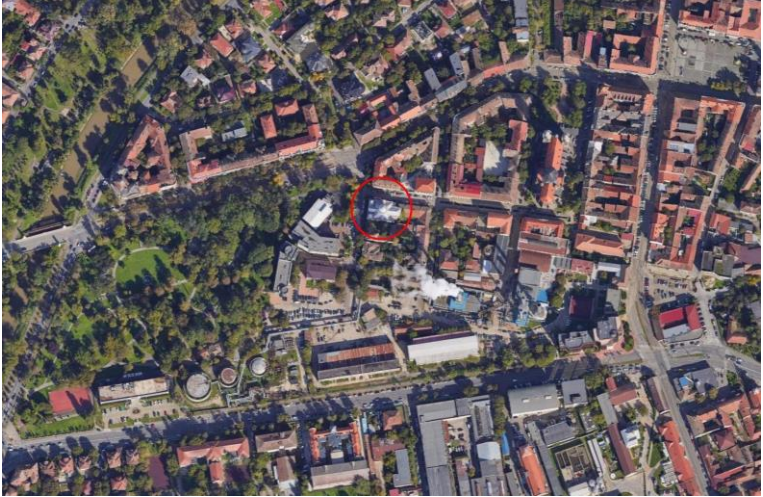

Harta Fabricului, anul 1910-1915, iar cu roșu e marcată zona unde s-a construit sinagoga

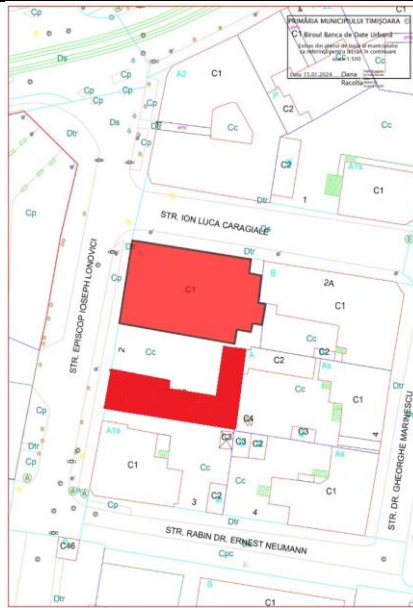
Sursă: <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/36090/view/?bbox=-1924%2C-5645%2C9559%2C-184>

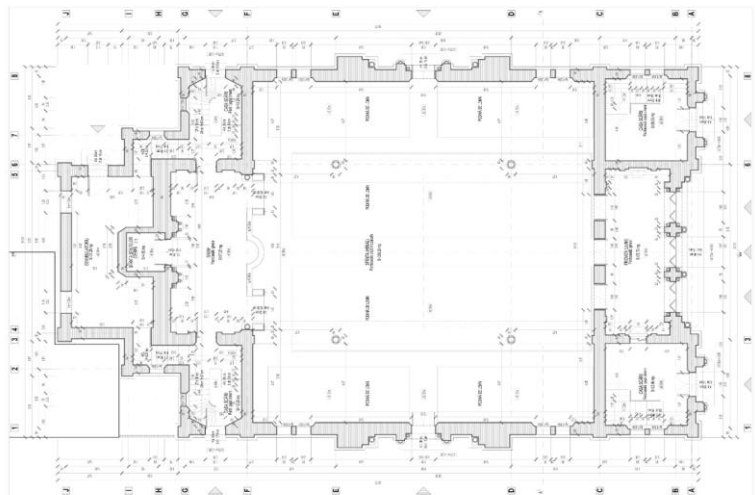
Planul Sarmăș, 1950-1960, iar cu roșu e marcată sinagoga

Sursă: Subcontrol

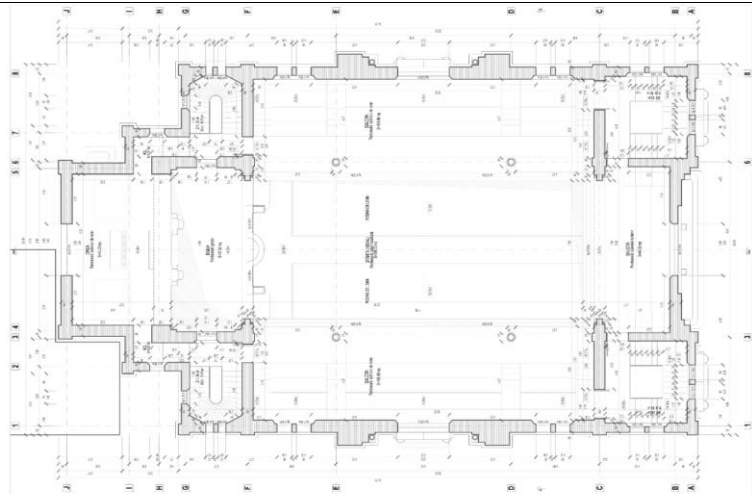
		  <p>Plan de încadrare existent Sursă: Google maps</p>
<p>8.3.2</p>	<p>Planuri/ Relevu</p> <p><i>Relevuul sinagogii a fost realizat în cadrul proiectului realizat de M. Miclăuș, O. Bădescu și Ș. Bădescu, S.C. ARCHAEOUS S.R.L., S.C. COLHICUM S.R.L., „Lucrări de consolidare, conservare și refuncționalizare - Sala de spectacol Sinagoga Fabric Timișoara, strada Episcop Josef Lonovici”.</i></p> <p><i>Relevuul casei de rugăciune este preluată din lucrarea de diplomă a stud.arh. Casian Avram, coord. conf.dr. arh. Gabriela Domokos - Pașcu (Facultatea de Arhitectură și Urbanism Timișoara).</i></p>	<p>Plan de încadrare.</p> <p>Plan de situație.</p>

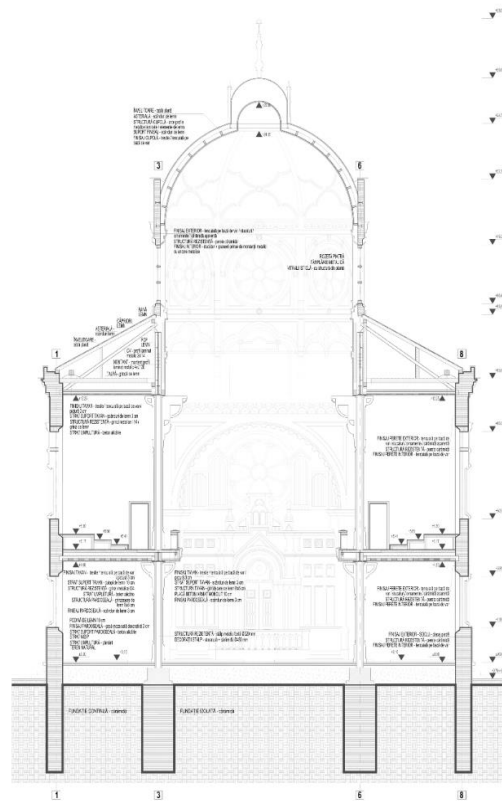
(Sinagoga)
Plan parter.

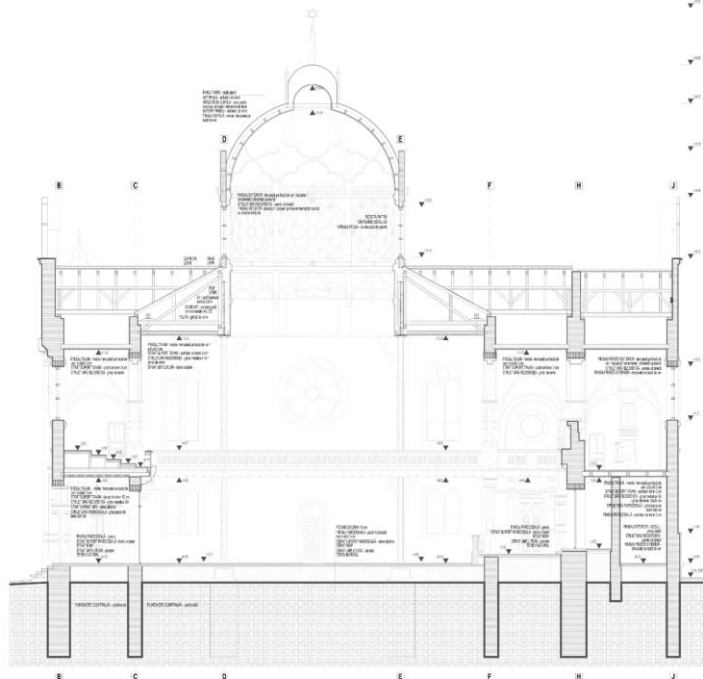
Plan etaj.

Secțiune transversală.

Secțiune longitudinală.

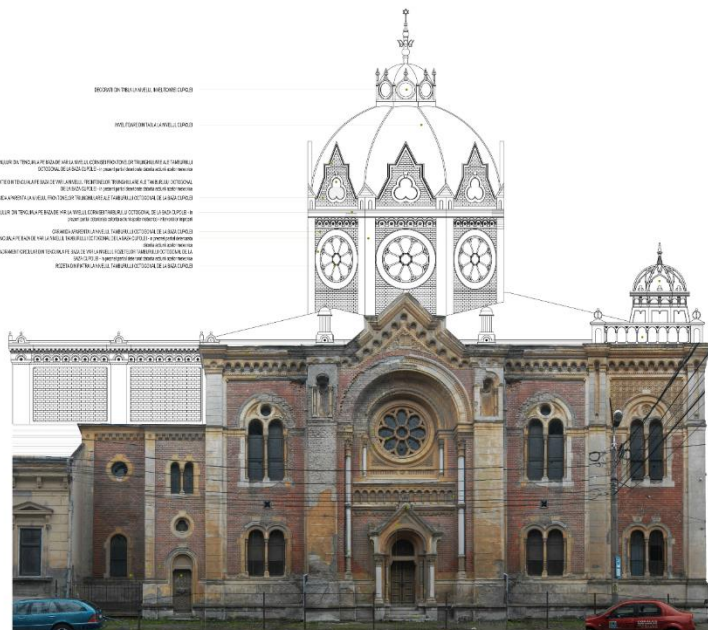
Fațadă vestică.
Fațada principală – vestică

Fațadă laterală sud.

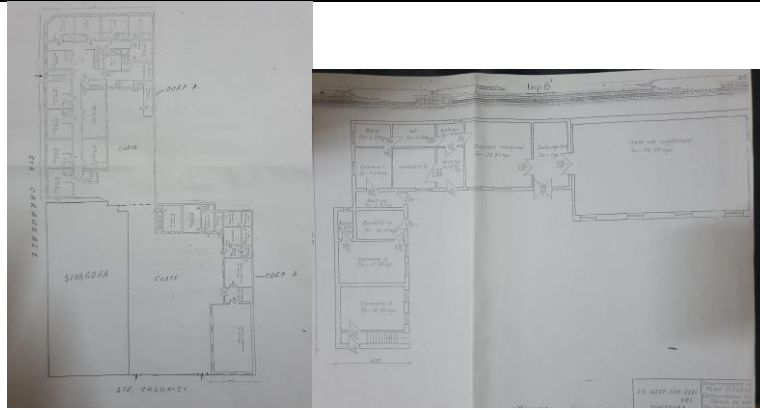

Fațadă laterală nord.

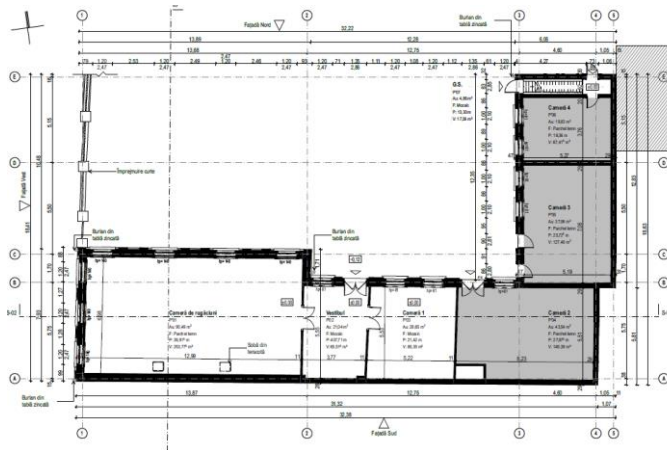

(Casa de rugăciune)

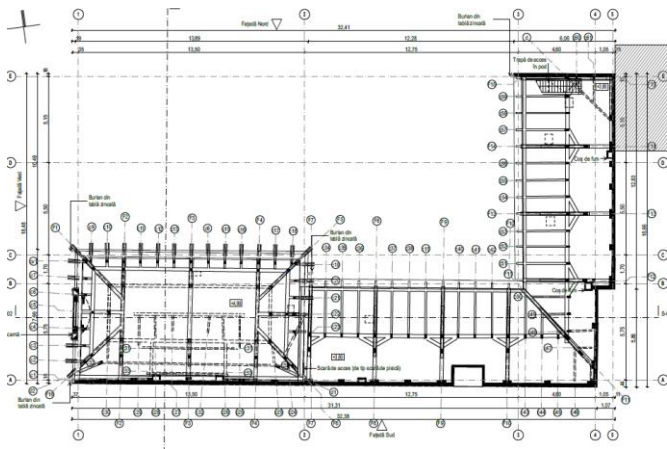
Extras relevu realizat de SC. NEST - TIM- ELSI SRL Timișoara/ Documentație privind Planul de intervenție Comunitatea Evreiască. Cămin de bătrâni.

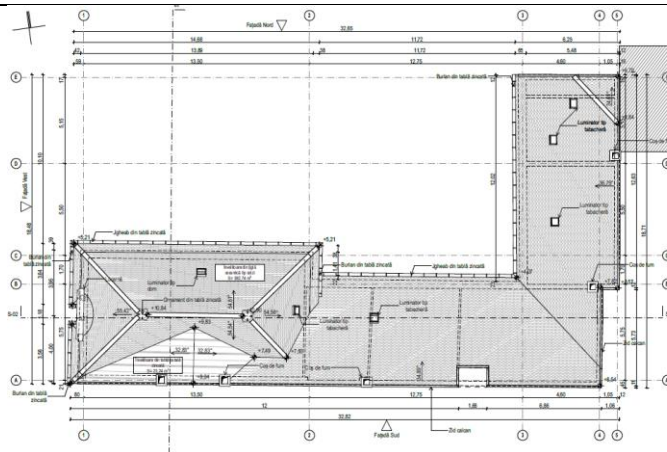
Relevu preliminar SC atelierei S.R.L.

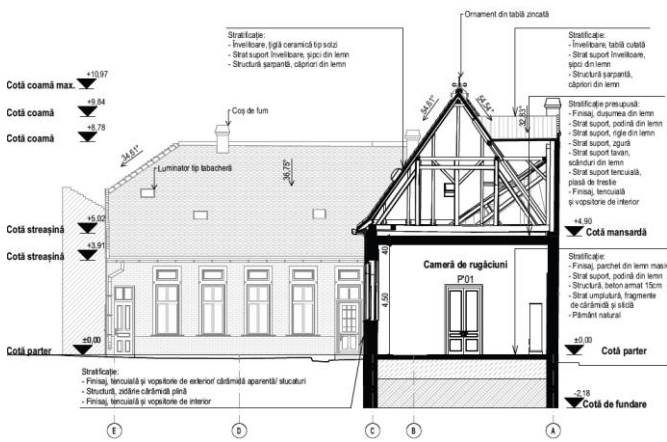
Plan parter

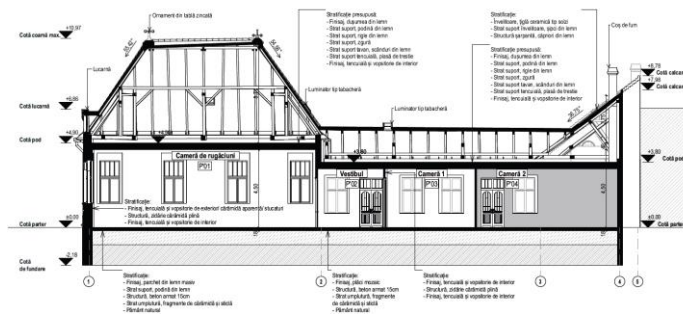
Plan șarpantă

Plan învelitoare

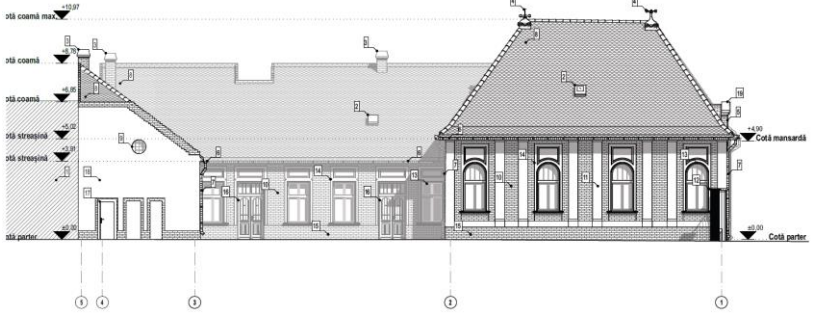

Secțiune transversală

Secțiune longitudinală

Fațadă vest

		 <p>Fațadă nord</p>
8.4.	Fotografii	
8.4.1	Fotografii satelitare	
8.4.2	Fotografii aeriene	 <p><i>Fotografie aeriană cu sinagoga din 2024 Sursă: Daniel Ștefăroi</i></p> <p><i>Sinagoga văzută din spate Sursă: Daniel Ștefăroi</i></p>

			<p>Imagine dronă ansamblu. Sursă: Casian Avram</p>
8.4.3	Fotografii alb-negru		<p>Sursă: https://collections.milev.hu/files/show/552</p>
			<p>Sursă: https://collections.milev.hu/files/show/550</p>

Sinagoga văzută de pe Șirul Kunz, 1910-1920

Interiorul sinagogii, cu Bimah-ul în prim-plan, văzut din zona de Ulam, 1899-1905

		 <p>Sinagoga văzută de pe Șirul Kunz, 1907-1910</p>	<p>Sursă:https://www.delcampe.net/en_GB/colleagues/search?search_mode=all&excluded_terms=&term=Temeswar&payment_methods%5B%5D=paypal&payment_methods%5B%5D=delcampe_pay&payment_methods%5B%5D=bank_transfer&payment_methods%5B%5D=visa&payment_methods%5B%5D=mastercard&payment_methods%5B%5D=bcmc&payment_methods%5B%5D=ideal&payment_methods%5B%5D=maestro&display_ongoing=ongoing&display_state=ongoing&start_ed_days=&started_hours=&ended_hours=&display_only=&min_price=&max_price=&currency=all&seller_localisation_continent=&seller_localisation_country=&seller_localisation_choice=world&view=gallery&order=sale_start_datetime&page=2</p>
		 <p>Sinagoga văzută de pe Șirul Kunz, 1902</p>	<p>Sursă https://www.difmoe.eu/view/uuid:659416ef-9e68-40a7-80e2-2b73ca56af70?page=uuid:e341259e-4450-49c6-a5cf-66a4444339ae</p>
		 <p>Grădina din fața sinagogii, 1899-1901</p>	<p>Sursă: https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepealap/1435529/?list=eyJxdWVyeSI6ICJHeVx1MDBIMXJ2XHUwMGUxcm9zaSI9</p>
		 <p>Canalul Morii care trecea prin fața sinagogii, 1899-1904</p>	<p>Sursă: https://gallery.hungaricana.hu/hu/Forstapan/1113062/?list=eyJxdWVyeSI6ICJHeVx1MDBIMXJ2XHUwMGUxcm9zaSI9</p>

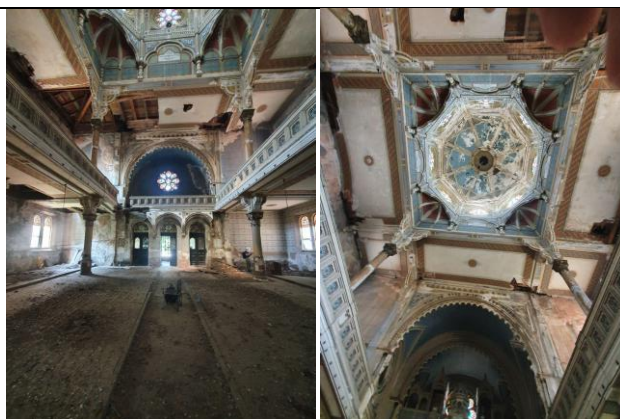
			<p>Sursă: https://gallery.hungaricana.hu/hu/Fortepan/1111920/?list=eyJxdWVyeSI6IChcVx1MDBIMXJ2XHUwMGUxcm9zaSJ9</p>
8.4.4	Fotografii color		
			
			

Sinagoga văzută de pe Șirul Kunz, 1905

Sinagoga văzută de pe strada Ep. J. Lonovici Sursă: Casian Avram

Sinagoga văzută din curtea casei de rugăciune Sursă: Casian Avram

Sinagoga văzută de pe strada I.L. Caragiale Sursă: Casian Avram

Sinagoga în interior Sursă: Casian Avram

Sinagoga în interior, detalii Sursă: Gabriela Domokos – Pașcu

Casa de rugăciune - volum la stradă Sursă: Casian Avram

Fațadă laterală volum la stradă a Casei de Rugăciune Sursă: Gabriela Domokos – Pașcu

Fațadă laterală spre curtea interioară a Casei de Rugăciune Sursă: Gabriela Domokos - Pașcu

Imagini din șarpanta Casei de Rugăciune Sursă: Maja Bâldea

Imagini interioare Casa de Rugăciune Sursă: Gabriela Domokos - Pașcu

Imagini interioare Casa de Rugăciune - Dulapul Sfânt din sinagogă Sursă: Gabriela Domokos - Pașcu

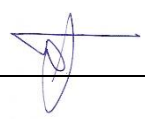
8.5.	Atestare documentară	-
------	----------------------	---

9. NIVEL DE CLASARE

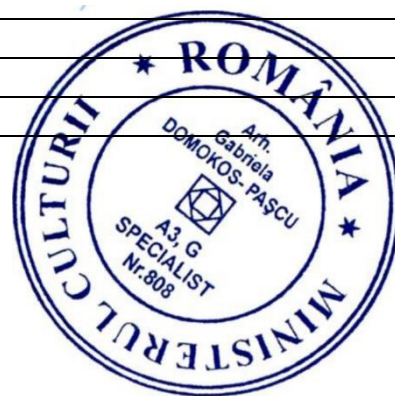
9.1.	Grupa valorică	B
9.2.	Categoria după natura obiectivului	II
9.3.	Criterii de evaluare globală	<ul style="list-style-type: none"> - Criteriul vechimii: mediu - Criteriul valorii arhitecturale, artistice și urbanistice: mare - Frecvenței (raritate și unicitate): mare - Criteriul valorii memorial-simbolice: mare
9.4.	Data și documentul protecției	Sinagoga este un imobil clasat prin LMI 2015.

9.5.	Reglementări urbanistice	<p>Teren intravilan, categoria de folosință: curți construcții, clădire SINAGOGA.</p> <p>Destinație conform PUG aprobat prin HCL 457/17.10.2023: ZCP Is_A // Zonă construită protejată. Zonă de instituții și servicii publice și de interes public constituite în ansambluri independente protejată.</p> <p>Teren parțial afectat de servitute de utilitate publică.</p> <p>Condiționări primare: ZCP Is_A - Zonă de instituții și servicii publice - publice și de interes public constituite în ansambluri independente</p> <p>(1) Pentru intervenții ce vizează restructurarea funcțională și/sau transformarea/completarea spațială a unui ansamblu se va elabora un P.U.Z. pentru Zone Construite Protejate (P.U.Z.CP) cu R.L.U. aferent, în conformitate cu Metodologia de elaborare și conținutul - cadru al documentațiilor de urbanism pentru zone construite protejate.</p> <p>2) Înălțimea maximă admisă: Înălțimea clădirilor va respecta cumulativ următoarele criterii limitative:</p> <ul style="list-style-type: none"> - înălțimea maximă la cornișă nu va depăși cea mai înaltă clădire existentă pe sit ca înălțime totală. - Se admit nivele parțiale (supanete, mezanine) cu condiția încadrării în înălțimea la cornișă reglementată. - Corpurile de clădire situate în interiorul parcelei se vor încadra în înălțimea maximă la cornișă admisă pe strada respectivă, chiar dacă corpul existent din aliniament are un regim de înălțime diferit. <p>P.O.T. maxim – pentru cele situate pe colț - 75%</p> <p>C.U.T. maxim – pentru cele situate pe colț -2,2</p> <p>Spații libere și spații plantate: Pe ansamblul unei parcele, spațiile verzi organizate pe solul natural vor ocupa minimum 25% din suprafața totală și vor cuprinde exclusiv vegetație (joasă, medie și înaltă). Suprafețele având o acoperire de orice tip sunt cuprinse în categoria spațiilor libere.</p>
------	--------------------------	--

10. INVENTARIERE

10.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	SC GRAYZONESTUDIO SRL		
10.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia			
10.2.1	Nume	Domokos – Pașcu	Bâldea	Avram
10.2.2	Prenume	Gabriela	Maja	Casian – Alexandru
10.2.3	Calitatea autorului	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG	Ș.l.dr.arh. specialist atestat MCC 2D	Stud. Arh.
10.2.4	Semnătura autografă a specialistului care a întocmit fișa			
10.2.5	Semnătura și ștampila conducătorului instituției în cadrul căreia s-a redactat fișa			
10.3.	Numărul procesului verbal de validare în comisia regională a monumentelor istorice			

10.3.1	Numărul documentului de clasare	
10.3.2	Data ordinului de clasare	
10.4.	Data redactării fișei	21.03.2025

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	TM-II-a-A-06167
1.2.	Denumire oficială	Biserica Turcească Ansamblul fabricii de bere

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300116
2.5.	Stradă	Str. Ștefan cel Mare 28
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat, Asahi Group Holdings

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XIX
4.3.	Datare prin intervale de date	-
4.4.	Datare precisă	1806

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	Încă din 1717, frații Jacob și Abraham Köppisch au obținut autorizația de a administra fabrica de bere din Timișoara, construită un an mai târziu în zona Palanca Mare. Frații Köppisch dețineau monopolul asupra fabricării băuturilor dar, potrivit contractului încheiat între autorități și primii arendași, se cerea ca berea produsă de ei „să fie de bună calitate și comestibilă și fără rebuturi”. Autoritățile nu au fost însă mulțumite de calitatea berii fabricate de arendași și le-au cerut să angajeze un maestru priceput, care să fabrice o băutură de calitate. Fabrica a ajuns să producă 250.000 de hectolitri de bere în fiecare an și era foarte apreciată în orașe mari ale monarhiei în care făcea exporturi.
------	---------	--

	<p>Fabrica de bere este documentată ca fiind relocată din Palanca Mare în Fabric în anul 1744 (în harta din 1754 ea figurează deja aici, în varianta planului simplificat din planșă).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Faza 1. 1741 - cca 1857 - incinta fabricii este mobilată cu 5 construcții initiale, cu modificări minime ulterioare primului complex; 2 faza 2. cca 1857- cca 1919 - se produce prima remaniere în cadrul incintei; apar în acea vreme noi grupări de construcții în nordul și sudul amplasamentului și sunt extinse (probabil modernizate) construcțiile existente; În 1873, urma căderii Bursei de la Viena, fabrica sub numele de „Fabrica pe Acțiuni”, a intrat în lichidare. Încercarea lui Alexander Bayer de a revigora această unitate industrială a avut un destin similar. În acest context, Prima Casă de Economii din Timișoara a cumpărat la licitație stabilimentul. În cele din urmă în anul 1883 fabrica a fost cumpărată de firma de comerț angro “Deutsch Ignác és Fia”, care se bucura de o bună reputație. Aceștia au trecut la reorganizarea acestei unități industriale sub denumirea de “Fabrikshof Bierbrauerei Aktiengesellschaft” și au încredințat conducerea acesteia unor specialiști capabili, care au contribuit la dezvoltarea fabricii. În anul 1890 are loc un incendiu care a afectat clădirea principală și instalațiile industriale. Cu prilejul reconstrucției imediate, întreprinderea a fost reutilată, fiind amenajate instalațiile de răcire artificială, propria instalație de produs malț și pivnițe imense de depozitare, cunoscute în mod popular cu denumirea de „catacombe”. Berăriile timișorene vindeau la finalul secolului XIX și începutul secolului XX mai ales bere produsă de fabrică, iar după Marea Unire devine unul dintre furnizorii Casei Regale. Pe lângă Fabrica de bere a fost amenajată o gradină de vară, o sală de dans și o berărie pentru petreceri. O nouă societate pe acțiuni, din cadrul concernului Szana, a preluat controlul Fabricii de bere timișoreană S.A. (“Temesvarer Bierbrauerei AG”) în anul 1911. La vremea respectivă, aceasta avea 120-160 de angajați și producea cu ajutorul mașinii cu aburi de 250 de cai putere o cantitate de aproximativ 60.000 de hectolitri. Printre sortimentele produse la începutul secolului al XX-lea se numărau: „Casino”, blondă, preparată după metoda Pilsen; „Corvin”, cu conținut ridicat de zahăr; „Record Special”, bere blondă, intensă sau „Englisch Porten”, bere neagră, intensă. 3 faza 3. cca 1919-1946 - apar Uzina de frig, Vila administrativă etc. și sunt reconstruite clădirile din sudul incintei, de peste pivnițe; 4 faza 4. 1946 - cca 1992 - apar noile corpuri de clădiri (anexe în jurul Uzinei de frig, Secția îmbutelieri, Silozul, Fabricație malț, Automatizări, câteva corpuri ale Secției tancuri cu bere-fermentare și numeroase șoproane și magazii în partea sudică și colțul sud-estic al incintei) și dispăre unul dintre corpurile integrate grupului nordic de clădiri; 5 faza 5. 1992-2002 - se demolează halele din nord-vestul incintei, se modernizează și se reconvertesc funcțional câteva corpuri de clădiri de pe strada Ștefan cel Mare și din nordul incintei, se amenajează Restaurantul și Gradina de Vara și se reabilitează partial alte clădiri din sudul incintei;
--	--

		<p>6 faza 6. 2002 și în prezent - în curs de modernizare și reutilare^{85, 86}.</p> <p>Cele mai vechi structuri nu mai sunt recognoscibile, ci ceea ce se păstrează este de dată mai recentă (final secol XIX, început secol XX). Păstrarea ei se bazează exclusiv pe continuitatea funcțiunii inițiale pentru care a fost concepută, de-a lungul întregii existențe a ei în această locație.</p> <p>Cea mai veche clădire din cadrul ansamblului este nominalizată „Biserica turcească”, datând din anul 1806. Funcțiunea ei inițială a fost cea de moară seacă, acționată cu boi⁸⁷, de unde și forma ciudată absidală a capătului estic, cea care a sugerat pe bază strict formală în cultura locală atribuirea funcțiunii religioase. Construcția ei are un acoperiș din șarpantă de lemn autentic, tipic arhitecturii industriale de secol XIX.⁸⁸</p> <p>În interiorul spațiului circular exista în trecut un angrenaj de lemn cu o roată în care erau fixate animalele pe contur și o roată „măselată”, dințată, dispusă la intersecția dintre capătul absidat și capătul dreptunghiular al construcției, care translată forța motrice. În perioada secolului XIX borhotul de bere era utilizat drept furaj pentru bovine și porci, având un conținut nutritiv ridicat.⁸⁹</p> <p>Accesul este flancat de două semicoloane dorice iar intrarea este bordată la partea superioară de un arc mâner de coș.⁹⁰ Încăperile din sectorul dreptunghiular sunt acoperite cu bolți avella, bolți cu dublă curbura. Este plauzibil a considera că inițial imobilul a fost ridicat pe parter, iar etajarea a survenit la finalul secolului XIX, însă doar o cercetare amănunțită va putea confirma. Starea actuală a imobilului este una medie spre bună, având în vedere că exteriorul a fost reabilitat recent.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

⁸⁵ arh. Mihai Opreș, *Timișoara – Mică monografie urbanistică*, Editura Tehnică București, 1987

⁸⁶ Lajos Kakucs, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717-1918*, Editura Mirton, Timișoara, 2008

⁸⁷ Traian Popescu citează denumirea de „Ochsen Muhle”

⁸⁸ Traian Popescu, Album jubiliar. Monografia fabricii de bere din Timișoara. 300 de ani de la prima atestare documentară, Munchen, Editura BeRoMania, 2020

⁸⁹ Traian Popescu, Album jubiliar. Monografia fabricii de bere din Timișoara. 300 de ani de la prima atestare documentară, Munchen, Editura BeRoMania, 2020

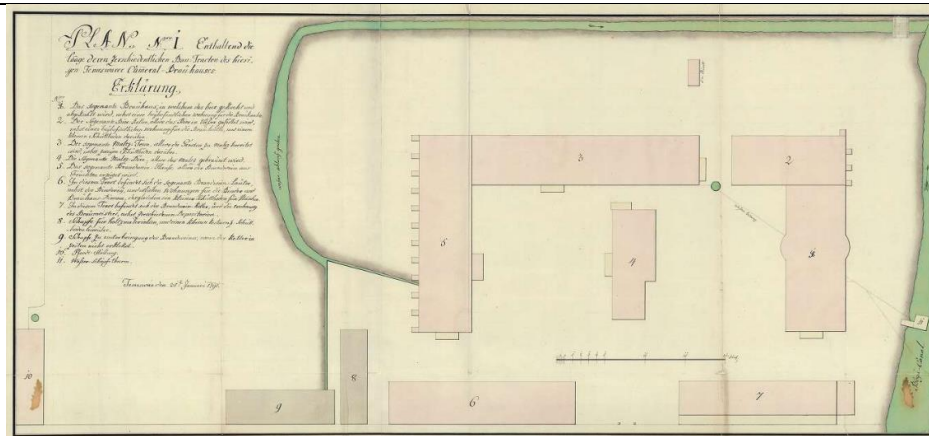
⁹⁰ Traian Popescu, Album jubiliar. Monografia fabricii de bere din Timișoara. 300 de ani de la prima atestare documentară, Munchen, Editura BeRoMania, 2020

6. DOCUMENTARE

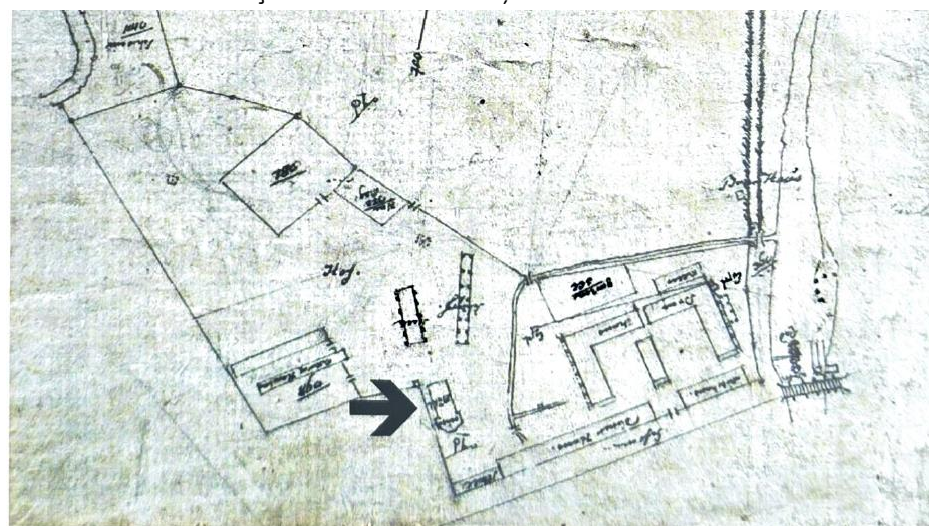
6.1. Fotografii

Planul teritoriului la 1749⁹¹

Berăria Trezoreriei Timișoarei. Planul construcțiilor la 1791⁹²

Ridicarea topografică de la 1824 cu marcarea morii seci⁹³

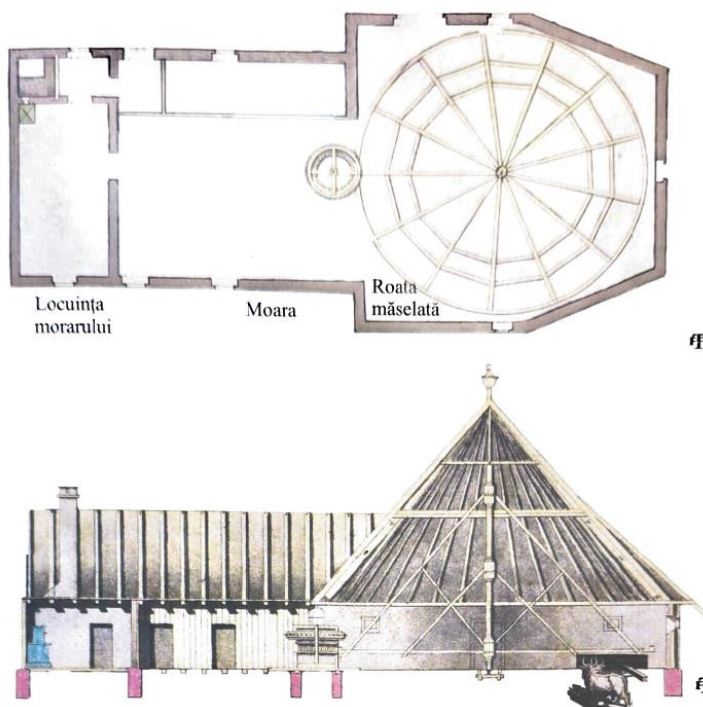
⁹¹ Arhivele de stat ale Austriei, <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=2183140>

⁹² <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerftar/165/>

⁹³ Traian Popescu, Album jubiliar. Monografia fabricii de bere din Timișoara. 300 de ani de la prima atestare documentară, Munchen, Editura BeRoMania, 2020

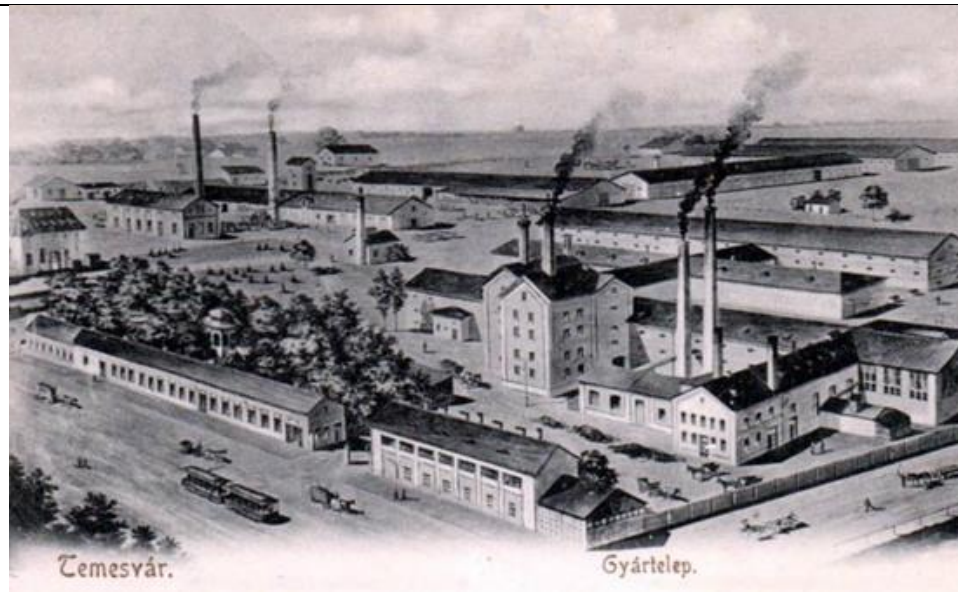
Planul orașului din anul 1904, proiect de canalizare⁹⁴

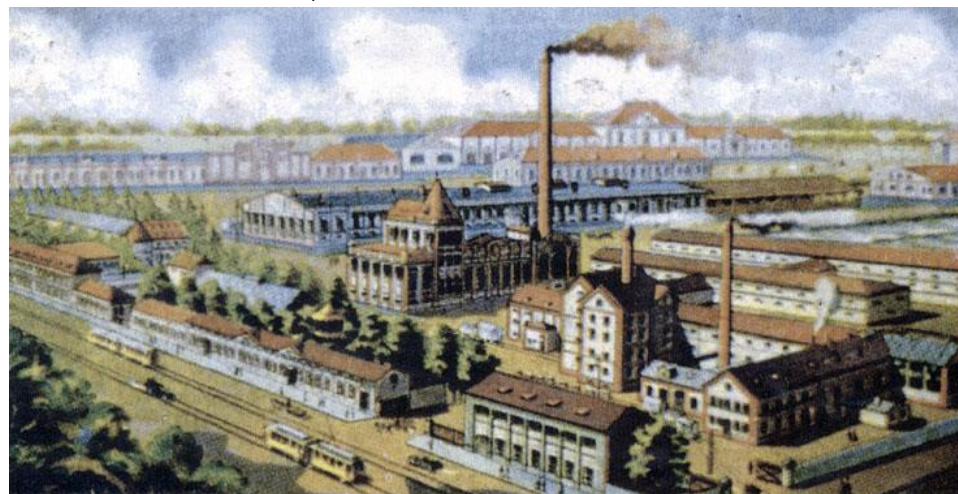
Reconstrucția grafică a morii seci⁹⁵

⁹⁴ Arhivele Aquatim

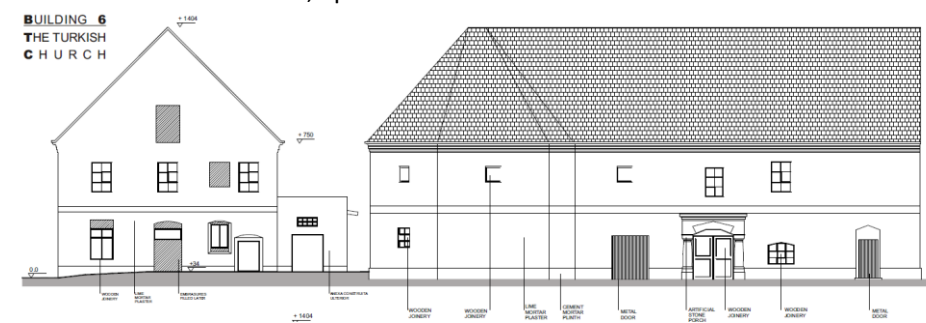
⁹⁵ Traian Popescu, Album jubiliar. Monografia fabricii de bere din Timișoara. 300 de ani de la prima atestare documentară, Munchen, Editura BeRoMania, 2020

Ansamblul Fabricii de bere, anul 1904.⁹⁶

Ansamblul fabricii de bere, aprox. 1915⁹⁷

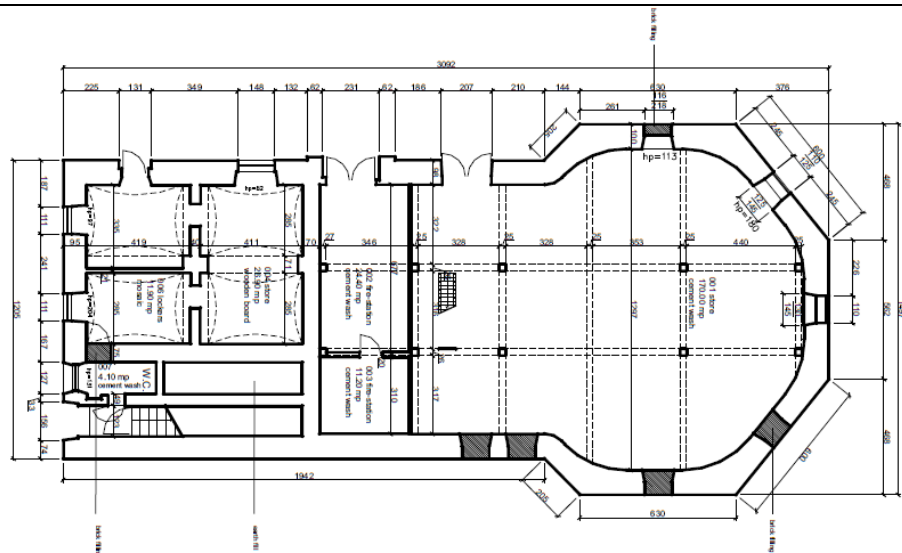
Fațade⁹⁸

⁹⁶ Sursă: Lucian Muntean,

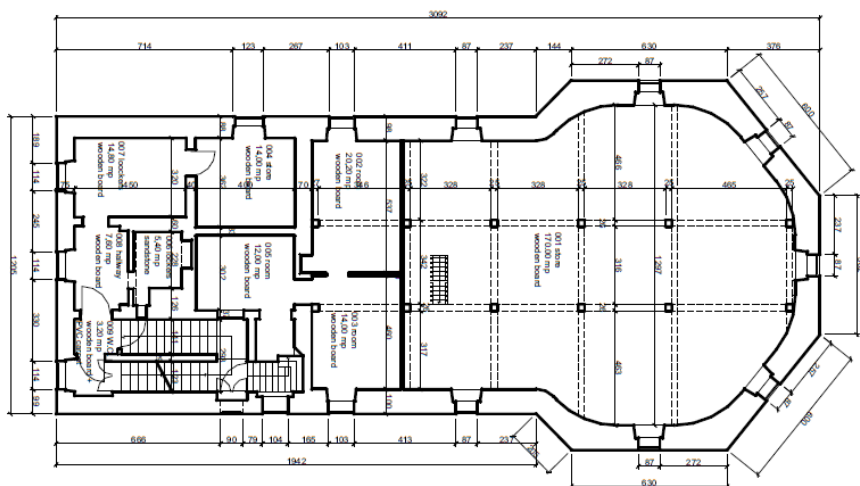
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1547360412056226&set=a.1487792024679732>

⁹⁷ Sursă: <https://www.pressalert.ro/wp-content/uploads/2014/10/fabrica-bere-banaterra.jpg>

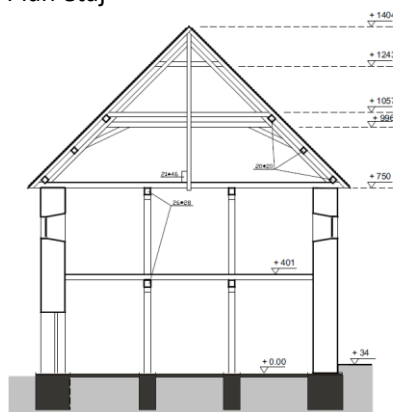
⁹⁸ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

Plan parter⁹⁹

Plan etaj¹⁰⁰

Secțiune¹⁰¹

⁹⁹ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹⁰⁰ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹⁰¹ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

Aspect înainte de operațiile de reabilitare din ultimul deceniu¹⁰²

Vizită 2025¹⁰³

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	<p>Criteriul vechimii FOARTE MARE</p> <p>acordat în baza categoriei b) imobil ridicat între anii 1776-1830 - foarte mare;;</p> <p>Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – mare.</p> <p>b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația</p>

¹⁰² UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹⁰³ Maja Bâldea

categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – foarte mare.

La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:

- a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – foarte mare,
- b) vechimea elementelor componente ale imobilului; mare
- c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării –
- d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – foarte mare
- e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – foarte mare

Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică

MARE

La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

- a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; mare
- b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mare
- c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; mare
- d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie
- e) componente artistice valoroase; medie
- f) instalații și componente tehnice valoroase; -
- g) calitatea amenajării peisajere; -
- h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; medie
- i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; -
- j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; mare
- k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; mare

Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MARE

La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

- a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; mare
- b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; mică
- c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mare
- d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; mare
- e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mare

Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MARE

La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

- a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mare
- b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; -
- c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; medie
- d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -

	<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (1) În vederea clasării unui imobil în grupa A a monumentelor istorice este necesară încadrarea în una dintre situațiile următoare: a) acordarea cel puțin a unui calificativ «excepțional»; b) acordarea cel puțin a calificativului «mare» la criteriile de clasare prevăzute la art. 7 alin. (2) lit. a)-c); c) acordarea cel puțin a unui calificativ «foarte mare», a unui calificativ «mare» și a unui calificativ «mediu».</p> <p>Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa A – monument de importanță națională.</p>	
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea
8.2.2.	Prenume	Maja
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011, Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D
		Domokos – Pașcu Gabriela Com.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 3 Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

- Stare generală de conservare:

	x	x		
--	---	---	--	--

Starea construcțiilor din interiorul incintei este una bună, actualul beneficiar susținând intervenții asupra clădirilor istorice din cadrul incintei. Chiar și corpurile aflate în conservare în prezent sunt bine întreținute la exterior.

9 Numerotare tabel: f.2. Fabrica de răcire, ansamblul Fabricii de bere

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

imobil identificat cu Hală de îmbuteliere, cod LMI TM-II-m-B-06167.02 conform procedeu contemporan –
tratat în Anexe. Fișe monumente existente – indicativ D2 conform tabel și numerotare

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	TM-II-a-A-06167
1.2.	Denumire oficială	Vila administrativă Ansamblul fabricii de bere

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300116
2.5.	Stradă	Str. Ștefan cel Mare 28
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat, Asahi Group Holdings

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XX, interbelic
4.3.	Datare prin intervale de date	-
4.4.	Datare precisă	1920

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	Încă din 1717, frații Jacob și Abraham Köppisch au obținut autorizația de a administra fabrica de bere din Timișoara, construită un an mai târziu în zona Palanca Mare. Frații Köppisch dețineau monopolul asupra fabricării băuturilor dar, potrivit contractului încheiat între autorități și primii arendași, se cerea ca berea produsă de ei „să fie de bună calitate și comestibilă și fără rebuturi”. Autoritățile nu au fost însă mulțumite de calitatea berii fabricate de arendași și le-au cerut să angajeze un maestru priceput, care să fabrice o băutură de calitate. Fabrica a ajuns să producă 250.000 de hectolitri de bere în fiecare an și era foarte apreciată în orașe mari ale monarhiei în care făcea exporturi.
------	---------	--

	<p>Fabrica de bere este documentată ca fiind relocată din Palanca Mare în Fabric în anul 1744 (în harta din 1754 ea figurează deja aici, în varianta planului simplificat din planșă).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Faza 1. 1741 - cca 1857 - incinta fabricii este mobilată cu 5 construcții initiale, cu modificări minime ulterioare primului complex; 2 faza 2. cca 1857- cca 1919 - se produce prima remaniere în cadrul incintei; apar în acea vreme noi grupări de construcții în nordul și sudul amplasamentului și sunt extinse (probabil modernizate) construcțiile existente; În 1873, urma căderii Bursei de la Viena, fabrica sub numele de „Fabrica pe Acțiuni”, a intrat în lichidare. Încercarea lui Alexander Bayer de a revigora această unitate industrială a avut un destin similar. În acest context, Prima Casă de Economii din Timișoara a cumpărat la licitație stabilimentul. În cele din urmă în anul 1883 fabrica a fost cumpărată de firma de comerț angro “Deutsch Ignác és Fia”, care se bucura de o bună reputație. Aceștia au trecut la reorganizarea acestei unități industriale sub denumirea de “Fabrikshof Bierbrauerei Aktiengesellschaft” și au încredințat conducerea acesteia unor specialiști capabili, care au contribuit la dezvoltarea fabricii. În anul 1890 are loc un incendiu care a afectat clădirea principală și instalațiile industriale. Cu prilejul reconstrucției imediate, întreprinderea a fost reutilată, fiind amenajate instalațiile de răcire artificială, propria instalație de produs malț și pivnițe imense de depozitare, cunoscute în mod popular cu denumirea de „catacombe”. Berăriile timișorene vindeau la finalul secolului XIX și începutul secolului XX mai ales bere produsă de fabrică, iar după Marea Unire devine unul dintre furnizorii Casei Regale. Pe lângă Fabrica de bere a fost amenajată o gradină de vară, o sală de dans și o berărie pentru petreceri. O nouă societate pe acțiuni, din cadrul concernului Szana, a preluat controlul Fabricii de bere timișoreană S.A. (“Temesvarer Bierbrauerei AG”) în anul 1911. La vremea respectivă, aceasta avea 120-160 de angajați și producea cu ajutorul mașinii cu aburi de 250 de cai putere o cantitate de aproximativ 60.000 de hectolitri. Printre sortimentele produse la începutul secolului al XX-lea se numărau: „Casino”, blondă, preparată după metoda Pilsen; „Corvin”, cu conținut ridicat de zahăr; „Record Special”, bere blondă, intensă sau „Englisch Porten”, bere neagră, intensă. 3 faza 3. cca 1919-1946 - apar Uzina de frig, Vila administrativă etc. și sunt reconstruite clădirile din sudul incintei, de peste pivnițe; 4 faza 4. 1946 - cca 1992 - apar noile corpuri de clădiri (anexe în jurul Uzinei de frig, Secția îmbutelieri, Silozul, Fabricație malț, Automatizări, câteva corpuri ale Secției tancuri cu bere-fermentare și numeroase șoproane și magazii în partea sudică și colțul sud-estic al incintei) și dispăre unul dintre corpurile integrate grupului nordic de clădiri; 5 faza 5. 1992-2002 - se demolează halele din nord-vestul incintei, se modernizează și se reconvertesc funcțional câteva corpuri de clădiri de pe strada Ștefan cel Mare și din nordul incintei, se amenajează Restaurantul și Gradina de Vara și se reabilitează partial alte clădiri din sudul incintei;
--	--

		<p>6 faza 6. 2002 și în prezent - în curs de modernizare și reutilare^{104, 105}.</p> <p>Cele mai vechi structuri nu mai sunt recognoscibile, ci ceea ce se păstrează este de dată mai recentă (final secol XIX, început secol XX). Păstrarea ei se bazează exclusiv pe continuitatea funcțiunii inițiale pentru care a fost concepută, de-a lungul întregii existențe a ei în această locație.</p> <p>Vila administrativă este amplasată în capătul de vest al incintei, construită într-o etapă de dezvoltare de la începutul secolului XX, anul indicat de construcție de către un studiu anterior este anul 1920.¹⁰⁶ Se distinge printr-un limbaj plastic care combină suprafețele tencuite cu panouri în retrageri succesive în câmpuri cu pilaștri marcați prin suprafețe de cărămidă aparentă, limbaj care se aplică destul de uniform obiectivelor concepute între începutul secolului XX și perioada interbelică. Poarta de intrare se distinge printr-o feronerie fină ce susține panouri de sticlă securizată (copertină).</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

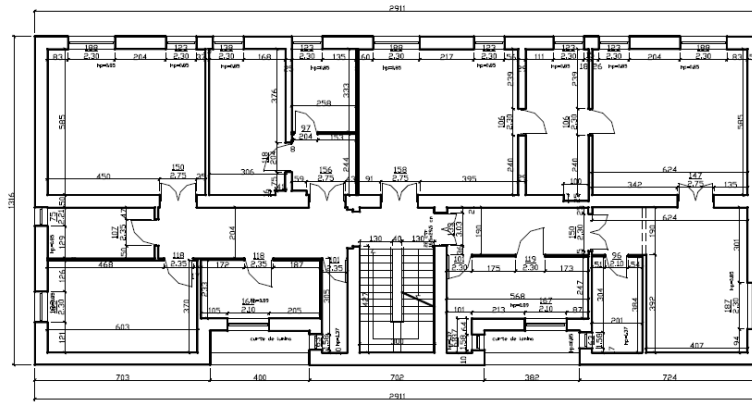
6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	<p>1754</p> <p>1784</p> <p>1853</p> <p>1901-03</p> <p>1930</p> <p>1890</p> <p><i>Succesiune planuri istorice.</i></p>
------	------------	---

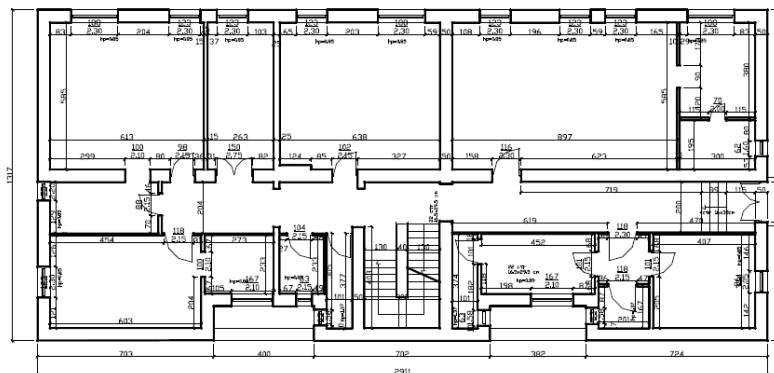
¹⁰⁴ arh. Mihai Opreș, *Timișoara – Mică monografie urbanistică*, Editura Tehnică București, 1987

¹⁰⁵ Lajos Kakucs, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717-1918*, Editura Mirton, Timișoara, 2008

¹⁰⁶ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

Plan etaj¹⁰⁸

Plan parter¹⁰⁹

C E
L A

Fațadă principală¹¹⁰

¹⁰⁸ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹⁰⁹ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹¹⁰ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

Fațade laterale și secțiune¹¹¹

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	<p>Criteriul vechimii MEDIE</p> <p>acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – medie.</p>

¹¹¹ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹¹² Raul Briciu

b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – mică

La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:

- a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – medie
- b) vechimea elementelor componente ale imobilului; medie
- c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării –
- d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie
- e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – medie

Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică
MEDIE

La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

- a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie
- b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mică
- c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; mică
- d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie
- e) componente artistice valoroase; medie
- f) instalații și componente tehnice valoroase; -
- g) calitatea amenajării peisajere; -
- h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; medie
- i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; -
- j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie
- k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; mare

Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MEDIE

La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

- a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; mare
- b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; medie
- c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mică
- d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; mare
- e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mică

Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE

La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

- a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mare
- b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; -
- c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; medie

		d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -
	Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.	
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură	
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia		
8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 <i>Urbanism istoric – 2.Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D</i>	Conf.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 <i>3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice</i> <i>G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice</i>
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

Starea construcțiilor din interiorul incintei este una bună, actualul beneficiar susținând intervenții asupra clădirilor istorice din cadrul incintei. Chiar și corpurile aflate în conservare în prezent sunt bine întreținute la exterior.

ef

11 Numerotare tabel: f.4. Foste locuințe angajați și grajduri, Ansamblul Fabricii de bere

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	TM-II-a-A-06167
1.2.	Denumire oficială	Foste locuințe angajați și grajduri Ansamblul fabricii de bere

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	300116
2.5.	Stradă	Str. Ștefan cel Mare 28
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat, Asahi Group Holdings

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XX, interbelic
4.3.	Datare prin intervale de date	1920 - 1925
4.4.	Datare precisă	-

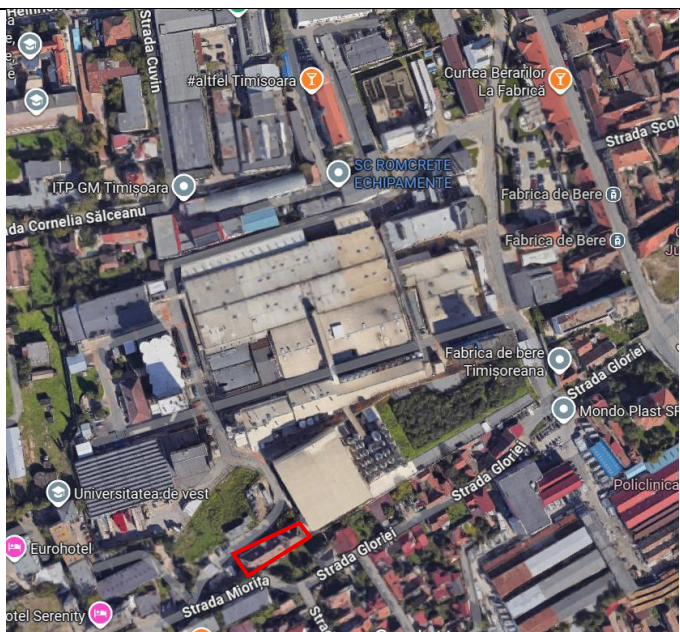
5. ISTORIC

5.1.	Istoric	Încă din 1717, frații Jacob și Abraham Köppisch au obținut autorizația de a administra fabrica de bere din Timișoara, construită un an mai târziu în zona Palanca Mare. Frații Köppisch dețineau monopolul asupra fabricării băuturilor dar, potrivit contractului încheiat între autorități și primii arendași, se cerea ca berea produsă de ei „să fie de bună calitate și comestibilă și fără rebuturi”. Autoritățile nu au fost însă mulțumite de calitatea berii fabricate de arendași și le-au cerut să angajeze un maestru priceput, care să fabrice o băutură de calitate. Fabrica a ajuns să producă 250.000 de hectolitri de bere în fiecare an și era foarte apreciată în orașe mari ale monarhiei în care făcea exporturi.
------	---------	--

	<p>Fabrica de bere este documentată ca fiind relocată din Palanca Mare în Fabric în anul 1744 (în harta din 1754 ea figurează deja aici, în varianta planului simplificat din planșă).</p> <p>7 Faza 1. 1741 - cca 1857 - incinta fabricii este mobilată cu 5 construcții initiale, cu modificări minime ulterioare primului complex;</p> <p>8 faza 2. cca 1857- cca 1919 - se produce prima remaniere în cadrul incintei; apar în acea vreme noi grupări de construcții în nordul și sudul amplasamentului și sunt extinse (probabil modernizate) construcțiile existente;</p> <p>În 1873, urma căderii Bursei de la Viena, fabrica sub numele de „Fabrica pe Acțiuni”, a intrat în lichidare. Încercarea lui Alexander Bayer de a revigora această unitate industrială a avut un destin similar. În acest context, Prima Casă de Economii din Timișoara a cumpărat la licitație stabilimentul.</p> <p>În cele din urmă în anul 1883 fabrica a fost cumpărată de firma de comerț angro “Deutsch Ignác és Fia”, care se bucura de o bună reputație. Aceștia au trecut la reorganizarea acestei unități industriale sub denumirea de “Fabrikshof Bierbrauerei Aktiengesellschaft” și au încredințat conducerea acesteia unor specialiști capabili, care au contribuit la dezvoltarea fabricii.</p> <p>În anul 1890 are loc un incendiu care a afectat clădirea principală și instalațiile industriale. Cu prilejul reconstrucției imediate, întreprinderea a fost reutilată, fiind amenajate instalațiile de răcire artificială, propria instalație de produs malț și pivnițe imense de depozitare, cunoscute în mod popular cu denumirea de „catacombe”. Berăriile timișorene vindeau la finalul secolului XIX și începutul secolului XX mai ales bere produsă de fabrică, iar după Marea Unire devine unul dintre furnizorii Casei Regale. Pe lângă Fabrica de bere a fost amenajată o gradină de vară, o sală de dans și o berărie pentru petreceri. O nouă societate pe acțiuni, din cadrul concernului Szana, a preluat controlul Fabricii de bere timișoreană S.A. (“Temesvarer Bierbrauerei AG”) în anul 1911. La vremea respectivă, aceasta avea 120-160 de angajați și producea cu ajutorul mașinii cu aburi de 250 de cai putere o cantitate de aproximativ 60.000 de hectolitri. Printre sortimentele produse la începutul secolului al XX-lea se numărau: „Casino”, blondă, preparată după metoda Pilsen; „Corvin”, cu conținut ridicat de zahăr; „Record Special”, bere blondă, intensă sau „Englisch Porten”, bere neagră, intensă.</p> <p>9 faza 3. cca 1919-1946 - apar Uzina de frig, Vila administrativă etc. și sunt reconstruite clădirile din sudul incintei, de peste pivnițe;</p> <p>10 faza 4. 1946 - cca 1992 - apar noile corpuri de clădiri (anexe în jurul Uzinei de frig, Secția îmbutelieri, Silozul, Fabricație malț, Automatizări, câteva corpuri ale Secției tancuri cu bere-fermentare și numeroase șoproane și magazii în partea sudică și colțul sud-estic al incintei) și dispăre unul dintre corpurile integrate grupului nordic de clădiri;</p> <p>11 faza 5. 1992-2002 - se demolează halele din nord-vestul incintei, se modernizează și se reconvertesc funcțional câteva corpuri de clădiri de pe strada Ștefan cel Mare și din nordul incintei, se amenajează Restaurantul și Grădina de Vara și se reabilitează partial alte clădiri din sudul incintei;</p>
--	--

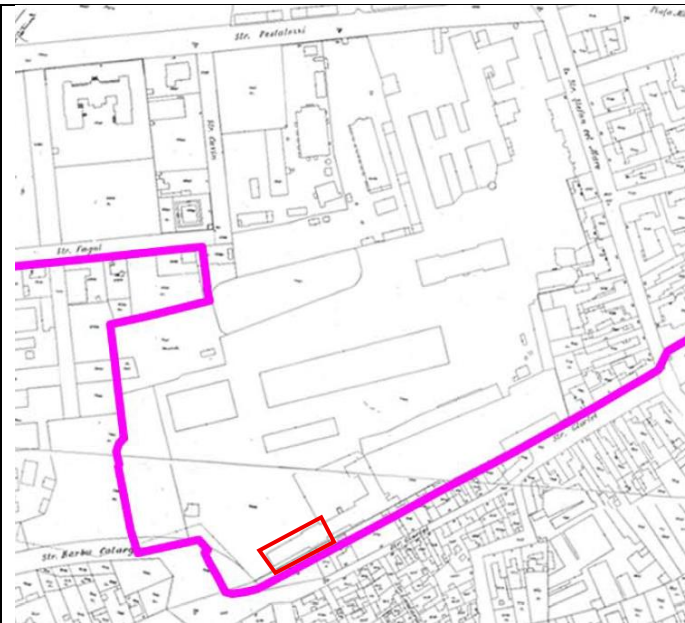
		<p>12 faza 6. 2002 și în prezent - în curs de modernizare și reutilare^{113, 114}.</p> <p>Cele mai vechi structuri nu mai sunt recognoscibile, ci ceea ce se păstrează este de dată mai recentă (final secol XIX, început secol XX). Păstrarea ei se bazează exclusiv pe continuitatea funcțiunii inițiale pentru care a fost concepută, de-a lungul întregii existențe a ei în această locație.</p> <p>Gruparea de două corpuri de clădire cu rezolvări stilistice similare dar configurații diferite este amplasată pe una din limitele incintei, în legătură cu accesul din sud-est. Volumul dominant este reprezentat de un fost corp de locuințe și spații administrative, cu regim de înălțime P+1E+pod și o rezolvare simetrică a fațadei principale, orientate către incintă. Volumul secundar cuprindea la un moment dat grajduri, fiind transformat în atelier mecanic odată cu abandonarea folosirii tracțiunii cabaline pentru deservirea incintei. Ambele clădiri au frontoane accentuate în zona acceselor, rezolvarea la fostul grajd fiind asimetrică. Ambele fațade au chenare și pilaștri realizați din cărămidă aparentă, iar de-o parte și de alta a frontoanelor, sunt pozate acroterii din posibil similipiatră.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

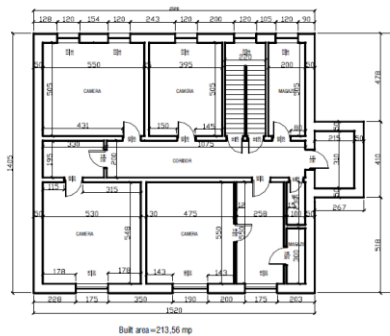
6.1.	Fotografii	 <p><i>Marcare pe ortofoto contemporan</i></p>
------	------------	--

¹¹³ arh. Mihai Opreș, *Timișoara – Mică monografie urbanistică*, Editura Tehnică București, 1987

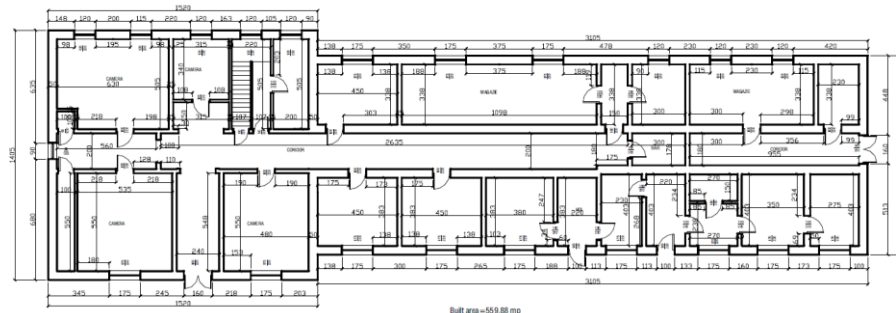
¹¹⁴ Lajos Kakucs, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717-1918*, Editura Mirton, Timișoara, 2008

Planul topografic la 1954

Plan etaj¹¹⁵

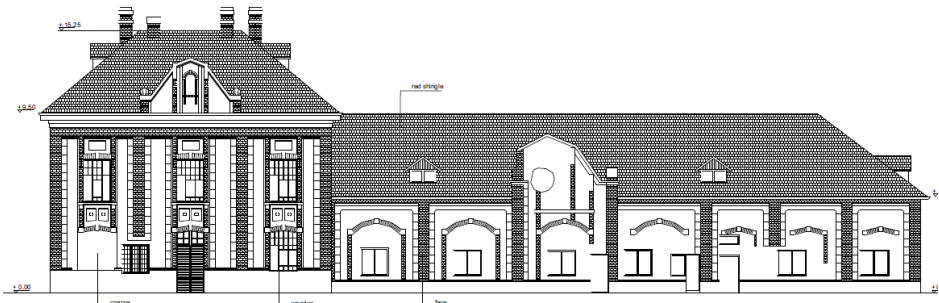

GROUND FLOOR PLAN
Sc. 1:200

Plan parter¹¹⁶

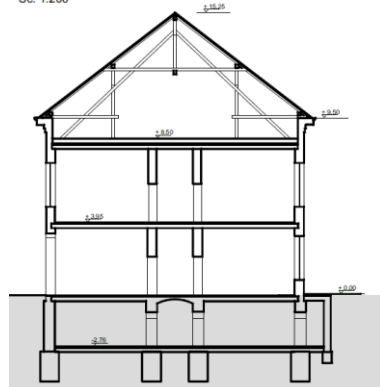
¹¹⁵ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹¹⁶ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

NORTHERN FRONT
Sc. 1:200

Fațade nordice¹¹⁷
Sc. 1:200

CROSS SECTION
Sc. 1:200

Secțiune¹¹⁸

Extras ortofoto

¹¹⁷ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

¹¹⁸ UNIDESIGN, arh. Teodor Gheorghiu, arh. Ioan Șandru Rohan, Building Complex Survey, Rules of Intervention

Fost imobil de locuințe de serviciu, 2026¹¹⁹

Fost grajd, funcționalizat în magazie 2024¹²⁰

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
------	----------------	---

¹¹⁹ Maja Bâldea

¹²⁰ Raul Briciu

7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii MEDIE
		acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de: a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – medie. b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – mică La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și: a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – medie b) vechimea elementelor componente ale imobilului; medie c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării – d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – medie
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mică c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; mică d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie e) componente artistice valoroase; medie f) instalații și componente tehnice valoroase; - g) calitatea amenajării peisajere; - h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; medie i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; - j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; mare
		Criteriul referitor la frecvență (raritate, unicitate) MEDIE
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; mare b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; medie c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mică d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; mare e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mică
Criteriul referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE		
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere:

		<p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mare</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; -</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; medie</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -</p>
	<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p>	
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea
8.2.2.	Prenume	Maja
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011, 3, Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D
		Domokos – Pașcu Gabriela Com.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

- Stare generală de conservare:

	x		x	
--	---	--	---	--

Starea construcțiilor din interiorul incintei este una bună, actualul beneficiar susținând intervenții asupra clădirilor istorice din cadrul incintei. Chiar și corpurile aflate în conservare în prezent sunt bine întreținute la exterior. Excepție face imobilul fostelor locuințe, care este într-o stare avansată de degradare.

12 Numerotare tabel: g. Ansamblul Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)

**FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice**

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	Ansamblul Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	-
2.5.	Stradă	Iosif Vulcan, Moise Nicoară (Fröbl), Tigrului, Baba Dochia, Iepurelui, incinta PPC/Colterm
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XX, interbelic
4.3.	Datare prin intervale de date	1927-1930
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	În anul 1853 administrația locală dorește introducerea iluminatului cu gaz, intenție pentru care se realizează un contract în anul 1855 cu „Societatea austriacă pentru iluminatul cu gaz”, care primește un teren în concesiune pentru 25 de ani. Societatea va începe să livreze gaz începând cu anul 1857, pentru uzul iluminatului public și privat. Contractul pentru iluminatul stradal se reziliază în anul 1882, încheind un nou contract în același an cu firma „Anglo Austrian Brush Electrical Company Ltd” afiliată întreprinderii „International Electric Company Limited” din Londra. Contractul prevedea înlocuirea iluminatului cu petrol și gaz cu 300 de lămpi incandescente, însă numărul acestora este amendat prin contracte adiționale astfel că în anul 1884 numărul lămpilor incandescente era de 731. În paralel se construia noua uzină
------	---------	---

		<p>electrică a oraşului, iar iluminatul public este pus în funcţiune la 12 noiembrie 1884. În anul 1887 Societatea „Internațional Electric Company Limited” intră în lichidare, iar uzina trece în proprietatea societăţii „Anglo American Electric Light Corporation Ltd”, începând să livreze curent şi consumatorilor particulari. În anul 1891 uzina e preluată de societatea „Brush Electrical Engineering Comp. Ltd” din Londra, însă datorită comunicării şi răspunsului greoi cu aceştia, societatea încearcă vânzarea uzinei. Consiliul Comunal şi primarul Carol Telbisz decid la 22 septembrie 1892 achiziţia uzinei de la societatea englezescă, uzina intrând de la 1 ianuarie 1983 în administrarea şi regia oraşului, fiind denumită „Uzina Electrică a oraşului Timișoara”.¹²¹</p> <p>Odată cu anii 1900, uzina trece prin procese de înlocuire ale instalațiilor şi extinderi. Se construieşte imobilul de birouri către Piaţa Romanilor şi locuinţa directorului. Începând cu anul 1903 uzina electrică preia şi tramvaiele, care au trecut anterior de la tracţiunea cabalină la propulsie electrică. Datorită utilizării active în acea perioadă a apei ca sistem de propulsie al morilor, inginerul Emil Szilard face un studiu hidraulic şi ulterior un proiect pentru uzina hidroelectrică, aceasta devenind funcţională la 3 mai 1910. În baza creşterii constante a consumului, uzina suferă noi extinderi şi re tehnologizări între anii 1926-1930. În această fază se reconfigurează incinta dar se construiesc şi noi reţele în conformitate cu nevoile noilor maşini. În anul 1930 se instalează un nou grup cu o turbină cu aburi Wumag şi generator trifazic Siemens—Schuckert, pentru a căror răcire se proiectează construit un canal din tuburi Vianini de 1,10 m diametru şi 1,9 km lungime, cu un obiect de intrare în amonte de uzina hidroelectrică şi un castel de aspirare la capătul canalului din curtea Uzinei.¹²²</p> <p>Atât castelul de aspirare cât şi gurile de aerisire propuse spre clasare fac parte din aceeaşi reţea de răcire a apei, reţeaua fiind proiectată în anul 1927 de către ing. Stan Vidrighin şi executată în anul 1930, în timp ce aerisitoarele sunt semnate de către arh. Laszlo Szekely. Titulatura sistemului în planşe (pentru întregul canal) este „Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)”.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meşter	-
5.5.	Pictor	-

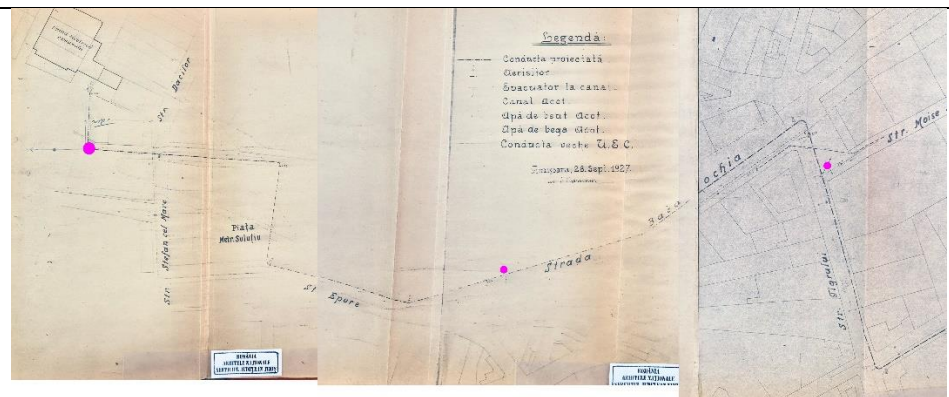
6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii	 <p><i>Planul canalului de răcire din Bega. 28 sept. 1927, semnat ing. Stan Vidrighin. Sunt marcate atât traseul cât şi conexiunea la castelul de aspiraţie, inclusiv cele două aerisitoare¹²³</i></p>
------	------------	---

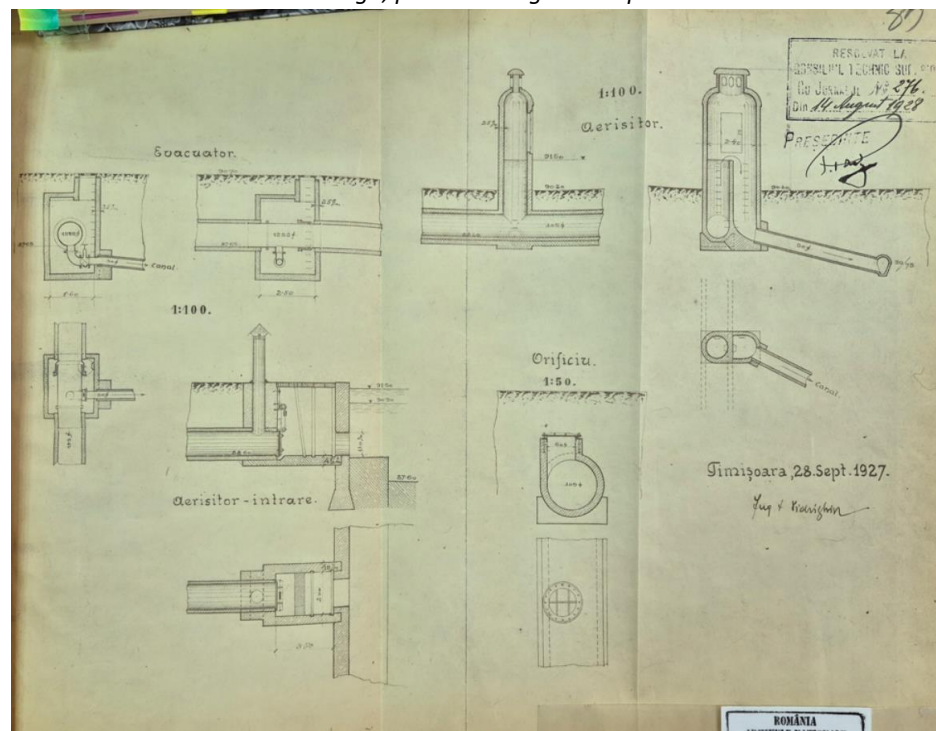
¹²¹ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

¹²² Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

¹²³ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

Planul canalului de răcire din Bega, prezentat segmentat pentru o mai bună citire¹²⁴

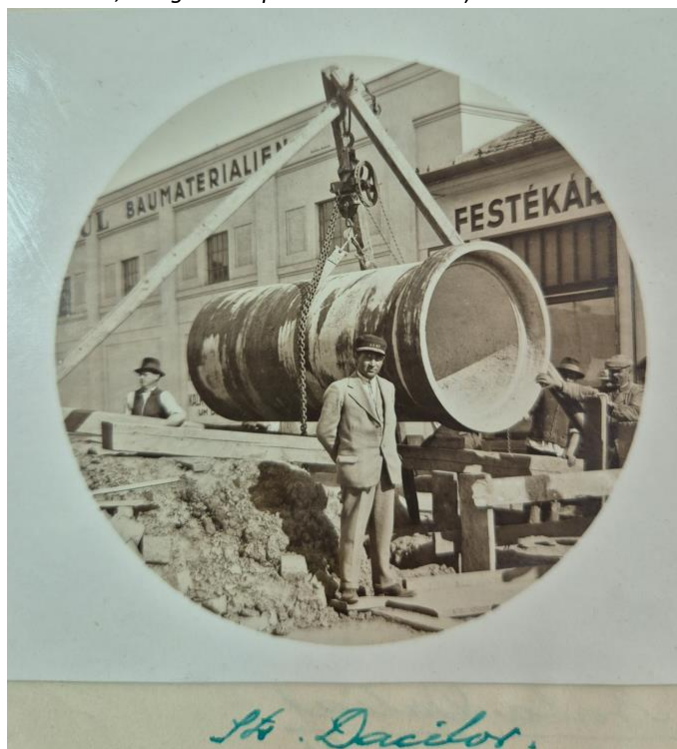
Componente ale sistemului canalului de răcire¹²⁵

¹²⁴ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹²⁵ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

Anul 1930, Imagine din perioada montării țevilor de canalizare, Piața Suluțiu¹²⁶

Anul 1930, Imagine din perioada montării țevilor de canalizare, str. Dacilor¹²⁷

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-

¹²⁶ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹²⁷ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii MEDIE
		<p>acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – mare</p> <p>b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – mare</p> <p>La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:</p> <p>a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – mare</p> <p>b) vechimea elementelor componente ale imobilului; mare</p> <p>c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării –</p> <p>d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie</p> <p>e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – mare</p>
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		<p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie</p> <p>b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mare</p> <p>c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; medie</p> <p>d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie</p> <p>e) componente artistice valoroase; medie</p> <p>f) instalații și componente tehnice valoroase; -</p> <p>g) calitatea amenajării peisajere; -</p> <p>h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; mare</p> <p>i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; -</p> <p>j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; mare</p> <p>k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; mare</p>
		Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MARE
<p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; mare – nu se cunosc elemente similare reperate și păstrate în arealul banatului</p> <p>b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; mare – ing. Stan Vidrighin și arh. László Székely sunt figuri marcante ale avântului constructiv de la începutul secolului XX care a marcat faza modernă a orașului</p> <p>c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mare</p> <p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; mare</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mare</p>		
		Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MICĂ

	La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mică b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; - c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică, doar grupuri pasionate de istoria locală au reușit să identifice funcția aerisitoarelor, vizibile de pe domeniul public, și vorbesc despre castelul de aspirație d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -	
	Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că ansamblul de componente ale canalului de aspirație întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.	
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea Demokos – Pasca
8.2.2.	Prenume	Maja Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 Urbanism istoric – 2. Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D Conf. dr. arh. specialist atestat MCC 3AG nr. 80BS/29.03.2024 3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

- Stare generală de conservare:

	x	x	
--	---	---	--

Castelul de aspirație este într-o stare medie de degradare, însă aerisitoarele sunt într-o stare mai slabă.

13 Numerotare tabel: g.1. Castelul de aspirație al apei de răcire, fosta Uzină Electrică

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	castelul de aspirație al apei de răcire, fosta Uzină Electrică

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	307200
2.5.	Stradă	Strada Johann Heinrich Pestalozzi
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XX, interbelic
4.3.	Datare prin intervale de date	1927-1930
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	În anul 1853 administrația locală dorește introducerea iluminatului cu gaz, intenție pentru care se realizează un contract în anul 1855 cu „Societatea austriacă pentru iluminatul cu gaz”, care primește un teren în concesiune pentru 25 de ani. Societatea va începe să livreze gaz începând cu anul 1857, pentru uzul iluminatului public și privat. Contractul pentru iluminatul stradal se reziliază în anul 1882, încheind un nou contract în același an cu firma „Anglo Austrian Brush Electrical Company Ltd” afiliată întreprinderii „International Electric Company Limited” din Londra. Contractul prevedea înlocuirea iluminatului cu petrol și gaz cu 300 de lămpi incandescente, însă numărul acestora este amendat prin contracte adiționale astfel că în anul 1884 numărul lămpilor incandescente era de 731. În paralel se construia noua uzină electrică a orașului, iar iluminatul public este pus în funcțiune la 12 noiembrie 1884. În anul 1887 Societatea „Internațional Electric Company Limited” intră în lichidare,
------	---------	--

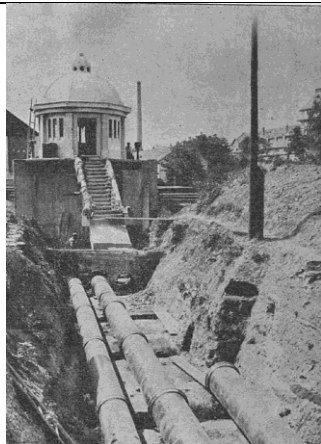
		<p>iar uzina trece în proprietatea societății „Anglo American Electric Light Corporation Ltd”, începând să livreze curent și consumatorilor particulari. În anul 1891 uzina e preluată de societatea „Brush Electrical Engineering Comp. Ltd” din Londra, însă datorită comunicării și răspunsului greoi cu aceștia, societatea încearcă vânzarea uzinei. Consiliul Comunal și primarul Carol Telbisz decid la 22 septembrie 1892 achiziția uzinei de la societatea englezească, uzina intrând de la 1 ianuarie 1983 în administrarea și regia orașului, fiind denumită „Uzina Electrică a orașului Timișoara”.¹²⁸</p> <p>Odată cu anii 1900, uzina trece prin procese de înlocuire ale instalațiilor și extinderi. Se construiește imobilul de birouri către Piața Romanilor și locuința directorului. Începând cu anul 1903 uzina electrică preia și tramvaiele, care au trecut anterior de la tracțiunea cabalină la propulsie electrică. Datorită utilizării active în acea perioadă a apei ca sistem de propulsie al morilor, inginerul Emil Szilard face un studiu hidraulic și ulterior un proiect pentru uzina hidroelectrică, aceasta devenind funcțională la 3 mai 1910. În baza creșterii constante a consumului, uzina suferă noi extinderi și re tehnologizări între anii 1926-1930. În această fază se reconfigurează incinta dar se construiesc și noi rețele în conformitate cu nevoile noilor mașini. În anul 1930 se instalează un nou grup cu o turbină cu aburi Wumag și generator trifazic Siemens—Schuckert, pentru a căror răcire se proiectează construit un canal din tuburi Vianini de 1,10 m diametru și 1,9 km lungime, cu un obiect de Intrare în amonte de uzina hidroelectrică și un castel de aspirare la capătul canalului din curtea Uzinei.¹²⁹</p> <p>Atât castelul de aspirare cât și gurile de aerisire propuse spre clasare fac parte din aceeași rețea de răcire a apei, rețeaua fiind proiectată în anul 1927 de către ing. Stan Vidrighin și executată în anul 1930, în timp ce aerisitoarele și castelul de aspirație ca și obiective de arhitectură sunt semnate de către arh. Laszlo Szekely. Titulatura sistemului în planșe (pentru întregul canal) este „Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)”.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

¹²⁸ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

¹²⁹ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

6. DOCUMENTARE

6.1. Fotografii

Castelul de aspirație, faza de construcție din anul 1929¹³⁰ / Vedere din interiorul incintei Uzinei electrice, spatele fostei berării „Ursul negru”, garaje și castelul de aspirație, 1969¹³¹

Vedere de ansamblu asupra uzinei electrice, castelul de aspirație în dreapta, 1930¹³²

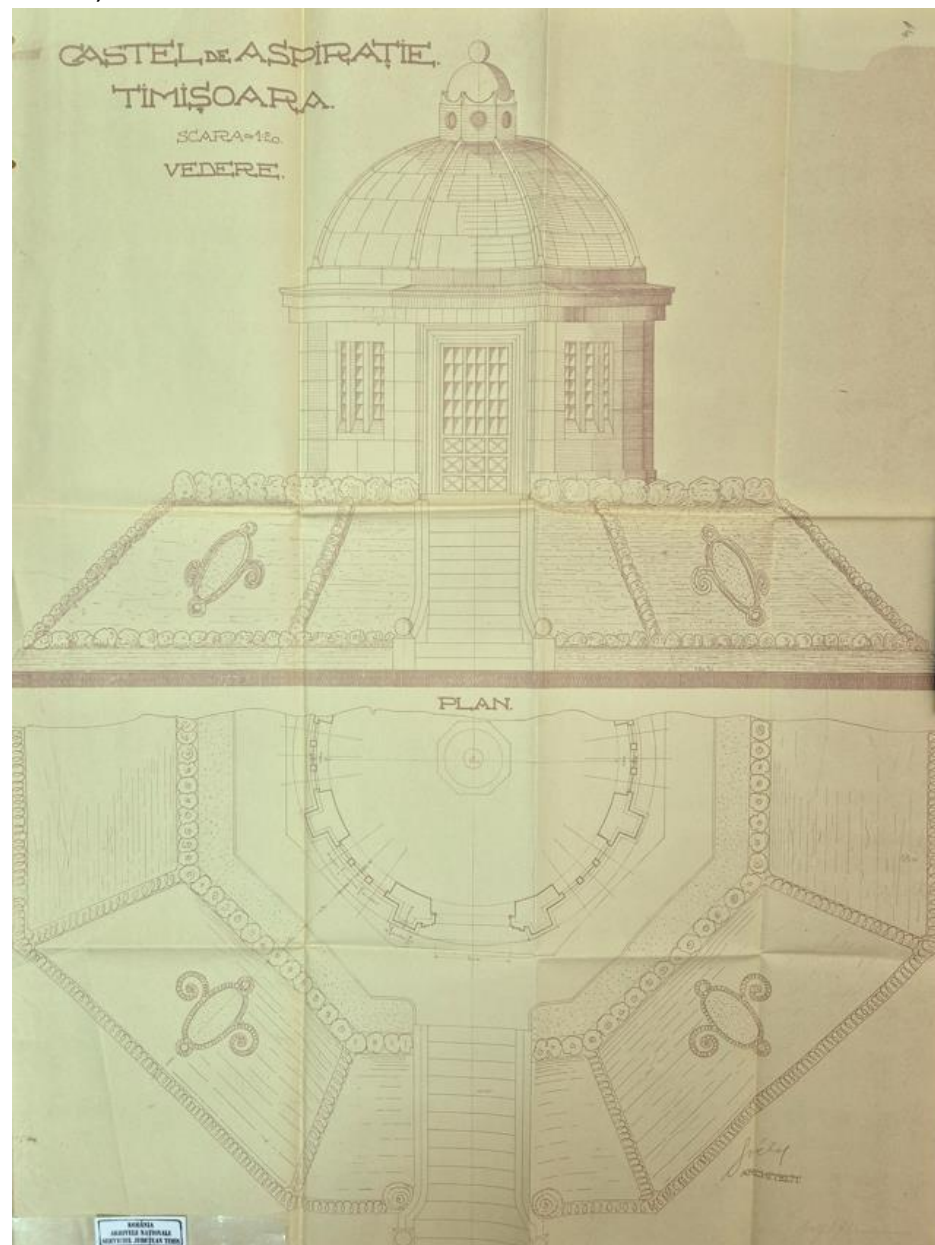
¹³⁰ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934. Timișoara: Tipografia Românească Institut de Arte Grafice, 1934

¹³¹ Lucian Muntean,

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1895169683941962&set=p.1895169683941962&type=3>

¹³² Lucian Muntean, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=448736511918627&set=a.449084631883815>

2026¹³³ / 2025¹³⁴

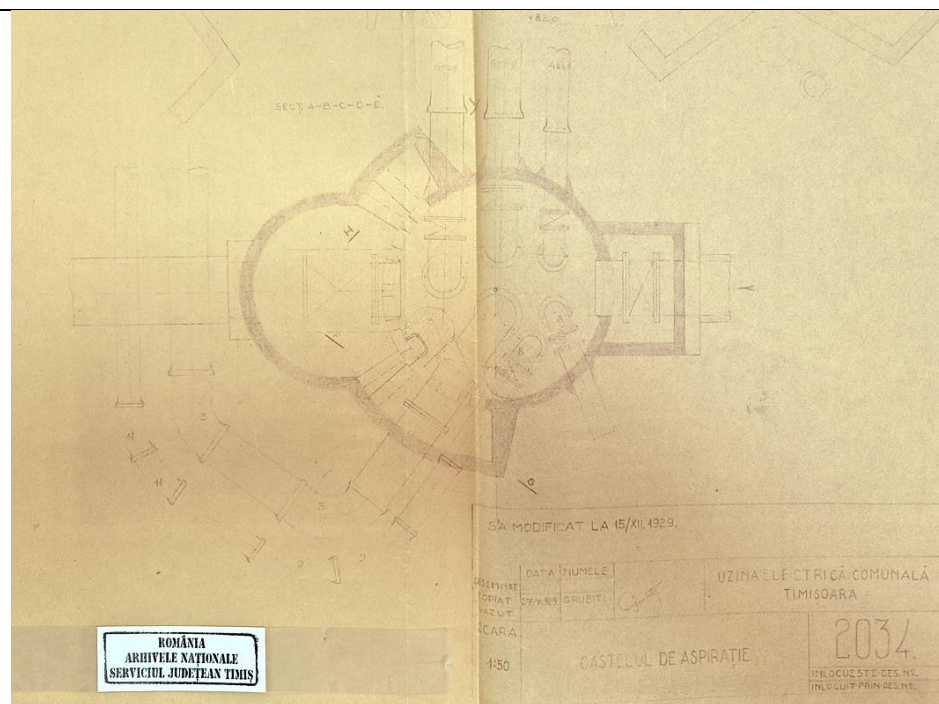

Proiectul castelului de aspirație, semnat László Szekely¹³⁵

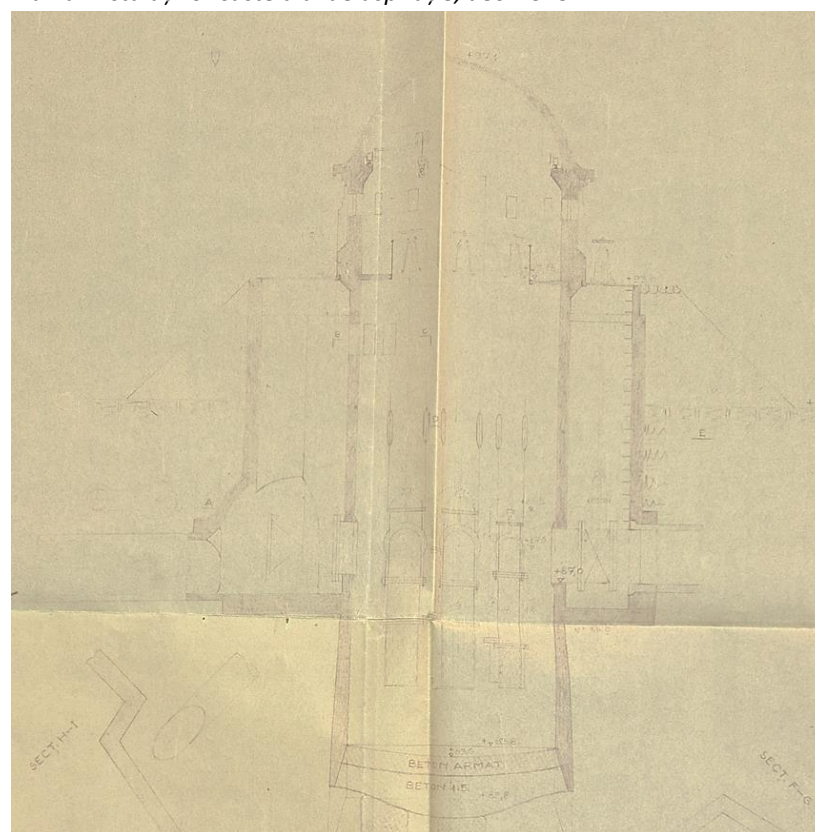
¹³³ Casian Avram

¹³⁴ Maja Bâldea

¹³⁵ Arhivele Naționale Timiș, fond 591 Întreprinderea Electrica Timișoara, dosar 390 -1927-1938 diverse uzina electrica

Plan al instalațiilor castelului de aspirație, dec. 1929¹³⁶

Secțiuni cu instalațiile din castelul de aspirație, 1929¹³⁷

¹³⁶ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹³⁷ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii MEDIE
		acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de: a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – mare. b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – mare La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și: a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – mare b) vechimea elementelor componente ale imobilului; mare c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării – d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – mare
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mare c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; medie d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie e) componente artistice valoroase; medie f) instalații și componente tehnice valoroase; - g) calitatea amenajării peisajere; - h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; mare i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; - j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; mare k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; mare
		Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MARE
La acordarea calificativului s-au avut în vedere: a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; mare – nu se cunosc elemente similare reperate și păstrate în arealul banatului b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; mare – ing. Stan Vidrighin și arh. László Székely sunt figuri marcante ale avântului constructiv de la începutul secolului XX care a marcat faza modernă a orașului c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mare		

		<p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; mare</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mare</p> <p>Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MICĂ</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; mică</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; -</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică, doar grupuri pasionate de istoria locală au reușit să identifice funcția aerisitoarelor, vizibile de pe domeniul public, și vorbesc despre castelul de aspirație</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -</p>
	<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p>	
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea
8.2.2.	Prenume	Maja
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011, Șef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

- Stare generală de conservare:

Castelul de aspirație este într-o stare medie de degradare, însă aerisitoarele sunt într-o stare mai slabă.

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	Aerisire canalizare

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	-
2.5.	Stradă	str. Baba Dochia, incinta C.S.E.I. „P. Popescu-Neveanu”
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XX, interbelic
4.3.	Datare prin intervale de date	1929-1930
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	În anul 1853 administrația locală dorește introducerea iluminatului cu gaz, intenție pentru care se realizează un contract în anul 1855 cu „Societatea austriacă pentru iluminatul cu gaz”, care primește un teren în concesiune pentru 25 de ani. Societatea va începe să livreze gaz începând cu anul 1857, pentru uzul iluminatului public și privat. Contractul pentru iluminatul stradal se reziliază în anul 1882, încheind un nou contract în același an cu firma „Anglo Austrian Brush Electrical Company Ltd” afiliată întreprinderii „International Electric Company Limited” din Londra. Contractul prevedea înlocuirea iluminatului cu petrol și gaz cu 300 de lămpi incandescente, însă numărul acestora este amendat prin contracte adiționale astfel că în anul 1884 numărul lămpilor incandescente era de 731. În paralel se construia noua uzină electrică a orașului, iar iluminatul public este pus în funcțiune la 12 noiembrie 1884. În anul 1887 Societatea „International Electric Company Limited” intră în lichidare, iar uzina trece în proprietatea societății „Anglo American Electric Light Corporation
------	---------	--

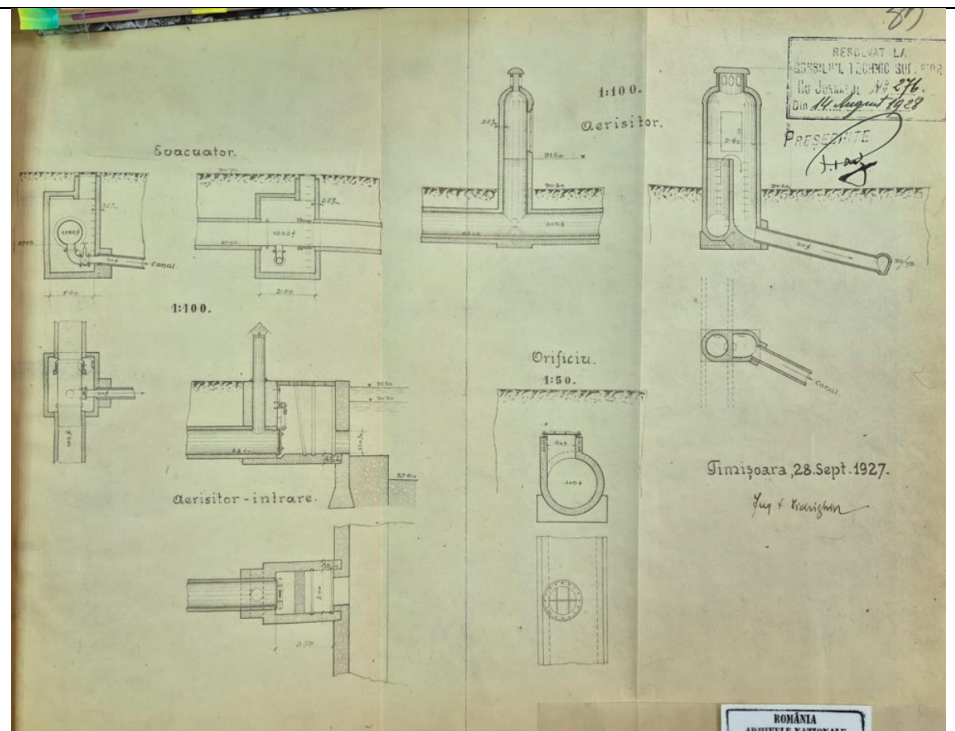
		<p>Ltd”, începând să livreze curent și consumatorilor particulari. În anul 1891 uzina e preluată de societatea „Brush Electrical Engineering Comp. Ltd” din Londra, însă datorită comunicării și răspunsului greoi cu aceștia, societatea încearcă vânzarea uzinei. Consiliul Comunal și primarul Carol Telbisz decid la 22 septembrie 1892 achiziția uzinei de la societatea englezească, uzina intrând de la 1 ianuarie 1983 în administrarea și regia orașului, fiind denumită „Uzina Electrică a orașului Timișoara”.¹³⁸</p> <p>Odată cu anii 1900, uzina trece prin procese de înlocuire ale instalațiilor și extinderi. Se construiește imobilul de birouri către Piața Romanilor și locuința directorului. Începând cu anul 1903 uzina electrică preia și tramvaiele, care au trecut anterior de la tracțiunea cabalină la propulsie electrică. Datorită utilizării active în acea perioadă a apei ca sistem de propulsie al morilor, inginerul Emil Szilard face un studiu hidraulic și ulterior un proiect pentru uzina hidroelectrică, aceasta devenind funcțională la 3 mai 1910. În baza creșterii constante a consumului, uzina suferă noi extinderi și re tehnologizări între anii 1926-1930. În această fază se reconfigurează incinta dar se construiesc și noi rețele în conformitate cu nevoile noilor mașini. În anul 1930 se instalează un nou grup cu o turbină cu aburi Wumag și generator trifazic Siemens—Schuckert, pentru a căror răcire se proiectează construit un canal din tuburi Vianini de 1,10 m diametru și 1,9 km lungime, cu un obiect de intrare în amonte de uzina hidroelectrică și un castel de aspirare la capătul canalului din curtea Uzinei.¹³⁹</p> <p>Atât castelul de aspirare cât și gurile de aerisire propuse spre clasare fac parte din aceeași rețea de răcire a apei, rețeaua fiind proiectată în anul 1927 de către ing. Stan Vidrighin și executată în anul 1930, în timp ce aerisitoarele și castelul de aspirație ca și obiective de arhitectură sunt semnate de către arh. Laszlo Szekely. Titulatura sistemului în planșe (pentru întregul canal) este „Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)”.</p> <p>Obiectivele sunt realizate din materiale de calitate și au suferit doar deteriorări minore. În partea superioară existau pe fiecare obiectiv medalioane cu cel mai probabil inscripții sau însemne, care au fost extrase (posibil piese de ceramică glazurată). Prezintă ciobiri și degradări.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

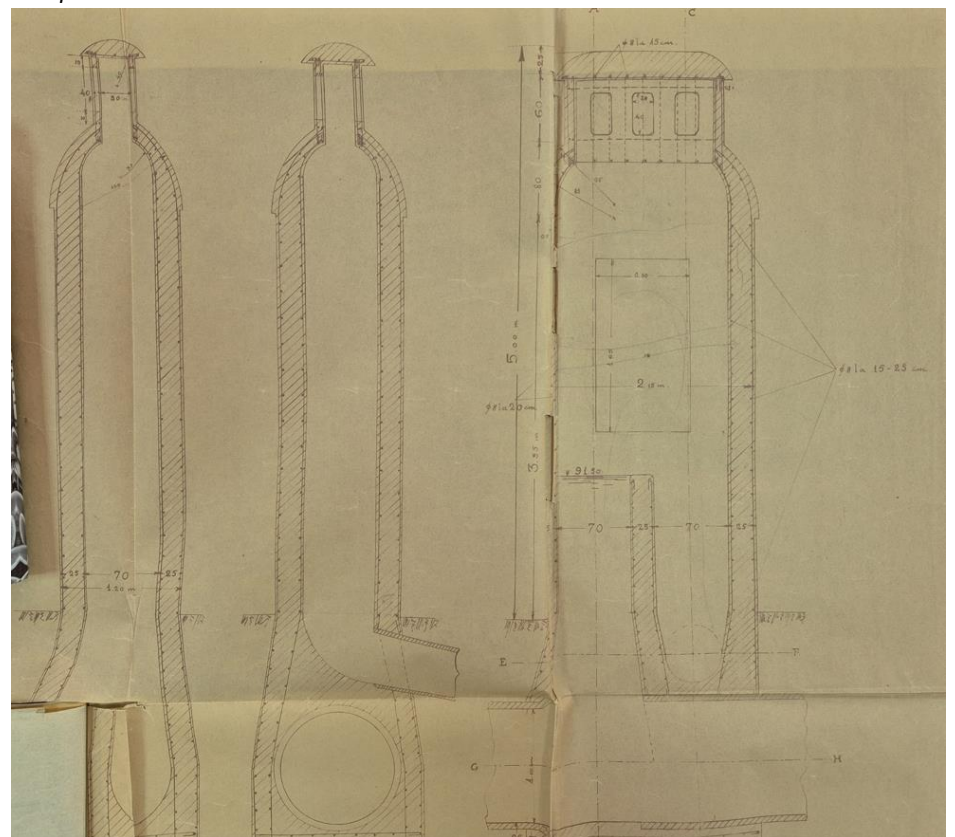
6.1.	Fotografii	
------	------------	--

¹³⁸ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

¹³⁹ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

Componente ale sistemului canalului de răcire¹⁴⁰

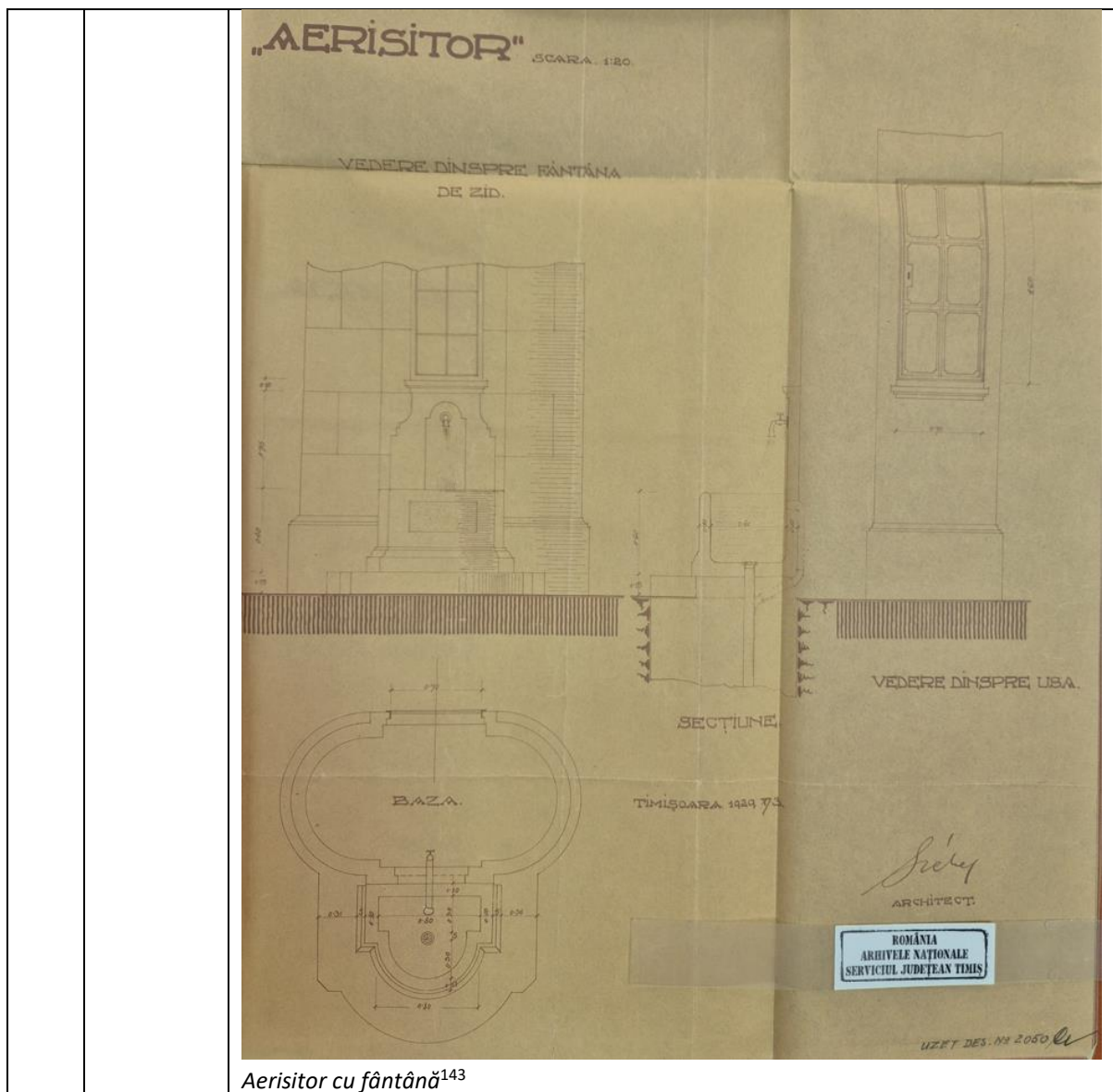
Sectiune aerisitor¹⁴¹

¹⁴⁰ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹⁴¹ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

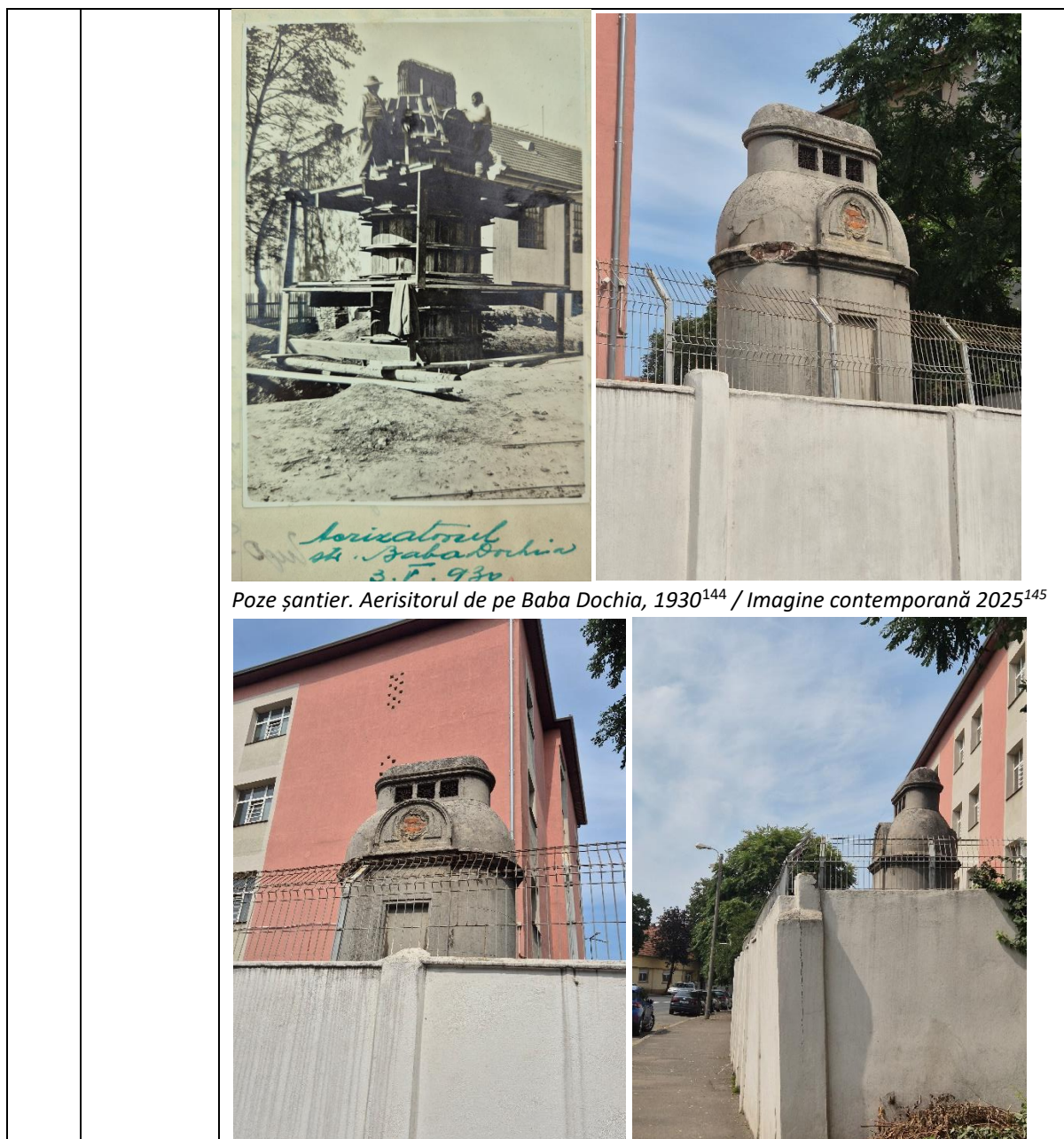

¹⁴² Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

Aerisitor cu fântână¹⁴³

¹⁴³ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii MEDIE
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MARE
		Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MICĂ

¹⁴⁴ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹⁴⁵ Maja Bâldea

	Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.	
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură	
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia		
8.2.1.	Nume	Bâldea	Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja	Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011, Urbanism istoric, 2 Sef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D	Com.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 3. Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026	

- Stare generală de conservare:

Castelul de aspirație este într-o stare medie de degradare, însă aerisitoarele sunt într-o stare mai slabă.

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	-
1.2.	Denumire oficială	Aerisire canalizare

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	-
2.5.	Stradă	str. Tigrului colț cu Moise Nicoară
2.6.	Localitate anterioară	-

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	-
3.1.1.	Proprietate publică a statului	-
3.1.2.	Proprietate privată a statului	-
3.2.	Mixt	-
3.3.	Privat	Privat

4. DATARE

4.1.	Epocă	Modernă
4.1.1.	Datare început	-
4.1.2.	Datare sfârșit	-
4.2.	Datare prin perioade	Început de secol XX, interbelic
4.3.	Datare prin intervale de date	1929-1930
4.4.	Datare precisă	-

5. ISTORIC

5.1.	Istoric	În anul 1853 administrația locală dorește introducerea iluminatului cu gaz, intenție pentru care se realizează un contract în anul 1855 cu „Societatea austriacă pentru iluminatul cu gaz”, care primește un teren în concesiune pentru 25 de ani. Societatea va începe să livreze gaz începând cu anul 1857, pentru uzul iluminatului public și privat. Contractul pentru iluminatul stradal se reziliază în anul 1882, încheind un nou contract în același an cu firma „Anglo Austrian Brush Electrical Company Ltd” afiliată întreprinderii „International Electric Company Limited” din Londra. Contractul prevedea înlocuirea iluminatului cu petrol și gaz cu 300 de lămpi incandescente, însă numărul acestora este amendat prin contracte adiționale astfel că în anul 1884 numărul lămpilor incandescente era de 731. În paralel se construia noua uzină electrică a orașului, iar iluminatul public este pus în funcțiune la 12 noiembrie 1884. În anul 1887 Societatea „International Electric Company Limited” intră în lichidare, iar uzina trece în proprietatea societății „Anglo American Electric Light Corporation
------	---------	--

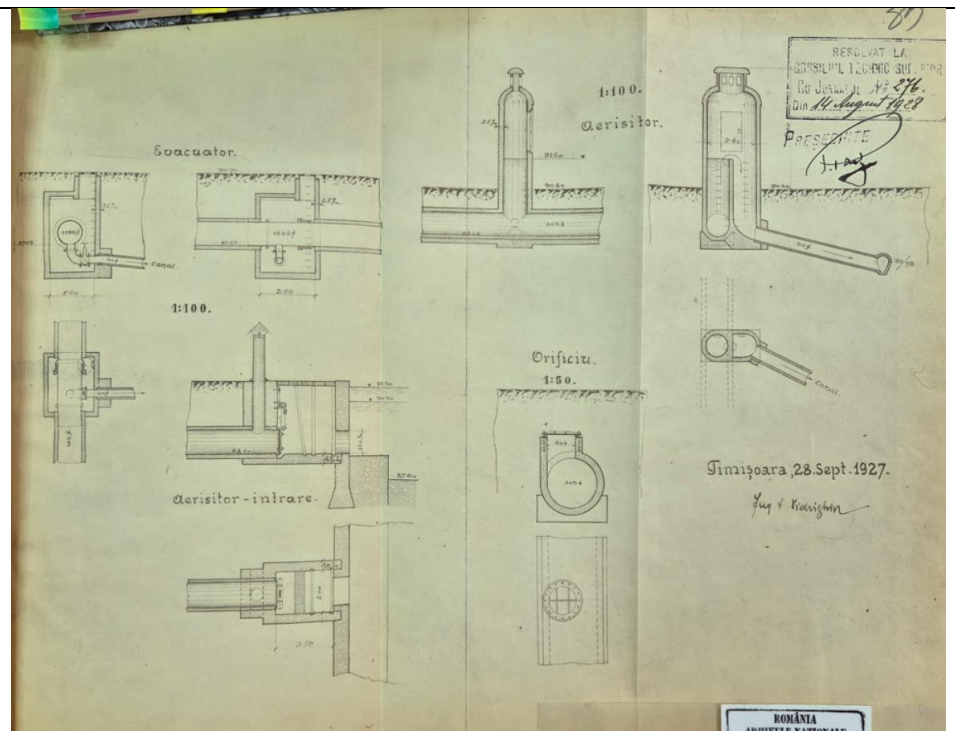
		<p>Ltd”, începând să livreze curent și consumatorilor particulari. În anul 1891 uzina e preluată de societatea „Brush Electrical Engineering Comp. Ltd” din Londra, însă datorită comunicării și răspunsului greoi cu aceștia, societatea încearcă vânzarea uzinei. Consiliul Comunal și primarul Carol Telbisz decid la 22 septembrie 1892 achiziția uzinei de la societatea englezească, uzina intrând de la 1 ianuarie 1983 în administrarea și regia orașului, fiind denumită „Uzina Electrică a orașului Timișoara”.¹⁴⁶</p> <p>Odată cu anii 1900, uzina trece prin procese de înlocuire ale instalațiilor și extinderi. Se construiește imobilul de birouri către Piața Romanilor și locuința directorului. Începând cu anul 1903 uzina electrică preia și tramvaiele, care au trecut anterior de la tracțiunea cabalină la propulsie electrică. Datorită utilizării active în acea perioadă a apei ca sistem de propulsie al morilor, inginerul Emil Szilard face un studiu hidraulic și ulterior un proiect pentru uzina hidroelectrică, aceasta devenind funcțională la 3 mai 1910. În baza creșterii constante a consumului, uzina suferă noi extinderi și re tehnologizări între anii 1926-1930. În această fază se reconfigurează incinta dar se construiesc și noi rețele în conformitate cu nevoile noilor mașini. În anul 1930 se instalează un nou grup cu o turbină cu aburi Wumag și generator trifazic Siemens—Schuckert, pentru a căror răcire se proiectează construit un canal din tuburi Vianini de 1,10 m diametru și 1,9 km lungime, cu un obiect de intrare în amonte de uzina hidroelectrică și un castel de aspirare la capătul canalului din curtea Uzinei.¹⁴⁷</p> <p>Atât castelul de aspirare cât și gurile de aerisire propuse spre clasare fac parte din aceeași rețea de răcire a apei, rețeaua fiind proiectată în anul 1927 de către ing. Stan Vidrighin și executată în anul 1930, în timp ce aerisitoarele și castelul de aspirație ca și obiective de arhitectură sunt semnate de către arh. Laszlo Szekely. Titulatura sistemului în planșe (pentru întregul canal) este „Canalul apei de răcire-UZET (Uzina Electrică Timișoara)”.</p> <p>Obiectivele sunt realizate din materiale de calitate și au suferit doar deteriorări minore. În partea superioară existau pe fiecare obiectiv medalioane cu cel mai probabil inscripții sau însemne, care au fost extrase (posibil piese de ceramică glazurată). Prezintă ciobiri și degradări.</p>
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter	-
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

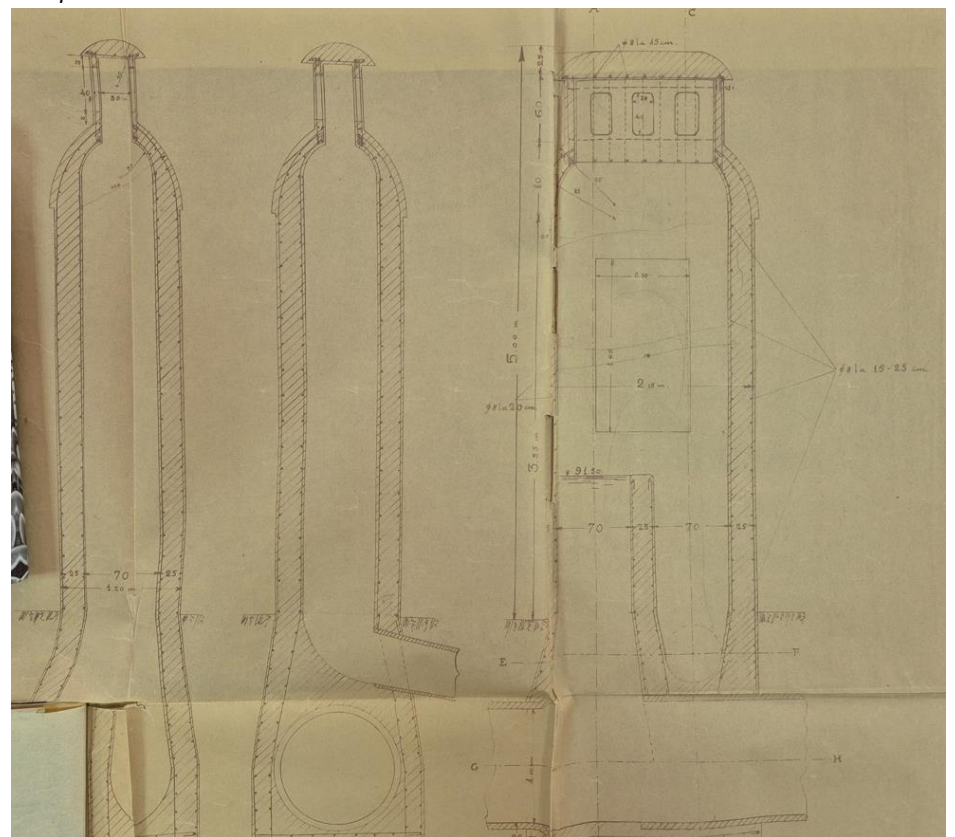
6.1.	Fotografii	
------	------------	--

¹⁴⁶ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

¹⁴⁷ Victor Catona, Monografia Uzinei Electrice Timișoara, 1884-1934

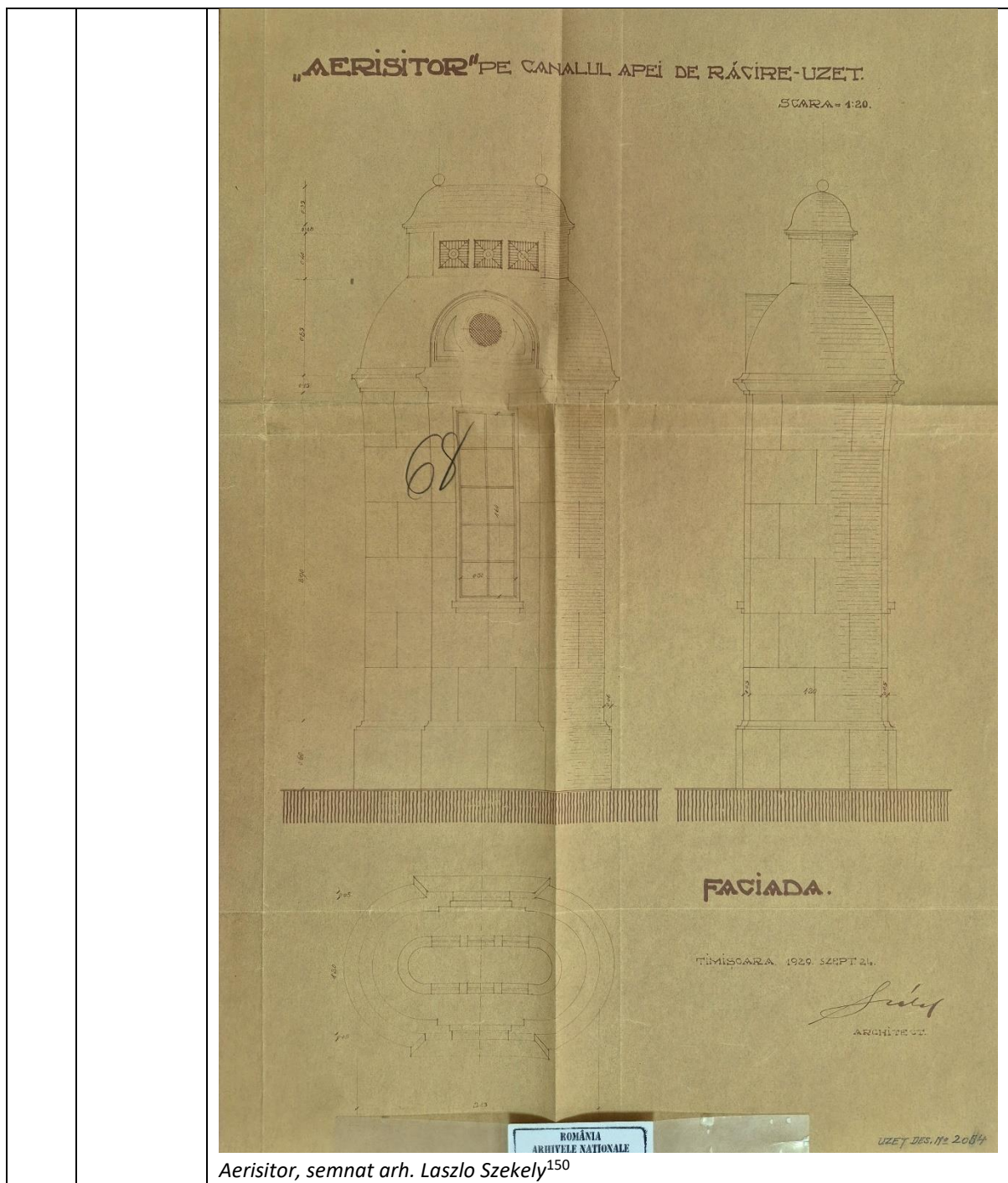
Componente ale sistemului canalului de răcire¹⁴⁸

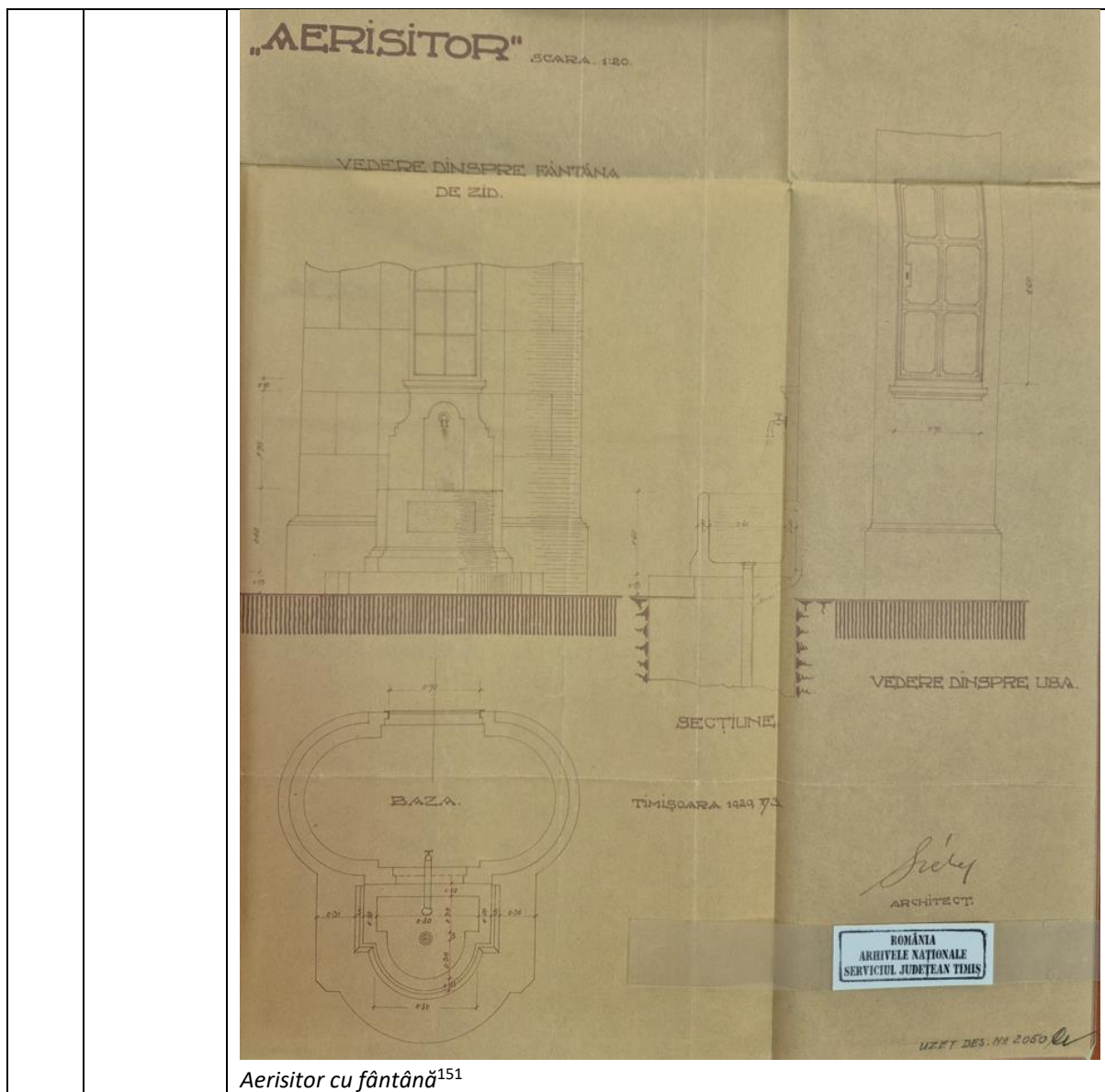
Secțiune aerisitor¹⁴⁹

¹⁴⁸ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹⁴⁹ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹⁵⁰ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

Aerisitor cu fântână¹⁵¹

¹⁵¹ Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

Poze șantier. Aerisitorul de pe str. Tigralui 1930¹⁵²

Imagini contemporane, 2025¹⁵³

¹⁵² Arhivele Naționale Timiș, fond 201 Întreprinderile Electromecanice Timișoara, Dosar 180-1928 Construirea Canalului de răcire Bega

¹⁵³ Maja Bâldea

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	Criteriul vechimii MEDIE
		Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică MEDIE
		Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MARE
		Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MICĂ
<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A. Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p>		
7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea
8.2.2.	Prenume	Maja
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011, Urbanism istoric, 2 Sef de proiect de specialitate: urbanism istoric – D
		Domokos – Pașcu Gabriela Com.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

- Stare generală de conservare:

Castelul de aspirație este într-o stare medie de degradare, însă aerisitoarele sunt într-o stare mai slabă.

FIȘĂ ANALITICĂ MINIMALĂ DE INVENTARIERE
a ansamblurilor, monumentelor și siturilor istorice

1. IDENTIFICARE

1.1.	Cod LMI	TM-II-a-A-06097
1.2.	Denumire oficială	Casa văduvei Kunz

2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România
2.2.	Județ	Timiș
2.3.	Localitate	Timișoara
2.4.	Cod poștal	
2.5.	Stradă	Bd. 3 August 1919 nr. 13
2.6.	Localitate anterioară	

3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	
3.1.1.	Proprietate publică a statului	
3.1.2.	Proprietate privată a statului	
3.2.	Mixt	
3.3.	Privat	x

4. DATARE

4.1.	Epocă	modernă
4.1.1.	Datate început	1868
4.1.2.	Datate sfârșit	
4.2.	Datate prin perioade	
4.3.	Datate prin intervale de date	
4.4.	Datate precisă	-

5. ISTORIC. PERSOANE ȘI EVENIMENTE ASOCIATE ISTORIEI MONUMENTULUI

5.1.	Istoric	<p>Casa este construită de către Josef Kunz, antreprenor constructor local și patronul Fabricii de cărămizi „Josef Kunz & Comp”, ca una din primele construcții după ridicarea interdicției de construire în conexiune cu esplanada Cetății. La începutul secolului al XX-lea, casa aparținea lui Roza Kunz, văduva lui Josef Kunz.¹⁵⁴</p> <p>Denumirea alternativă a casei este „Casa Artiștilor”, datorită faptului că aici au avut ateliere o serie de artiști recunoscuți precum: sculptorul Romul Ladea, sculptorul Ferdinand Gallas sau pictorul Aurel Breilean.¹⁵⁵ Clădirea a continuat să fie un centru cultural important și după Al Doilea Război Mondial, când ar fi găzduit școala de dans a Ecaterinei Kato Fleischmann, profesoară la Liceul de Arte Plastice, coregrafă și colecționară de artă.¹⁵⁶</p> <p>Imobilul are regim de înălțime parter și etaj, fiind imobilul cel mai scund în cadrul profilului cornișelor capătului bulevardului către parcul Regina Maria.</p>
------	---------	--

¹⁵⁴ https://ro.wikipedia.org/wiki/Casa_v%C4%83duvei_Kunz

¹⁵⁵ <https://vatra-mcp.ro/artisti-si-patrimoniu/case-vechi-de-patrimoniu/timis/casa-vaduvei-kunz-casa-artistilor-din-timisoara-bd-3-august-1919/>

¹⁵⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Casa_v%C4%83duvei_Kunz

		Imobilul este edificat în stil eclectic, combinând elemente ale diferitelor stiluri istorice. În momentul elaborării studiului era în proces de restaurare.
5.2.	Autor	-
5.3.	Ctitor	-
5.4.	Meșter (Constructor)	Josef Kunz
5.5.	Pictor	-

6. DOCUMENTARE

6.1.	Fotografii
	 <p>Temesvár-Győr város Temesvár-Fabrikstadt</p> <p>Andrássy-ut ↔ Andrássy-Strasse</p> <p>Vedere în lungul bulevardului 3 august, fostra stradă Andrasz, an 1904¹⁵⁷</p> <p>Temesvár. Győr város - Andrássy-út.</p> <p>Început de secol XX¹⁵⁸</p>

¹⁵⁷ Banatul Timișoarei, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=574608848672506&set=a.127626453370750>

¹⁵⁸ Banatul Timișoarei,
<https://www.facebook.com/Banatul.Timisoarei.pagina.autentica/photos/a.128266426648843/128261653315987>

2024¹⁵⁹

2026¹⁶⁰

7. NIVEL CLASARE

7.1.	Grupa valorică	-
7.2.	Categoria după natura obiectivului	-
7.3.	Criterii de evaluare globală	<p>Criteriul vechimii MEDIE</p> <p>acordat în baza categoriei d) imobil ridicat între anii 1871-1945 - medie; Evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de:</p> <p>a) autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeelelor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului – medie.</p> <p>b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat, în situația categoriilor/programelor pentru care realizarea de bunuri în România a început pe scară largă după 1775 – mică</p> <p>La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și:</p> <p>a) vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare – medie</p> <p>b) vechimea elementelor componente ale imobilului; medie</p> <p>c) vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării –</p>

¹⁵⁹ Subcontrol

¹⁶⁰ Ioan Andreescu

	<p>d) ponderea elementelor componente, în funcție de etapa din care provin – medie</p> <p>e) apartenența la o categorie tipologică, la un program de arhitectură sau program funcțional, recent constituite. – mică</p> <p>Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică</p> <p>MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; medie</p> <p>b) reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; mică</p> <p>c) semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică sau etnografică; mică</p> <p>d) plastica arhitecturală a fațadelor și a interioarelor; medie</p> <p>e) componente artistice valoroase; medie</p> <p>f) instalații și componente tehnice valoroase; -</p> <p>g) calitatea amenajării peisajere; -</p> <p>h) valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; medie</p> <p>i) elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea; -</p> <p>j) relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit, păstrat parțial sau total; medie</p> <p>k) reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii; mare</p> <p>Criteriu referitor la frecvență (raritate, unicitate) MICĂ</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; mică</p> <p>b) dacă reprezintă cap de serie pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru un autor; mică</p> <p>c) raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o perioadă istorică; mică</p> <p>d) tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; medie</p> <p>e) frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit; mică</p> <p>Criteriu referitor la valoarea memorial-simbolică MEDIE</p> <p>La acordarea calificativului s-au avut în vedere:</p> <p>a) imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; medie</p> <p>b) construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheo.; -</p> <p>c) prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; mică</p> <p>d) dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale; -</p>
	<p>Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), actualizat, Art. 12, alin. (2) În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară acordarea a cel puțin trei calificative «mediu» sau superioare acestuia, cu excepția situațiilor în care sunt îndeplinite condițiile pentru a fi clasat în grupa A.</p> <p>Prin urmare, considerăm că imobilul analizat întrunește condițiile pentru clasarea în grupa B – monument de importanță locală.</p>

7.4.	Data și docum. protecției	-
7.5.	Reglementări urbanistice	Încadrat în zona de protecție a siturilor și ansamblurilor protejate În curs de definire prin PUZCP

8. INVENTARIERE

8.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	bâldea maja birou individual de arhitectură
8.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	
8.2.1.	Nume	Bâldea Domokos – Pașcu
8.2.2.	Prenume	Maja Gabriela
8.2.3.	Calitatea autorului	Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011 Urbanism istoric proiect de urbanism istoric – D Com.dr.arh. specialist atestat MCC 3AG nr.808S/29.03.2024 3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice
8.3.	Data redactării fișei	12.03.2026

VI. Starea clădirii:

- Stare generală de conservare:

Elemente decorative învelitoare: corodare , părți lipsă

- Tâmplării: originale (de care) lemn: exfoliate

(câte canate) _____

alterate

noi (de care) PVC, culoare verde

- respectă modelul istoric: DA NU

- Finisaj fațadă: (de care) tencuială

Lipsă tencuială

Lipsă finisaj soclu

Intervenții necorespunzătoare cu _____%

Depuneri de săruri 2%

Infiltrații de apă 5%

- Ornamente tencuială:

Lipsă 20%

Infiltrații de apă 5%

- Tâmplării:

Tâmplării noi de lemn conforme cu modelul istoric degradări _____%

- Măsurători: H cornișă 4.50 m (până în balconul de de-asupra intrării), retragere de la front 0.00 m, 4.20 m (de la stradă).